

Středoškolská odborná činnost
Obor č. 5: Geologie a geografie

Sedm divů Libereckého kraje

Zpracoval: Miroslav Šifta

Ročník: oktáva 2008/ 2009

Škola: Podještědské gymnázium, s.r.o., Sokolovská 328, Liberec 14

Kraj: Liberecký

Zadávající: Ing. arch. Marie Davidová

Konzultanti: Bc. Ludmila Cvrčková Porkertová, Mgr. Václav Cvrček, Ph.D.,
PaedDr. Jaroslava Šiftová, Jaroslav Oplt

Datum odevzdání: 27. března 2009

Prohlašuji, že jsem předloženou studii zpracoval samostatně s využitím informačních zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu použité literatury a pramenů.

Práce by nevznikla bez výrazné pomoci Mgr. Milana Váni, jemuž patří mimořádné poděkování. Právě on navrhl téma studie a svými radami a náměty mi v první fázi významně pomohl při promýšlení pracovního postupu i při výběru významných lokalit.

Za pomoc a dobře míněné rady děkuji také všem konzultantům, jejichž jména jsou uvedena na titulní straně, za poskytnutí fotografie na titulní straně jejímu autorovi Václavu Moravcovi.

Miroslav Šifta

Obsah

Úvod	5
1. Přírodní, architektonické a technické památky a unikáty Libereckého kraje	6
2. Sedm divů Libereckého kraje.....	8
2. 1. Vyhodnocení dotazníku.....	8
2. 2. Vítězné objekty – sedm divů Libereckého kraje.....	11
2. 2. 1. Ještěd.....	11
2. 2. 2. Trosky	13
2. 2. 3. Radnice v Liberci.....	14
2. 2. 4. Bozkovské dolomitové jeskyně.....	15
2. 2. 5. Sychrov.....	16
2. 2. 6. Hruboskalské skalní město.....	18
2. 2. 7. Bezděz	18
2. 3. Top lokality Libereckého kraje.....	20
2. 3. 1. Panská skála u Kamenického Šenova	20
2. 3. 2. Zoologická zahrada v Liberci	21
2. 3. 3. Mumlavský vodopád	21
2. 3. 4. Železniční viadukt v Kryštofově Údolí - Novině.....	22
2. 3. 5. Bazilika minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy v Jablonném v Podještědí.....	23
2. 3. 6. Vranov - Pantheon	24
2. 3. 7. Bazilika Navštívení Panny Marie v Hejnicích.....	24
2. 3. 8. Skalní hrad Sloup	25
2. 3. 9. Hrad a zámek Frýdlant	26
2. 3. 10. Obří sud v Lázních Libverda	26
2. 3. 11. Botanická zahrada v Liberci.....	27
2. 3. 12. Štolpišské vodopády	27
2. 3. 13. Tipsport aréna v Liberci	28
Závěr	29
Seznam použitých pramenů a literatury.....	30
Internetové zdroje.....	31
Seznam příloh.....	33
Příloha č. 1: Sedm divů Libereckého kraje - anketa.....	34
Příloha č. 2: Vyhodnocení ankety.....	35
Příloha č. 3: Důvody výběru lokalit očima respondentů	42

Příloha č. 4: Pořadí objektů podle počtu získaných hlasů.....	53
Příloha č. 5: Z dopisů „správců“ vítězných objektů.....	54
Příloha č. 6: Fotogalerie sedmi divů Libereckého kraje.....	56
Příloha č. 7: Fotogalerie top lokalit Libereckého kraje.....	62
Příloha č. 8: Žebříček ostatních vybraných lokalit Libereckého kraje	67
Příloha č. 9: Orientační mapy divů Libereckého kraje.....	98

Úvod

Každý stát, každý region se může pochlubit jedinečnostmi, které jej činí přitažlivými pro turisty. Obdivujeme důmyslnost starověkých divů světa, monumentalitu středověkých hradů i originalitu novověké architektury, fascinují nás přírodní scenérie, hory, jeskyně. Poznáváme divy světa, cestujeme za nimi stovky kilometrů a mnohdy si neuvědomíme, že stejný obdiv si zaslouží i místa v našem blízkém okolí.

Cílem předložené práce je připomenout obyvatelům Libereckého kraje, že i jejich domov je plný přírodních, historických a technických unikátů, které si zaslouží obdiv. Studie není dalším z mnoha typických průvodců po kraji, na základě průzkumu veřejného mínění usiluje o vymezení těch nejzajímavějších míst a o jejich stručné představení.

První kapitola stručně seznamuje čtenáře s typy a příklady unikátních objektů v kraji, druhá, základní část práce je věnována výběru „sedmi divů“. Nejprve jsou analyzovány výsledky anketního šetření, na jejichž základě byly nejpopulárnější lokality vybrány, poté následuje jejich charakteristika.

Protože si pozornost zaslouží nejen vítězné divy, ale i ostatních 102 objektů, které respondenty zaujaly a které považují za výjimečné, jsou dále roztříděny na „top lokality“, jimž je věnována samostatná podkapitola, a zajímavá místa, jejichž základní přehled je umístěn v příloze. U každého je uvedeno pořadí ve výběrovém žebříčku, jeho lokalizace, typ a stručná charakteristika s fotografickou ilustrací. Důležitou součástí práce jsou i přiložené orientační mapky, na nichž jsou zachyceny a typově rozlišeny všechny sledované lokality, fotografické ilustrační materiály, věnované divům a top lokalitám, a grafy i tabulky doplňující rozbor ankety.

Celá práce vychází ze dvou základních zdrojů: odborné literatury, oficiálních internetových stránek Libereckého kraje nebo sledovaných objektů¹ a anketních lístků, které byly základním vodítkem pro výběr sedmi divů Liberecka.²

¹ Úplný seznam všech použitých zdrojů je uveden na s. 31 – 33.

² Vzhledem k tomu, že anketa byla vyplňována anonymně, nejsou lístky přílohou práce, ale zůstaly uloženy u autora.

1. Přírodní, architektonické a technické památky a unikáty Libereckého kraje

Liberecký kraj, ležící na severu Čech, vznikl roku 2000 spojením okresů Liberec, Jablonec nad Nisou, Česká Lípa a Semily. Přestože svou rozlohou ani počtem obyvatel nepatří k největším v ČR³, přestože historicky, geograficky ani demograficky netvořil a netvoří jednotný celek, je v mnoha ohledech unikátní.

Již před miliony let zde příroda stvořila geologické útvary, které člověk obdivuje dodnes. Z nízké jižní vrchoviny vyrůstají na severu rozsáhlá pohoří Krkonoš, Jizerských a Lužických hor.⁴ Jejich vrcholy Smrk (1124 m n. m.), Jizera (1122 m n. m.) a Ještěd (1012 m n. m.) se tyčí nad krajem jako jeho strážci. Pozornost upoutává řada bizarně tvarovaných čedičových homolů v západní a centrální části (Tlustec, Klíč), výjimečné jsou např. „varhany“ na Panské skále u Kamenického Šenova nebo Čertova zeď v Podještědí, geologická rarita utvořená proniknutím černé čedičové žíly do světlého pískovce.⁵ Středovýchod kraje se může pochlubit pískovcovými skalními městy s nepřebýrným množstvím skalních věží a sloupů (Hruboskalsko, Maloskalsko, Klokočské či Suché skály). Také zdejší jeskyně mají svá specifika: Bozkovské dolomitové patří svou krápníkovou výzdobou a podzemním jezerem k přírodním unikátům střední Evropy, totéž lze říci o Ledové jeskyni Naděje u Cvikova, jediné svého druhu v ČR.

S horami a skalními věžemi kontrastují četné vodní plochy a toky. V kraji najdeme hned několik důmyslných rybníčních soustav (holanská, podtrosecká) i rozsáhlé solitérní rybníky (Máchovo jezero, Břehyně) s unikátní faunou i flórou. Protékají tudy řeky Jizera, Ploučnice, Mohelka a Nisa s četnými přítoky, z horských pramenů padají do údolí jedinečné vodopády, Mumlavský v Krkonoších či Štolpišský v Jizerských horách.

Výjimečnost přírodních krás Libereckého kraje dokládá i fakt, že na jeho území leží nebo sem alespoň zasahuje pět chráněných krajinných oblastí (Kokořínsko, Český ráj, České středohoří, Lužické hory a Jizerské hory)⁶, jeden národní park (Krkonošský) a mnoho přírodních rezervací

³ Rozlohou 3163 km² tvoří 4% území ČR, počet trvale žijících obyvatel kraje: 433 948. http://cs.wikipedia.org/wiki/Libereck%C3%BD_kraj; [http://www.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/t/D5001EE2CB/\\$File/13-510208q2D01.xls](http://www.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/t/D5001EE2CB/$File/13-510208q2D01.xls).

⁴ Krkonoše jsou tvořeny prvohorními a předprvohorními horninami krkonošského krystalinika a krkonoško-jizerskohorského plutonu; Jizerské hory se utvářely již v prvohorním proteozoiku assyntským vrásněním, jejich konečný tvar vznikl působením prvohorního kaledonského a hercynského vrásnění; vývoj Lužických hor trval asi 600 milionů let, nejstarší horniny krystalinika vznikly přesmykem přes křídou již v době starohor a prvohor, další vrstvy se utvářely třetihorní vulkanickou činností a čtvrtohorním usazováním. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Krkono%C5%A1e>.

⁵ *Liberec - město a kraj pod Ještědem*, s. 2.

⁶ Částečně zasahující: Český ráj – CHKO vyhlášena r.1955 jako první v Čechách, do Libereckého kraje zasahuje Hruboskalskem; Kokořínsko – CHKO vyhlášena roku 1976, v kraji v okolí Dubé; České středohoří – CHKO vyhlášena v roce 1976, v kraji západně od České Lípy, CHKO Lužické hory vyhlášena v roce 1975, celá leží na

(např. Pecopala, Naděje nebo jizerskohorské rezervace).

Obdiv si ale stejnou měrou zaslouží i lidské výtvořiny, zdobící kraj a mnohdy důmyslně využívající přírodních zvláštností. Přestože region byl řídce osídlen již v době mezolitické, výrazněji byl člověkem přetvářen až v době slovanské a především v době přemyslovské, kdy se zde mísilo původní české obyvatelstvo s příchozími kolonisty z německých oblastí. Území se stalo díky obchodním cestám velmi důležité, začaly zde vyrůstat strážní tvrze (Grabštejn, Ralsko), první královské hrady (Bezděz, Houska) i hradní sídla místní šlechty (Frýdlant, Lemberk, Trosky).⁷ Mohutné hrady později vystřídaly renesanční a barokní zámky s nádhernými parky, mnohdy přestavěné v historizujících stylech 19. století (Hrubý Rohozec, Sychrov, Zákupy).

Od středověku dominují všim i městům kostelíky, chrámy a klášterní komplexy. Johanitská komenda v Českém Dubu je nejstarší v českých zemích, bazilika v Jablonném v Podještědí, chránící ostatky jedné ze tří českých světic Zdislavy, svou kopulí konkuruje i pražskému mikulášskému chrámu, bazilika v Hejnicích je vyhledávaným poutním místem.

Snad v každé obci kraje nalezneme alespoň jednu budovu, která je něčím ojedinělá. Lidová architektura venkovských stavení (Visecká rychta v Kravařích, Dlaskův statek v Dolánkách i hrázděné a podstávkové domy v Lužických a Jizerských horách) se kloubí s průmyslovou architekturou (připomeňme již neexistující tovární komplex Textilany, industriální stavby na Černé Nise či ojedinělé Liebiegovo městečko v Liberci). Ve městech je historická část propojena se současností (např. v centru Liberce nalezneme na malé ploše společně Valdštejnské domky, novorenesanční radnici a moderní budovu knihovny).

Opomenout nelze ani technické památky regionu. Obdiv lidského důmyslu vzbuzují jak železniční stavby (mosty v Kryštofově Údolí - Novině nebo Smržovce i kořenovská „zubačka“), systém přehrad na Nise a jejích přítocích (Harcov, Mšeno, Josefův Důl), tak i stavba století horský hotel Ještěd s televizním a rozhlasovým vysílačem.

I kulturní a sportovní vyžití obyvatel se trvale zapisuje do tváře regionu. Kdo by neobdivoval libereckou zoologickou a botanickou zahradu, budovu Divadla F. X. Šaldy nebo soustavu harrachovských skokanských můstků nebo Tipsport arénu?

Je zřejmé, že Liberecký kraj oplývá řadou unikátů, zajímavostí a krás, z nichž mnohé lze jistě označit za divy.⁸

území kraje, CHKO Jizerské hory taktéž, vyhlášena roku 1969. PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s.10 – 11; *Všeobecná encyklopedie*, 2. díl, s. 137; 3. díl, s. 454; <http://cs.wikipedia.org/wiki/CHKO>.

⁷ podrobněji viz ŠIFTA: *Hrady Libereckého kraje*, s. 6 an.

⁸ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 7 – 93; *Liberec - město a kraj pod Ještědem*, s. 2 – 5.

2. Sedm divů Libereckého kraje

Úkol vybrat z nepřeberného množství libereckých přírodních, architektonických i historických zajímavostí těch „pravých sedm divů“ je pro jedince neřešitelný. Každý z nás totiž považuje za unikum něco jiného, každý má jiná kritéria hodnocení. Má-li být vymezení divů Libereckého kraje alespoň trochu objektivní, je třeba vycházet z mínění větší skupiny lidí.

2. 1. Vyhodnocení dotazníku

Pro zjištění názoru byl vypracován dotazník, v němž bylo respondentům nabídnuto 31 výjimečných objektů a lokalit v Libereckém kraji, rozříděných podle typu (památné budovy, hrady a zámky, přírodní lokality ap.). Z nich dotazovaní měli vybrat právě sedm takových, které považují za divy kraje. Pokud jim nabízený vzorek nestačil, mohli uvést i vlastní návrhy. Zároveň byli účastníci ankety požádáni, aby svůj výběr vysvětlili.⁹ Nabízené „divy“ byly vybrány s pomocí rejstříku Průvodce na cesty – Liberecký kraj¹⁰ s ohledem na popularitu či přírodní, architektonickou, technickou nebo historickou výjimečnost a zároveň se snahou o vyvážené zastoupení všech typů památek.

Anketa byla realizována jako anonymní. O vyplnění byli nejprve požádáni studenti a vyučující Podještědského gymnázia v Liberci, eventuálně jejich příbuzní nebo známí. V druhé fázi byli osloveni členové Společnosti přátel historie města Jablonné v Podještědí, čtenáři a zaměstnanci jablonecké knihovny, elektronickou poštou byli o pomoc požádáni regionální archiváři, zaměstnanci muzeí, informačních center, místních a městských úřadů, kasteláni hradů a zámků a také zastupitelé Libereckého kraje a zaměstnanci příslušných odborů KÚ (školský, kultury, památkové péče, cestovního ruchu a místního rozvoje). Ve třetí fázi vyplnili dotazník studenti a učitelé gymnázií v Mimoně, U Balvanu a Dr. Randy v Jablonci nad Nisou, Střední umělecko průmyslové školy v Turnově a členové libereckého turistického oddílu.¹¹

S výjimečným ohlasem se dotazník setkal u pedagogů a studentů mimoškolního gymnázia a jabloneckého Gymnázia Dr. Randy. Ačkoli byly obě školy požádány o vyplnění 50 anketních lístků, z Mimoně se jich vrátilo 76, z Jablonce dokonce 128. S pochopením a snahou pomoci se zpracováním dotazníku přistoupili k žádosti také zaměstnanci a zastupitelé KÚ, kteří poslali zpět 34 pečlivě a podrobně vyplněných listů. V mnohých se objevila pozitivní hodnocení smyslu celé práce, podněty k dalším možnostem zpracování i ojedinělé kritické připomínky k sestavení dotazníku.¹² Cennými postřehy a nabídkou osobní pomoci přispěli ke vzniku práce také pracovníci informačních

⁹ Viz příloha č. 1: Vzor anketního listu Sedm divů Libereckého kraje.

¹⁰ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, rejstřík.

¹¹ Anketní lístky byly rozdány a sumarizovány ve třech termínech, první v září 2007, druhý v červnu 2008 a třetí v září 2008. Dík za pomoc při zpracování ankety patří především Mgr. Ivanu Mališovi (vyučující zeměpisu na G Dr. Randy), Mgr. Ireně Czuchové (vyučující dějepisu na G Mimoně), Mgr. Jiřímu Kozlovskému (ředitel G U Balvanu) a Mgr. Jiřímu Maškovi (ředitel SUPŠ Turnov).

¹² Dvěma respondentům se zdálo řazení objektů nesystematické, jednomu výběr nerovnoměrný.

center v České Lípě, Jablonci nad Nisou, Liberci, Osečné, Dubé, Novém Boru, Chrastavě, Mimoni a Bedřichově, vedoucí Turistického informačního centra v Liberci¹³, kasteláni Bezdězu, Sychrova, Lemberku a Grabštejna, představitelé Mezinárodního centra duchovní obnovy v Hejnicích, vedoucí pracovníci Městského muzea v Jablonci n. N. a v České Lípě, Muzea skla a bižuterie v Jablonci n. N. a zástupci Městských úřadů v Harrachově a Hejnicích.¹⁴

V průběhu průzkumu bylo rozdáno nebo rozesláno elektronickou poštou 694 anketních listů, ke zpracování se vrátilo 590 vyplněných, z toho 86 nepřesně.¹⁵ Vedle 504 správně zpracovaných dotazníků nakonec bylo při vyhodnocení přihlíženo i k uvedeným „chybným“, protože volba většinou kombinovala navržené a individuálně vybrané objekty a výsledný průměrný počet zvolených míst neodporoval požadavku závěrečného výběru sedm divů.

Ankety se zúčastnilo 272 mužů a 311 žen, sedm lidí své pohlaví neuvedlo. Poměr mužů a žen lze považovat za vyvážený, totéž již nelze říci o věkovém rozložení, protože 367 respondentů bylo mladších 20 let, pouze 122 starších 40 let.¹⁶ Celkově ale věkové hledisko při výběru lokalit nehrálo významnou roli, starší respondenti věnovali větší pozornost vlastním návrhům, pouze jeden z nich si vybral Tipsport arénu a více se zaměřili na podrobné zdůvodnění svého výběru.

Vzhledem ke způsobu distribuce dotazníků není překvapivý ani údaj o dosaženém či právě získávaném vzdělání.¹⁷ Převažují studenti střední školy (359), 116 dotazovaných má ukončené vysokoškolské vzdělání. Ani tato kategorie ale výrazně neovlivnila sestavování žebříčku divů Libereckého kraje. Bez ohledu na dosažené vzdělání volili respondenti lokality všech typů, u vysokoškoláků lze opět zdůraznit, že věnovali více pozornosti vlastním návrhům a vysvětlení své volby, v němž se snažili přesně vymezit svůj vztah k lokalitě, zatímco studenti ji často pouze popisovali.

Z hlediska rozložení respondentů podle místa bydliště dotazník jen částečně odpovídá poměru počtu obyvatel v jednotlivých okresech kraje, čteněji je zastoupeno Jablonecko, výrazně méně Semilsko. Ani Českolipsko nedosahuje odpovídajícího počtu zastoupení. Důvod je zřejmý: zatímco v Jablonci se k anketě připojilo více účastníků, než bylo původně osloveno, ze Semilska byla odezva slabší (nereagovala drtivá většina oslovených institucí) a ve spolupracující škole (SUPŠ Turnov) studuje hodně žáků z jiných krajů ČR. V případě Českolipska došlo při výběru respondentů k tomu, že obyvatelé Jablonného byli vnímáni jako obyvatelé okresu Česká Lípa, až při zpracování se ukázalo, že město je od 1. 1. 2007 součástí okresu Liberec.¹⁸

¹³ „Vážený příteli, zvolil jste vynikající téma, zatím se tím nikdo příliš nezabýval. Pokud by Vaše práce byla zajímavá z hlediska publikačního, doporučím ji k vydání.“ M. Turek (vedoucí TIC Liberec), e-mail z 22. 8. 2008.

¹⁴ Viz příloha č. 2: Graf I – Složení respondentů podle profesního a zájmového zaměření.

¹⁵ Jeden respondent uvedl pouze jednu lokalitu, jeden dvě, dva vybrali tři lokality, 19 lidí volilo pět míst, 27 šest, 25 osm lokalit, čtyři respondenti vybrali devět, tři další deset míst, dva lidé zvolili dokonce 12 a po jednom respondentovi i 13 a 17 lokalit.

¹⁶ Viz příloha č. 2: Graf II - Složení respondentů podle věku.

¹⁷ Viz příloha č. 2: Graf III – Složení respondentů podle vzdělání.

¹⁸ Viz příloha č. 2: Graf IV – Procentuální poměr zastoupení respondentů podle okresů k celkovému počtu obyvatel.

S ohledem na bydliště respondentů je pravděpodobné, že výběr objektů není ovlivněn lokálním patriotismem.¹⁹ Přestože nadpoloviční většina dotazovaných bydlí v okresech Liberec (247) nebo Jablonec (171), najdeme mezi sedmi vítěznými návrhy tři místa z okresu Semily. Téměř všichni respondenti z okresů Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Semily (383) nebo z jiných krajů (40) zařadili do svého výběru Ještěd a alespoň jednu další lokalitu z libereckého okresu. Obyvatelé z jiných krajů volili vždy objekty, které se v konečném součtu umístily na prvních dvaceti místech, jen tři vybrali vlastní lokalitu. Ve zdůvodnění uvádějí, že vybírají místa, která navštívili nebo která jsou všeobecně známá.

Vztah k místu bydliště se výrazněji projevil ve vlastních návrzích, zde je pravidlem, že obyvatelé jednotlivých okresů častěji volí objekty ze svého nejbližšího okolí. Ve zdůvodnění se několikrát objevilo „je to moje rodiště, moje město, místo v blízkosti mého bydliště“.

Respondenti využili při své volbě všechny nabízené varianty (31 lokalit), přičemž žádná z nich nezískala méně než 24 hlasů. 105 dotazovaných nabídku doplnilo dalším návrhem. 73 lidí vybralo jeden „vlastní“ objekt, 22 dvě místa, pět tři, dva respondenti navrhli čtyři lokality a tři dokonce šest. Zajímavé je, že ve vlastních tipech se čtrnáctkrát objevila osada Jizerka, jedenáctkrát zámek Lemberk, šestkrát průrva Ploučnice a josefodolská přehrada, pětkrát jablonecká přehrada, čtyřikrát Máchovo jezero a jizerskohorská rašeliniště, třikrát protržená přehrada, železniční most ve Smržovce, CHKO Peklo a Lovecký zámček na Nové louce. Dalších 12 lokalit získalo po dvou hlasech, 54 jeden hlas.²⁰

Celkem respondenti vybrali 109 míst (31 nabídnutých + 78 vlastních), které by zařadili mezi divy Libereckého kraje. Přestože jsou ve výčtu zastoupeny všechny typy lokalit, výrazně převažuje zájem o výtvořiny lidské činnosti.²¹

Absolutním vítězem se stal Ještěd – horský hotel a rozhlasový a televizní vysílač (466 hlasů), hrad Trosky získal 290 hlasů, budově liberecké radnice dalo svůj hlas 242 tázaných, Bozkovským dolomitovým jeskyním 213. Zámek Sychrov skončil na pátém místě s 208 hlasy, Hruboskalské skalní město s 201 hlasem na místě šestém a hrad Bezděz se 180 hlasy na místě sedmém. První „top“ lokalitou Libereckého kraje se stala Panská skála s počtem 170 hlasů. Vzhledem k tomu, že její postavení v žebříčku je, podobně jako u dalších 12 objektů, velmi vysoké, je jim, stejně jako vítězným sedmi divům, věnována samostatná podkapitola.

Více než sto hlasů získalo 17 objektů (vítězné divy a téměř všechny top lokality), více než 50 hlasů dostalo dalších sedm míst, více než deset hlasů bylo uděleno devíti místům, 10 – 3 hlasy devíti, dva

¹⁹ Viz příloha č. 2: Graf V – Složení respondentů podle bydliště (okresy).

²⁰ V dalších návrzích se objevily také Prachovské skály, Babiččino údolí a Semtínská lípa, ty však neleží v Libereckém kraji, proto nebyly akceptovány, stejně tak jako „školní jídelna“ (návrh se opakoval třikrát u respondentů PG), gymnázium, Pastýřská ap. Všechny návrhy jsou ale pro úplnost uvedeny v příloze č. 8.

²¹ Viz příloha č. 2: Grafy VII – XVI.

nebo jeden hlas obdrželo 66 objektů.²²

Součástí ankety byla i žádost o vysvětlení hledisek výběru, té vyhovělo 251 respondentů. 36 z nich uvedlo obecné důvody (výjimečnost, osobní znalost, monumentalita)²³, dalších 20 uvedlo svůj vztah k jedné, 25 ke dvěma lokalitám, 70 lidí vysvětlilo svůj výběr u tří lokalit, 20 dotazovaných se věnovalo charakteristice čtyř, osm pěti, 18 šesti a 54 tázaných zdůvodnění výběru sedmi míst.²⁴ U vybraných divů četnost vysvětlení úměrně odpovídá počtu hlasů, např. Ještěd získal 459 hlasů a jeho výběr byl zdůvodněn 114 respondenty, výběr liberecké radnice 42, Trosky 47 dotázanými. Obecně lze ale říci, že vysvětlení je častější a podrobnější u těch míst, o nichž se respondenti domnívali, že nejsou tak známá (Kopicův statek, novorenesanční trojúhelník v Liberci), a především u vlastních návrhů. Zde je patrná snaha autorů zdůvodnit své rozhodnutí co nejpřesvědčivěji.

Při výběru lokalit hrály významnou roli především proslulost místa, unikátnost, historická a architektonická hodnota či přírodní výjimečnost. Respondenti byli, což je logické, významně ovlivněni i svými subjektivními prožitky a vzpomínkami.²⁵

Vzhledem k tomu, že lidé nemuseli zdůvodňovat svůj výběr, mohlo by se stát, že někteří nad volbou nepřemýšleli a vybrali objekty náhodně, taková možnost je ale málo pravděpodobná, protože v žádném případě nejsou voleny objekty jen v jednom sloupci či v jednom typu. Výsledky ankety lze považovat za objektivně odrážející názor vybraného vzorku obyvatel.

2. 2. Vítězné objekty – sedm divů Libereckého kraje

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, prvotní výzkum vymezil sedm divů Libereckého kraje. Čtyři z nich jsou výtvozem lidské činnosti, dva dílem přírody, Trosky kombinují oba faktory. Následující základní charakteristiky každého divu jsou řazeny podle pořadí.²⁶ Jejich cílem není podat vyčerpávající informace o objektu, připomínají jen jeho základní historické mezníky, specifické rysy a unikátnost, kterou dokázal zaujmout respondenty. Jejich pohled na vybranou lokalitu je stručně shrnut v závěru každé podkapitoly, podrobněji uveden v příloze č. 3.

2. 2. 1. Ještěd

Ještěd je odedávna považován za jednu z hlavních dominant severních Čech. Již v roce 1737 byl na jeho vrcholovém skalisku vztyčen první kamenný kříž, v roce 1844 začali na vrcholu manželé Haslerovi prodávat občerstvení, v roce 1850 zde budují turistickou chatu,²⁷ nejprve dřevěnou, v roce

²² Tamtéž. Viz též příloha č. 4: Pořadí objektů podle počtu získaných hlasů.

²³ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit – všeobecné zdůvodnění.

²⁴ Viz příloha č. 2: Graf VI – Složení zdůvodnění výběru lokalit (celkový počet: 251).

²⁵ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit.

²⁶ Přesné pořadí všech objektů podle počtu získaných hlasů viz příloha č. 4

²⁷ První chatu postavil na Ještědu už v roce 1847 lesní dělník Hebelt, ta ale přečkala jen jednu zimu. *Knihy o Liberci*, s. 643.

1868 kamennou. V květnu 1876 byla na vrcholu Ještědu vztyčena dřevěná, pět metrů vysoká vyhlídková věž. I když byla rozhledna v roce 1889 zmodernizována, náporu turistů nestačila a v roce 1902 byla stržena. V červnu 1906 byl položen základní kámen ke stavbě horského hotelu, ten byl slavnostně otevřen již 13. ledna 1907.²⁸ Po druhé světové válce přešel hotel, spravovaný dosud Horským spolkem, do správy Klubu českých turistů, v padesátých letech byl modernizován, ale v roce 1963 stavba vyhořela, stejný osud potkal o rok později vedle stojící Rohanovu chatu.

Po dlouhých jednáních byl liberecké architektonické kanceláři SIAL zadán projekt výstavby nového hotelu s televizním vysílačem. Autory návrhu se stali: Karel Hubáček – architektura, Zdeněk Patrman – statika a Otakar Binar – interiéry. 30. 7. 1966 byl slavnostně položen základní kámen nové stavby, výstavbu prováděly Pozemní stavby (stavbyvedoucími byli Oto Friml a Jaroslav Zapadlík). Během ní byla také rekonstruována lanová dráha a vybudována horská chata Ještědka v sedle Černého vrchu. Hotel byl slavnostně otevřen 21. 9. 1973.²⁹

Tvar stavby dodal vrcholu zcela novou, proporčně vyváženou siluetu, hotel je zajímavý i ojedinělým konstrukčním řešením. Budova má tvar rotačního hyperboloidu, ten byl zvolen i s ohledem na extrémní povětrnostní podmínky.³⁰ Od paty až po vrchol anténního nástavce měří stavba 94 m, hlavní nosnou konstrukci tvoří železobetonové jádro skládající se ze dvou do sebe zasunutých soustředných válců, povrch je pokryt lesklým hliníkovým pláštěm.

V nejnižších dvou podlažích je strojovna, technické vybavení a provozní místnosti, nad nimi se nachází nástupní a vyhlídková terasa se vstupy do restaurace a hotelu. V dalších čtyřech podlažích je vstupní hala, bufet, restaurace s kavárnou a hotelové místnosti. Následující čtyřpodlažní část využívá spojovací technika. Na vrcholu trubkovitého nástavce nad podlažními je umístěna sedmnáctimetrová anténa.

K budově patří dvojice parkovišť, v sedle u Ještědky je větší parkoviště pro 120 vozů a přímo na vrcholu je malé parkoviště pro zaměstnance hotelu a hotelové hosty. Hotel sám je řazen mezi tříhvězdičkové, má celkovou kapacitu 55 lůžek, rozšiřitelnou o 20 přistýlek.³¹

Dramatické chvíle prožila nová stavba nedlouho po dokončení, kdy se vlivem silného proudění větru začalo projevovat nebezpečné kmitání v horní části budovy. Destrukci věže bylo zabráněno umístěním 600 kg závaží v její ose a instalací tlumičů kmitu.³²

Karlu Hubáčkovi byla za projekt jako čtvrtému na světě udělena v roce 1969 cena Augusta Perreta Mezinárodní unie architektů, především za to, jak stavba zapadá do krajiny a jak byl sladěn tvar

²⁸ Architektem prvního hotelu byl liberecký stavitel Schaffer, hotel měl v přízemí společenskou místnost pro 100 osob, verandu, v patře 23 pokojů a společnou noclehárnu, součástí byla 23 metrů vysoká vyhlídková věž. *Kniha o Liberci*, s. 643. Viz též příloha č. 6: Obrázek č. 4.

²⁹ *Kniha o Liberci*, s. 644 – 645.

³⁰ Viz příloha č. 6: Obrázek č. 1 – 3.

³¹ Viz příloha č. 6: Obrázek č. 5 a 6.

³² www.jested.cz/web/hot-2-3-ce.php.

budovy a její funkce. V roce 1989 byla stavba oceněna Grand Prix bienále Interarch v Sofii.³³

V roce 1992 koupila horský hotel společnost Ještěd s. r. o., zavazující se udržovat unikátní stavbu v náležitém technickém stavu, po jejím zániku (1993) převzala celý objekt akciová společnost Jizera. Objekt spravují České radiokomunikace, ale v současnosti probíhají jednání o převodu stavby do majetku a správy Libereckého kraje.

V březnu 1998 byl Ještěd Ministerstvem kultury prohlášen kulturní památkou roku, v roce 2000 získal titul Stavba století ČR a 29. září 2005 byla budova usnesením vlády č. 422/2005 zařazena mezi kulturní památky České republiky (účinnosti nabylo 1. ledna 2006). To výrazně zvýšilo její šance na zařazení do seznamu světového dědictví UNESCO.³⁴

Pětatřicetiletý Ještěd je dlouholetým symbolem kraje, jeho silueta se stala součástí znaku Libereckého kraje, loga libereckého magistrátu i mnoha dalších institucí.³⁵ Lidé (a zdaleka ne jen občané kraje) jej vnímají jako dominantu, nejtypičtější stavbu kraje, architektonický unikát. Oceňují dokonalé spojení budovy s krajinou, proslulost i ocenění, jichž se Ještědu dostalo.³⁶ Je proto pochopitelné, že se stal i vítězem výše zmiňované ankety a mezi divy Libereckého kraje se zařadil na první místo.

2. 2. 2. Trosky

Zdaleka viditelná zřícenina hradu na dvou izolovaných skalních blocích, ležící 9 km jihovýchodně od Turnova, je nejznámější dominantou Českého ráje a dodnes překvapuje svou architektonickou svérázností.³⁷

Sídelní hrad byl založen Čeňkem z Vartemberka před rokem 1396 jako středisko rodového panství. Po Čeňkově smrti byly Trosky zabaveny králem Václavem IV., ten je prodal Otovi z Bergova (1399). Za husitských válek se páni z Bergova přidali k Zikmundovi, proto byl hrad několikrát marně obléhán. V roce 1439 ho ovládli lapkové. Majiteli přispěchal na pomoc východočeský landfrýd³⁸ v čele s Jiřím z Poděbrad, lapkům se však podařilo Trosky udržet. V roce 1455 je koupil Jan Zajíc z Házmburka, pán na Kostí. V 16. a 17. století pak hrad často měnil majitele. Za třicetileté války se opět prokázal jeho strategický význam, když se stal opěrným bodem Švédů i císařských armád, které ho v roce 1648 vypálily. Protože již před válkou hrad neplnil svou rezidenční funkci, po požáru zpustl.

Trosky mají dvoupólovou protáhlou dispozici, která využívá přírodní podmínky místa, jemuž

³³ www.infocesko.cz/content/luzicke-hory-liberecko-technicke-zajimavosti-vyznamne-stavby-jested.aspx.

³⁴ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Je%C5%A1t%C4%9Bd>.

³⁵ Viz příloha č. 6: Obrázek č. 7 a 8.

³⁶ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Liberec – Ještěd.

³⁷ Viz příloha č. 6: Obrázek č. 9 a 10.

³⁸ Landfrýd – opatření k ochraně veřejného pořádku, později územní celek s vlastními vojenskými jednotkami utvořený po husitských válkách. *Všeobecná encyklopedie*, 4. díl, s. 264.

dominují dva čedičové suky. Na nich vyrostly dvě obytné věže. Vyšší, hranolová, na východní straně, se nazývá Panna, nižší, s rovnou stěnou na čelní straně a polygonální zadní zdí, západní, je označována jako Baba. Mezi oběma věžemi byly objekty vnitřního hradu opevněné hradební zdí, která uzavírala dvě nádvoří. Na druhém, u paty Panny stál hradní palác. V 15. století bylo k hradu připojeno severní předhradí se vstupní branou a pod Babou byla vybudována kovárna.³⁹ Zvláštní je, že hradu, který byl dostavěn v 15. století, chybí flankovací věže a bašty, jejichž existenci se dosud nepodařilo prokázat.⁴⁰

Hrad je majetkem státu a je spravován Národním památkovým ústavem, v letní sezóně je otevřen denně. Na věži Baba byla v roce 2000 otevřena rozhledna.⁴¹

Trosky jsou obdivovány jako srdce Českého ráje, krajinná dominanta, jedinečné skloubení geologického útvaru s historickou stavbou. Respondentům imponují svou tajemností, proslulostí, některým evokují vzpomínky na dětství.⁴²

2. 2. 3. Radnice v Liberci

Novorenesanční budova liberecké radnice byla vystavěna proto, aby nahradila kapacitně nevyhovující a zchátralou renesanční radnici z roku 1599, která stála uprostřed tehdejšího Staroměstského náměstí (dnes nám. Dr. Edvarda Beneše).

V roce 1879 založila Liberecká spořitelna konto na stavbu nové radnice a vzápětí na ně sama přispěla částkou 30 000 zlatých. Dalších 100 000 zlatých odkázal na tento účel průmyslník Franz Liebieg (zemřel roku 1886). 15. 4. 1887 byla vyhlášena soutěž na nejlepší projekt, z devíti došlých byl za nejlepší označen návrh vídeňského architekta Franze Neumanna.

Základní kámen nové stavby byl položen 30. 9. 1888 a 5. 11. 1890 byla dokončena hrubá stavba. 22. 9. 1891 byla na vrcholu hlavní věže vztyčena socha plechového rytíře. K prvním prohlídkám byla radnice připravena 2. 4. 1893. Přesně pět let po položení základního kamene se konalo symbolické položení kamene posledního.⁴³

18. 4. 1894 se konalo rozloučení se starou radnicí, vedle které již stála budova nová. Samotné zbourání trvalo čtyři týdny. Na náměstí je půdorys původní budovy vyznačen tmavou dlažbou a kamenem se vsazeným bronzovým letopočtem jejího postavení. Do budovy Severočeského muzea byla začleněna kopie staré radniční věže a v muzejní expozici jsou také původní městské váhy. Zvon ze staré radnice byl umístěn na severním průčelí té nové.⁴⁴

³⁹ BRYCH: *Hrady a zámky...*, s.104 - 106.

⁴⁰ ANDĚL: *Hrady...*, s. 25 - 29, BRYCH: *Hrady a zámky...*, s.104 - 106, *Hrady – Severní Čechy*, s. 475 - 478, SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze...* s. 63 – 70.

⁴¹ ŠIFTA: *Hrady Libereckého kraje*, s. 15 – 16. www.trosky.cz.

⁴² Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Trosky.

⁴³ *Kniha o Liberci*, s. 195 – 197.

⁴⁴ <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/136793-liberecka-radnice>

Nová radnice, stojící v horní části náměstí Dr. Edvarda Beneše, má přibližně čtvercový půdorys, v jejím středu je ponechán dvůr přístupný z obou boků stavby. Nad hlavním průčelím obráceném k náměstí se zvedá trojice věží. Nejvyšší z nich, prostřední, má výšku 56 m. Původně její vrchol zdobila měděná socha rytíře Rolanda, ochránce městských práv, ta byla roku 1952 nahrazena rudou hvězdou, v roce 1990 českým lvem sochaře Jiřího Gdovína, v roce 2005 byla na vrchol věže umístěna kopie původní sochy rytíře.⁴⁵

Nad vstupním portálem s letopočtem dokončení stavby je reliéf od Theodora Friedla znázorňující založení staré i nové radnice. V jeho středu stojí ženská postava symbolizující město, levá strana obsahuje postavy spojené s původní radnicí a pravá postavy spojené se vznikem radnice nové. Nad reliéfem je balustrádový balkón, ze kterého mluvily mnohé slavné osobnosti: František Josef I., Edvard Beneš nebo Václav Havel. Na straně budovy otočené k divadlu jsou další tři reliéfy Theodora Friedla znázorňující významná městská řemesla, měšťany a obchodní styky Liberce se světem. Celý vnějšek radnice působí impozantním dojmem, využívá řadu novorenesančních architektonických prvků.

U paty přední strany budovy je bronzový památník ve tvaru tankového pásu jako vzpomínka na devět obětí vpádu armád Varšavské smlouvy ze srpna 1968.

Interiér radnice je z velké části dílem architekta Neumanna. Obdivuhodné jsou především truhlářské práce (sál městského zastupitelstva, volební sál, pracovna starosty) a sochařská výzdoba. Patrně nejkrásnějším sálem je dřevem obložená obřadní síň s vynikající akustikou, 450 kg vážícím lustrem z Berlína, šesticí vitráží a nástrojnou malbou znázorňující vítězství pravdy nad temnými silami od vídeňského malíře Andrese Grolla.⁴⁶

Liberecká radnice slouží od počátku jako sídlo úřadu místní správy, i dnes zde nalezneme kanceláře a reprezentativní či jednací místnosti Magistrátu města Liberec. Podobně jako Ještěd tvoří součást loga Magistrátu města Liberec.

Mezi divy Libereckého kraje se zařadila především díky své architektonické výjimečnosti, je považována za dominantu a reprezentativní budovu města, výjimečnou ukázkou novorenesanční architektury.⁴⁷ O tom, že jsou na radnici právem hrdí nejen občané Liberce, ale i pracovníci Městského informačního střediska, svědčí i dopis v příloze.⁴⁸

2. 2. 4. *Bozkovské dolomitové jeskyně*

Na severním okraji obce Bozkov se nachází nejrozsáhlejší jeskynní systém v severovýchodních Čechách (5,24 ha), patřící k největším přírodním pokladům celé České republiky.⁴⁹ Dolomitové

⁴⁵ Viz příloha č. 6: Obrázek č. 11 a 12.

⁴⁶ *Kniha o Liberci*, s. 197 – 199.

⁴⁷ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Liberec - radnice.

⁴⁸ Viz příloha č. 5: Z dopisů „správců“ vítězných objektů.

⁴⁹ Viz příloha č. 6: Obrázek č. 13 a 14.

jeskyně silurského stáří vznikly patrně tektonickou poruchou při styku náhorní roviny se svahem potoka. Tak vznikla čočka vápnatého a místy křemitého dolomitu s žilkami, dlouhá 400 m a široká 200 m, místy vystupující až k povrchu.⁵⁰ Skládá se z labyrintu chodeb a jeskyní ležících nehluboko pod povrchem země.

Jejich charakteristickou výzdobou jsou křemenné římsy a lišty, vystupující ze stěn i stropů, voštinovité a síťovité struktury, krajkové ozdoby a police utvořené vodou okyselenou okolními horninami. V některých prostorách se vyskytují klasické krápníky, unikátem jsou excentrické vláknité a keříčkovité krápníky.⁵¹ Zcela ojedinělé je největší podzemní jezero v Čechách (s plochou hladiny 320 m²) s modrozelenou barvou vody.

Bozkovské dolomitové jeskyně jsou tvořeny dvěma hlavními částmi, Starou a Novou jeskyní, které spojuje uměle vyhloubená štola. První jeskynní prostory byly objeveny náhodou, při odstřelu při těžbě vápence v místním malém dole v roce 1947,⁵² průzkum byl ukončen na počátku 60. let a po vyhloubení spojovací štoly a snížení hladiny jezera přibližně o 5 m byly jeskyně roku 1968 zpřístupněny veřejnosti.

Prohlídkový okruh je dlouhý asi 1040 m, návštěvníci si mohou prohlédnout 19 jeskynních sálů a chodeb (např. Kapli, Půlnoční jeskyni, Peklo, Pirátskou chodbu, Blátivou chodbu, Rokokové panenky).

Od roku 1999 patří Bozkovské dolomitové jeskyně mezi národní přírodní památky⁵³ a právem se zařadily mezi divy Libereckého kraje. Jsou považovány za unikát v rámci ČR, jedinečný přírodní výtvar, jsou obdivovány pro bohatou krápníkovou výzdobu i podzemní jezero.⁵⁴

2. 2. 5. Sychrov

Jižně od Hodkovic nad Mohelkou se rozkládá rozsáhlý zámecký komplex s anglickou zahradou Sychrov.⁵⁵ Jeho historie sahá až do 15. století, kdy tu stála pozdně gotická tvrz. Ta byla za třicetileté války zničena a na jejím místě vyrostl kamenný dům, přebudovaný v letech 1690 – 1693 Lamotty z Frintropu na dvoupatrový barokní zámek. K rozsáhlé přestavbě přistoupili v roce 1822 až noví majitelé panství Rohanové, starobylý francouzský rod pocházející z Bretaně. Zámek byl knížetem Karlem Alainem Gabrielem z Rohanu rozšířen ve stylu pozdního klasicismu, v přestavbě

⁵⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Bozkovsk%C3%A9_dolomitov%C3%A9_jeskyn%C4%9B

⁵¹ Voštiny – jamkovité prohlubně ve svislých stěnách a převisech, vláknité, keříčkovité krápníky – typy krápníků podle tvaru a druhu usazených hornin. www.geoinformatics.cz.

⁵² Od té doby na výzkumech pracovala skupinka místních nadšenců v čele s Josefem Kurfírtem, Richardem Havlem a Josefem Dolenským. Ti se deset let po nálezu prostor Staré jeskyně prokopali do jedné z jejích částí, do Bludiště, kde objevili vstup do jeskyně Překvapení. O rok později, v roce 1958, již pracovníci Národního muzea pod vedením tehdy ještě studenta Františka Skřivánka a Karla Valáška pronikli do systému Nové jeskyně, kde se nachází Jezerní dóm s již zmiňovaným podzemním jezerem. www.cesky-raj.cz/priroda/.

⁵³ *Průvodce na cesty, Liberecký kraj*, s. 82. www.bozkov.misto.cz; http://cs.wikipedia.org/wiki/Bozkovsk%C3%A9_dolomitov%C3%A9_jeskyn%C4%9B.

⁵⁴ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Bozkovské dolomitové jeskyně.

⁵⁵ Viz příloha č. 6: Obrázek č. 15 a 16.

v romanticko-gotickém stylu pokračoval v letech 1847 – 1862 i synovec prvního rohanovského majitele kníže Kamil. Ten nechal novogoticky upravit i veškeré zámecké interiéry, v jeho době byly postaveny na jihu hranolová Rohanská (Rakouská) a na severu válcová Bretaňská (Francouzská) věž a provedeny velkorysé úpravy zámeckého parku. V zahradách, jimž dominuje alej pyramidálních dubů, bylo vysázeno mnoho vzácných dřevin a vybudovány zahradní stavby, např. vyhlídka korunního prince, brána nazývaná Artušův hrad, neogotická vodárenská věž nebo empírová oranžerie. Na ploše 26 ha tak vznikl anglický park, který nadchl například i skladatele Antonína Dvořáka, jenž sem jezdíval navštěvovat svého donátora a zároveň přítele Aloise Göbla z Rohanu. Slavnému českému skladateli byla později věnována na zámku dokonce pamětní síň.⁵⁶

Ve 20. a 30. letech 20. století prošlo sídlo funkcionalistickou úpravou, bylo odstraněno mnoho ozdobných prvků, omítka na věžích byla nahrazena lomovým zdívkem ap. Po druhé světové válce byl Sychrov na základě Dekretu č. 12/1945 Sb. Rohanům zkonfiskován a stal se státním majetkem. Zpočátku sloužil jako „sklad“ konfiskovaného majetku a od 1. května 1950 byl z části otevřen pro veřejnost.

Od roku 1990 je celý komplex čtyř dvoupatrových křídel, seskupených kolem vnitřního dvora, na západní straně s prostorným čestným dvorem lemovaným hospodářskými budovami, rekonstruován. Restaurátorské práce se týkají nejen exteriérů, včetně zámecké kaple, ale i interiérů, úpravami prošel i zámecký park s ohradní zdí. Cílem rekonstrukce je co nejvíce přiblížit podobu zámku době jeho největšího rozkvětu, romantickému historizujícímu stylu z druhé poloviny 19. století.⁵⁷

V současnosti je veřejnosti zpřístupněno asi 40 místností.⁵⁸ Cenné jsou zde umístěné sbírky francouzského portrétního umění⁵⁹, skla, porcelánu a cínového nádobí.

Sychrovský zámek, otevřený v turistické sezóně denně kromě pondělí, neslouží jen k prohlídkám, ale konají se zde i svatební obřady, koncerty a pořádá řada kulturních a zábavních akcí.⁶⁰ Díky působivému skloubení parkové a zámecké architektury i díky tomu, že areál hostí mnoho aktivit, patří Sychrov k oblíbeným a velmi známým turistickým cílům. Respondenti jej řadí mezi divy Libereckého kraje především kvůli jeho architektonické hodnotě a nádhernému parku, citlivě rekonstruovaným interiérům i sbírkám.⁶¹

⁵⁶ BRYCH: *Hrady a zámky...*, s. 79 – 81.

⁵⁷ www.zamek-sychrov.cz.

⁵⁸ Velká část je vyzdobena řezbářskými pracemi Petra Buška, které byly při zmiňované funkcionalistické přestavbě odstraněny, ale nezničeny. BRYCH: *Hrady a zámky...*, s. 80. www.zamek-sychrov.cz.

⁵⁹ Nejpočetnější sbírka francouzského portrétního umění nalézající se mimo území Francie.

⁶⁰ *Průvodce na cesty - Liberecký kraj*, s. 53; www.hrady.cz/index.php?OID=485&PHPSESSID=e25d820cd3c537abe2183d299db293f3.

⁶¹ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Sychrov - zámek.

2. 2. 6. Hruboskalské skalní město

Severozápadně od zámku Hrubá skála se na území 220 ha rozkládá přírodní rezervace Hruboskalské skalní město.⁶² Je rozděleno do tří hlavních oblastí: Dračí skály a Zámecká rokle, Kapelník, Maják a Údolíčka, ty jsou propojeny sítí značených turistických cest. Nejznámější z nich je vrcholová Zlatá stezka Českého ráje.

Hruboskalsko je třetí největší přírodní rezervací v rámci CHKO Český ráj. Větší jsou pouze Příhrazské skály a Podtrosecké údolí. Původně se pro Hruboskalské skalní město užívalo označení Český ráj, které začali používat hosté nedalekých lázní Sedmihorky v 70. letech 19. století. Toto pojmenování se později rozšiřovalo na stále větší území, zatímco oblast skal dostala jméno podle zámku Hrubá skála.⁶³

Hruboskalské skalní město vzniklo zvětráním a erozí druhohorních pískovců a podobně jako nedaleká skalní oblast Jičínské pahorkatiny je tvořeno mladšími měkčími pískovci. Díky dlouhodobému působení řady přírodních vlivů je ve skalách k vidění mnoho zajímavých útvarů (voštiny, okna, brány ap.). Mezi nejzajímavější patří brána ve věži Bránička v Dračích skalách, která je až 5 m vysoká a v některých místech 7 m široká. Oblast skalního města je tvořena více jak 400 pískovcovými věžemi, které dosahují výšky až 60 m (v nadmořské výšce cca 380 m). Nejvyšší a nejznámější ze skal jsou Kapelník, Taktovka, Maják, Dračí zub a Dračí věž. Dalšími zajímavými místy skalního města jsou vyhlídky: Janova, U Lvíčka, vyhlídka na Kapelu a nejznámější Mariánská vyhlídka s výhledem na Dračí skály s Troskami v pozadí.⁶⁴ Celé Hruboskalsko patří mezi vynikající horolezecké terény. Pod Mariánskou vyhlídkou se nachází symbolický hřbitov zahynulých horolezců (např. z expedice Huascarán v Peru).

Vedle řady přírodních zajímavostí (arboretum Bukovina, Myší díra) zde najdeme cenné archeologické (Čertova ruka) a kulturní památky (hrad Valdštejn, zámek Hrubá Skála, Kopicův statek a skalní hrádek Kavčiny).⁶⁵

Mezi divy Libereckého kraje bylo Hruboskalsko zařazeno díky své geomorfologické jedinečnosti, působivým přírodním scénériím, právem je považováno za unikát, v němž nejsou výjimečné jen pískovcové útvary, ale i citlivě vsazené architektonické památky.⁶⁶

2. 2. 7. Bezděz

Rozsáhlá zřícenina významného královského hradu, ležícího cca 5 km jihovýchodně od města

⁶² Viz příloha č. 6: Obrázek č. 17 a 18.

⁶³ www.ceskyraj.cz/priroda/.

⁶⁴ *Průvodce na cesty, Liberecký kraj*, s. 78. www.referaty.ic.cz.

⁶⁵ Nejstarší lidské osídlení je doloženo na masivu Čertova ruka z doby asi 5000 let př. n. l. Na začátku letopočtu bylo na tomto masivu germánské hradiště. Ve středověku vznikaly na skalních blocích opevněné hrady (Hrubá Skála, Valdštejn, Kavčiny). www.ceskyraj.cz/priroda/.

⁶⁶ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Hruboskalské skalní město.

Doksy, patří k nejznámějším historickým místům v Čechách.⁶⁷ Hrad byl založen roku 1264 králem Přemyslem Otakarem II. jako centrum nově kolonizované oblasti na severu království a zároveň jako obrana důležité obchodní cesty vedoucí z Prahy do Lužice, tzv. Žitavské solné stezky. Pro hrad bylo vybráno výhodné místo na vrcholu Velkého Bezdězu, vyvělé znělcové kupě s třemi příkrými srázy a množstvím skalních útesů na jižní straně. Pro své umístění a techniku výstavby opevnění byl takřka nedobytný a ve své době patřil k nejpřepychovějším královským hradům u nás.

V roce 1279 byl na hradě Otou Braniborským vězněn osmiletý princ Václav s matkou Kunhutou. Přestože Václav II. na svůj pobyt na Bezdězu jen nerad vzpomínal a byl jím psychicky zasažen, dal v době své vlády na hradě dobudovat kapli sv. Michala. V roce 1300 zastavil hrad Berkovi z Dubé. Až Karel IV. jej v roce 1348 vykoupil zpět, protože si uvědomoval jeho strategickou významnost. V okolí Bezdězu dal vybudovat rybníční soustavu (s největší nádrží Máchovým jezerem), sám na hradě čtyřikrát pobýval.

Po husitských válkách hrad často měnil své majitele. V roce 1622 jej odkoupil jako konfiskát Albrecht z Valdštejna. Začal zde budovat barokní opevnění, to ale zůstalo nedokončeno. V roce 1627 tu založil klášter augustiniánů, od roku 1632 byl hrad využíván jako klášter monserratských benediktýnů⁶⁸, roku 1642 byl obsazen Švédy, ale po konci třicetileté války si uchoval klášterní ráz. Od konce 18. století, po zrušení klášterů Josefem II., hrad pustl, v době romantismu byl vyhledávanou zříceninou. Od počátku 20. století probíhaly na hradě v sedmi etapách rekonstrukční práce, jeho původní podoba je dodnes z velké části neporušená.

Bezděz je typickým raně gotickým hradem s obvodovou zástavbou, výjimečný je dvoudílným jádrem na vrcholu (dvě nádvoří) a systémem vnější fortifikace s dvěma kulisovými branami⁶⁹ vysokými 9 m a obrannými zdmi o síle 2 m, třetí brána obranného charakteru je umístěna ve válcové, tzv. Čertově věži vysoké 20 m, o průměru 9,5 m. Do věže se vstupovalo portálem umístěným ve výši 12 m. Dominantou hradu je válcovitý bergfrit s průměrem 11 m, vysoký 30 m, se zužujícími se zdmi (v patě silnými 4 m) a vstupem ve výši 10 m, umístěný na vnitřním nádvoří. V jižním křídle stál královský palác a jednolodní kaple sv. Michala ze 13. století, která dosud tvoří nejcennější objekt uvnitř hradu. Její 3 m silné obvodové zdi tvořily součást opevnění. Unikátní je vnitřní žebrová klenba s dochovanými svorníky.⁷⁰

V současné době je Bezděz jako státní hrad spravován Národním památkovým ústavem, v letní sezóně je přístupný veřejnosti denně mimo pondělí. Byl a je centrem kulturního dění i vděčným objektem umělců.⁷¹

⁶⁷ Viz příloha č. 6: Obrázek č. 19 a 20.

⁶⁸ Augustiniáni – klášterní řád založený ve 12. století a zaměřující se na duchovní práci. *Všeobecná encyklopedie A – B*, s. 254; monserratská benediktýni – španělská odnož klášterního řádu sv. Benedikta, založeného v 6. století. *Všeobecná encyklopedie A – B*, s. 362.

⁶⁹ Fortifikace – opevnění, kulisová brána – tvořena pouze portálem v hradbě. DURDÍK: *Encyklopedie...*, s. 67.

⁷⁰ ANDĚL: *Hrady...*, s. 98 – 101; BRYCH: *Hrady a zámky...*, s. 6 – 11; *Hrady – Severní Čechy*, s. 33 – 39; SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze...*, s. 2 – 20

⁷¹ www.hrad-bezdez.cz

Respondenti jej vnímají jako krajinnou dominantu, místo s nezaměnitelným geniem loci, cennou ukázkou gotické architektury i připomínku české historie.⁷²

2. 3. Top lokality Libereckého kraje

Vedle výše uvedených sedmi divů si pozornost zaslouží i top lokality Libereckého kraje. Kritéria jejich výběru byla popsána v první části druhé kapitoly. Zařadily se mezi ně tři přírodní lokality a deset výtvorů lidské činnosti - dvě technické památky, dvě církevní stavby, tři hrady, jedna stavba moderní architektury a dvě turistické atrakce.

Na osmém místě skončila se 170 hlasy Panská skála u Kamenického Šenova, na devátém Zoologická zahrada v Liberci (168 hlasů), na desátém místě Mumlavský vodopád se 161 hlasy. Jedenáctý železniční most v Kryštofově Údolí – Novině získal 152 hlasů, dvanáctá Bazilika minor sv. Zdislavy a sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí 125 hlasů. Díky 121násobné volbě se na třináctém místě umístil hrad Vranov – Pantheon nad Malou Skálou, 118 lidí volilo jako výjimečné místo Baziliku Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích a tím jí zajistili 14. místo, 15. skončil skalní hrad Sloup se 111 hlasy. 16. hrad a zámek Frýdlant (108 hlasů), 17. Obří sud v Lázních Libverda (108 hlasů), 18. příčka žebříčku patří díky 98 hlasům Botanické zahradě v Liberci. 77 hlasů a 19. místo v pořadí nejzajímavějších míst získaly Štolpišské vodopády, poslední zvolenou top lokalitou (20. místo) se stala liberecká Tipsport aréna, kterou volilo 76 respondentů.⁷³

2. 3. 1. Panská skála u Kamenického Šenova

Skalní útvar Panská skála (597 m n. m.)⁷⁴ byl objeven v 18. století při těžbě čediče na tzv. Křížovém vrchu, asi 30 m vysokém holém návrší (východně od Kamenického Šenova), pod jeho povrchem. Snad vůbec nejznámější geologická rezervace v ČR je nádhernou ukázkou sloupcové odlučnosti čediče. Pět či šestiboké sloupce jsou až 12 m vysoké a mají 20 až 40 cm v průměru.⁷⁵ Svým tvarem připomínají pištalové varhany.⁷⁶ Pod skalou je malé jezírko vzniklé po vytěžení, plněné srážkovou vodou. Na východním úpatí vrchu stojí starý kamenný sloup Panny Marie. Ze snadno dostupného vrcholu je pěkný rozhled k severu a západu na Kamenický Šenov a okolní kopce.

Útvar nebyl odtěžen jen díky českolipskému Exkurznímu klubu a děčínskému Sdružení na ochranu Panské skály, které již od přelomu 19. a 20. století prosadily omezení těžby, to se však omezilo pouze na vrchol skály a ani tak nebylo vždy dodržováno. Především v době 1. světové války se zde čedič těžil poměrně hojně. Definitivně byly těžební práce zastaveny až v roce 1948, poté byla skála zakonzervována a od roku 1953 jsou „Varhany“ chráněnou přírodní památkou. Staly se

⁷² Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Bezděz.

⁷³ Přehled úplného pořadí objektů viz příloha č. 4.

⁷⁴ Jméno vzniklo překladem německého názvu "Herrnhausfelsen" (Herrnhaus = panský dům), odvozeného od staršího lidového označení Gehörnhaus. Slovem "Gehörn" se ve zdejší kraji kdysi označovaly strmě čnějící skalní útvary.

www.turistik.cz/?s=Panská%20skála.

⁷⁵ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s.38.

⁷⁶ Viz příloha č. 7 – I.

nejnavštěvovanějším vulkanickým geologickým útvarem v ČR, proslavily se také jako filmové exteriéry (Pyšná princezna, Radúz a Mahulena).⁷⁷

Respondenti Panskou skálu hodnotí jako jedinečný přírodní artefakt a geologický unikát, který oslovuje turisty svým tvarem i „pohádkovostí“.⁷⁸

2. 3. 2. Zoologická zahrada v Liberci

Nejstarší zoologická zahrada ve střední Evropě byla založena v Liberci v Lidových sadech roku 1895 nejprve jako malý ptačí koutek, který Ornitologický spolek pro severní Čechy v roce 1904 zpřístupnil veřejnosti v podobě velké voliéry. Brzy do areálu, využívajícího lesa i potoka, přibýlo okrasné vodní ptactvo a srnčí zvěř.

Jako zoologická zahrada byl libereckým magistrátem otevřen v roce 1919, prvním ředitelem se stal Erich Sluwa. Zvířata zde ale většinou nežila trvale, v létě byla vystavována a na podzim rozprodána. V sezóně zde bylo možno spatřit až 500 kusů zvířat.

Po druhé světové válce areál ZOO chátral, až díky úpravám z roku 1960 (iniciativa ředitele Jiřího Badalce) a rozsáhlé přestavbě v 80. a 90. letech 20. století se zařadil mezi nejmodernější v Evropě. Rozkládá se na více než 13 ha, prohlídková trasa je dlouhá cca 3,5 km.⁷⁹

Zahrada chová celkem asi 170 druhů zvířat (cca 1000 kusů), z nichž 27 je zařazeno do Evropského záchranného programu (EEP). Návštěvníky sem přitahují zejména velmi vzácní bílí tygři, ale i takin zlatý nebo vikuňa. ZOO se může pochlubit i odchovem mláďat oslů somálských, orlů kamčatských, orlosupů bradatých nebo krokodýla čelnatého a nejpočetnějším chovem šimpanzů v rámci ČR. Vedle chovu je ZOO i významným vzdělávacím centrem, podílí se na organizaci řady výchovných a kulturních akcí. Při jejich realizaci často spolupracuje se společností Artefaktum, která v areálu zahrady nedávno rozmístila dřevěná sochařská díla.⁸⁰

K top lokalitám se zařadila především díky své historické výjimečnosti, originálnímu prostorovému řešení, přívětivosti vůči návštěvníkům a chovu vzácných druhů zvířat.⁸¹

2. 3. 3. Mumlavský vodopád

Vodopád leží na říčce Mumlavě asi 1,5 km od Harrachova. Je tvořen 10 - 12 m vysokými stupňovitými skalními bloky v žulovém řečišti.⁸² Přímo pod vodopádem, ale i jinde v řečišti lze najít tzv. obří hrnce (čertova oka), prohlubně a ohlazy vymleté vodou a kamínky.

⁷⁷ [www.turistik.cz/?s=Panská%20skála](http://www.turistik.cz/?s=Pansk%C3%A1%20sk%C3%A1la).

⁷⁸ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Panská skála.

⁷⁹ Viz příloha č. 7 – II.

⁸⁰ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 42; www.zooliberec.cz/kronika/; www.turistik.cz/?s=ZOO%20Liberec.

⁸¹ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Liberec – ZOO.

⁸² Viz příloha č. 7 – III.

Mumlavský vodopád je nejmohutnější při jarním tání, v této době prý je nejsilnější v celé ČR. Jeho průtok dosahuje téměř 1000 l za sekundu. V zimě vodopád velmi často zamrzá a stává se z něj ledopád, uchvacující dílo vytvořené vodou a mrazem.⁸³

Místo je vyhledávaným turistickým cílem, proto je zde upravená přístupová cesta, na ní jsou umístěny naučné tabule s popisem vodopádu i legendami a pověstmi, které se k němu vztahují. Přímo pod vodopádem je malý most, z nějž je pohled na přírodní výtvar nejkrásnější. Nedaleko vodopádu leží Mumlavská bouda, bývalá hájovna, od počátku 20. století výletní restaurace. Na cestě k vodopádům lze vidět tzv. pinky, propadlá nadloží bývalých hornických štol.

Návštěvníky udivuje svou přírodní krásou a nádherným prostředím, které sám spoluvytváří.⁸⁴

2. 3. 4. Železniční viadukt v Kryštofově Údolí - Novině

Tato impozantní železniční stavba byla postavena jako součást projektu Severočeské transversální teplicko-liberecké dráhy, která byla budována především pro zajištění transportu podkrušnohorského uhlí na průmyslově vyspělé Liberecko. Trať byla společností Ústecko-teplická dráha budována po etapách v letech 1896 až 1900 a se svými 145 km se stala po dokončení nejdelší místní dráhou. Provoz Severočeské transversální teplicko-liberecké dráhy byl slavnostně zahájen 16. 9. 1900, od 17. 9. 1900 zde začal pravidelný provoz.⁸⁵

Pro stavitele bylo velkým problémem překonání Ještědského hřebenu. Již u Jablonného v Podještědí začíná téměř horský terén, jímž trať směrem k Liberci neustále stoupá, zvláště od Rynoltic přes Zdislavu až k nejvyššímu bodu celé železniční trati, 815 m dlouhému křižanskému tunelu.⁸⁶ Za ním trať vede do strmých a vysokých svahů nad Kryštofovým Údolím, to je přemostěno, dráha pak prochází dalším významnějším tunelem pod Srncí horou, dlouhým 318 m.⁸⁷

Údolí říčky Rokytky u lokality Novina (dnes součást obce Kryštofovo Údolí) přemostňuje 210 m dlouhý a 29 m vysoký čtrnáctiklenbový kamenný viadukt. Stojí v mírném levém oblouku s poloměrem 235 m a je postaven z neopracovaných lomových kamenů. Navazuje na něj tzv. malý viadukt, stojící poblíž myslivny nad autobusovou zastávkou Novina, dlouhý 127 m. Má deset opěrných sloupů a výška dosahuje 17 m.⁸⁸

Svým včleněním do krajiny tvoří viadukt ojedinělou technickou stavbu v kraji a stal se i vyhledávaným místem turistů a inspirací umělců. Obdivován je především pro svou

⁸³ pruvodce.turistik.cz/mumlavsky-vodopad-Harrachov.htm

⁸⁴ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Mumlavský vodopád.

⁸⁵ Viz příloha č. 7 – IV. www.krystofovoudoli.cz.

⁸⁶ Razil se od 5. března 1898 do 4. května 1900. Při ražení tunelů na území rakousko-uherské monarchie se velmi osvědčily party italských "barabů". www.krystofovoudoli.cz.

⁸⁷ V něm byla poprvé v Čechách firmou Redlichové a Berger využita elektřina pro pohon vrtaček a ventilátorů. Vyráběla ji dynamo poháněná parním strojem. www.krystofovoudoli.cz.

⁸⁸ Viadukt prošel jedinou rekonstrukcí v letech 1949 – 1950. cs.wikipedia.org/wiki/Kry%C5%A1tofovo_%C3%9Adol_%C3%AD, www.krystofovoudoli.cz.

monumentálnost, začlenění technické stavby do romantické krajiny, je považován za ojedinělý výtvar človeka. Velmi přesvědčivě je hodnocen i Petrem Holubem, který vytvořil webové stránky o viaduktu.⁸⁹

2. 3. 5. *Bazilika minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy v Jablonném v Podještědí*

Barokní klášterní kostel sv. Vavřince byl postaven v Jablonném v Podještědí v letech 1699 – 1729 pod vedením architekta J. L. Hilderbrandta na místě původního gotického kostela založeného spolu s klášteřem kolem roku 1252 Zdislavou z Lemberka. Stavba, která patří k předním představitelům sakrálního baroka ve střední Evropě, vznikla z popudu majitele panství Františka Antonína Berky, dokončena byla novými majiteli panství Pachty z Rájova.

Při stavbě chrámu v půdorysu protáhlého kříže byla překročena městská hradba. Tři podlaží katakomb, v nichž byli od 18. století pohřbíváni Berkové, Pachtové a dominikánští mniši, sahají až 39 m pod úroveň kostela.

Vnitřní prostory jsou tvořeny soustavou elipsoidů, nad středním z nich je 34 m vysoká kopule. Průčelí je zdobeno početnými sochami od J. F. Bienerta z roku 1711. Z bohaté vnitřní výzdoby je nejcennější pozdně gotická soška madony v první boční kapli, pod ní jsou v zasklené a zlacené skříňce z roku 1908 uloženy ostatky sv. Zdislavy. Její hrob je v kryptě pod oltářem, zde je umístěno 24 na mědi malovaných obrázků s výjevem z legendy o jejím životě. Průhled do krypty je ohrazen barokní kovanou mříží. Další barokní výzdoba chrámu umocňuje posvátnost místa hrobu sv. Zdislavy, patronky manželského a rodinného života a Libereckého kraje.

Chrám byl v roce 1996 (rok po kanonizaci sv. Zdislavy Janem Pavlem II.) povýšen na baziliku minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy. I v současnosti zůstává velmi významným poutním místem.⁹⁰

K chrámu byl přistavěn na místech dřívějšího také raně barokní dominikánský klášter. Původní je písemně uváděn v roce 1252, v roce 1425 byl ale vypleněn husity. Dnešní čtyřkřídlá patrová budova byla postavena v letech 1683 - 1697. Dominikáni klášter opustili po jeho zrušení v roce 1788, dnes je opět funkční. Zvenčí celkem prostou stavbu přiléhající k chrámu zdobí nad vchodem plastický znak z roku 1722, uvnitř je kolem rajského dvora křížově sklenutý ambit z roku 1684, kde je v současnosti galerie obrazů Míly Doležalové a muzeum sakrálního umění.⁹¹

Chrám je považován za dominantu města, sakrální památku s výrazným duchovním rozměrem, vzhledem k hrobu světice za velmi důležité místo kraje i celé ČR.⁹²

⁸⁹ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Kryštofovo Údolí – Novina; příloha č. 5: Z dopisů „správců“ vítězných objektů.

⁹⁰ Viz příloha č. 7 – V.

⁹¹ *Jablonné v Podještědí – pohledy do minulosti*, s. 41 – 56; PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 29; www.jablonnevp.cz.

⁹² Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Jablonné v Podještědí - bazilika.

2. 3. 6. Vranov - Pantheon

Původně skalní strážní hrad Vranov⁹³ byl založen na počátku 15. století Heníkem z Valdštejna. Je považován za nejdelší (kolem 400 m) a nejkomplicovanější skalní hrad v ČR. Stojí nad řekou Jizerou nad obcí Malá Skála na vysokém pískovcovém hřebeni, širokém pouhých 25 m.

Přes výhodnou strategickou polohu byl hrad v 16. století opuštěn, ale v 19. století ho koupil textilní podnikatel František Zachariáš Römisch, který ho přebudoval v osobitý Pantheon. V původních hradních prostorách vybudoval pomníky a mohyly významných osobností, spisovatelů, legendárních hrdinů, panovníků i vojevůdců, jejichž výběr je zcela podřízen vkusu a názorům majitele. Dodnes se v areálu zachovala Síň tří císařů (se zlacenými bustami Alexandra I., Františka I. a Bedřicha Viléma III.), připomínající vítězství nad Napoleonem v bitvě národů u Lipska. Dominantou Pantheonu je novogotický letohrádek z roku 1826 s břidlicovou věžičkou, jehož interiér zdobí portréty rodiny Römischů. Poutavá je i spleť různých cestiček, jeskyní a pamětních desek, vztahujících se k různorodým historickým událostem. Pod skalní stěnou je dochována hradní studna, od ní vede cesta k vyhlídce Zahrádka, ležící 60 m nad řekou Jizerou.⁹⁴

Místo upoutává pozornost krásnou vyhlídkou, citlivým skloubením architektonického díla s přírodními skalními útvary, je považováno za dominantu kraje.⁹⁵

2. 3. 7. Bazilika Navštívení Panny Marie v Hejnicích

Město Hejnice, ležící na severním úpatí Jizerských hor, je spolu s Jablonným nejznámějším poutním místem v Libereckém kraji. Vzniklo na místě spjatém s raně středověkou legendou o mariánském zázraku u památné lípy.⁹⁶ První obrázek či soška panny Marie se na lípě objevily asi v roce 1159, později byly nahrazeny kaplí a roku 1498 vysvěceným kostelem.

Největší slávy dosáhlo poutní místo v době pobělohorské za vlády Gallasů. Hrabě František Ferdinand Gallas zde založil mezi lety 1692 – 1696 františkánský klášter, v roce 1721 zahájil výstavbu barokního chrámu podle návrhu italského architekta Marca Antonia Canevalla. Kostel byl vysvěcen roku 1725, stavba ale byla ukončena až v roce 1729. Přestože pak chrám prožil doby úpadku, byl na počátku 20. století povýšen na baziliku,⁹⁷ v 90. letech se celý komplex dočkal

⁹³ Viz příloha č. 7 – VI.

⁹⁴ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 66 – 67; BRYCH: *Hrady a zámky...*, s. 88; RŮŽIČKA: *Český ráj do kapsy*, s. 80; www.hrady.cz/index.php?pd=main_srch_result&menuOpenBox=main_srch_str%3Bfalse&searchWord=Vranov+Pantheon&srch_typ=1.

⁹⁵ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Malá Skála – Vranov a Pantheon.

⁹⁶ Podle legendy žil v nedaleké vesnici chudý sít'ář s nemocnou ženou a dítětem. Jednou při cestě pro dřevo usnul pod lípou nad říčkou Smědou a měl sen, lípa se zalila září, zjevili se na ní andělé a pravili: „Jsi na zázračném místě, na kterém se zalíbilo Otci. Jdi domů a vrať se s obrázkem Matky Boží, aby každý, kdo v budoucnu půjde kolem, se mohl zastavit a mít účast na milosti. Tobě se pak za odměnu uzdraví žena i dítě.“ Muž uvěřil, v Žitavě koupil dřevěnou sošku Panny Marie, tu umístil do dutého kmene lípy a jeho rodina se vskutku uzdravila. Zpráva o tomto zázraku se velmi brzy roznesla a lidé sem začali chodit prosit o pomoc.

⁹⁷ Po zrušení řádu františkánů Josefem II. chrám chátral, až na počátku 20. století ho nechal opravit hrabě Clam – Gallas. Po roce 1945 byl objekt v souvislosti se změnou obyvatel pohraničí poničen, po vyhnání mnichů v roce 1950

rekonstrukce. Roku 2001 byl klášter znovu vysvěcen vyslancem Vatikánu arcibiskupem Giovannim Coppou, v současné době probíhá rekonstrukce fasády a střechy.⁹⁸

Barokní bazilika se dvěma věžemi má půdorys ve tvaru latinského kříže s postranními kaplemi. Část tvoří ještě pozůstatky původního gotického kostela. Je 50 m dlouhá a 37 m široká, kopule je vysoká 35 m. V pozlacené skřínce na freskovém hlavním oltáři je kopie sošky Panny Marie ze 14. století.⁹⁹ Ve východní postranní kapli je umístěn deskový oltář sv. Barbory používaný na vojenských taženích Albrechtem z Valdštejna. Tato kaple se nachází na původním místě zjevení, uvnitř oltáře je údajně zabudovaný pařez původní zázračné lípy, pod kaplí je hrobka Gallasů a Clam-Gallasů a františkánská krypta.¹⁰⁰

Hejnická bazilika s Mezinárodním centrem duchovní obnovy, zřízeném v prostorách františkánského kláštera, je hodnocena jako živé poutní místo, upoutávající svou historickou i architektonickou hodnotou. Svůj vřelý vztah k místu prokázala svým dopisem i Monika Šantrochová, recepční Mezinárodního centra duchovní obnovy.¹⁰¹

2. 3. 8. Skalní hrad Sloup

Skalní hrad Sloup¹⁰² umístěný na 33 m vysoké pískovcové skále byl vybudován jako strážní nad Žitavskou solnou stezkou ve 14. století rodem Ronovců, prvním doloženým majitelem byl Čeněk z Lipé. Ochranu hradu zajišťoval kromě nepřístupné skály také okolní bažinatý terén a důmyslný systém vodních příkopů. Přesto ho v roce 1445 vypálili vojáci lužického Šestiměstí, poté byl sice Berky z Dubé obnoven, ale už nesloužil jako obytné sídlo. V roce 1639 byl vypleněn Švédy a zůstal pustý. Koncem 17. století se zde usadili poustevníci, kteří postavili na skále kapli. Za vlády Josefa II. byla poustevna zrušena, v 19. století upravena rodem Kinských v romantickém duchu. Hrad se stal oblíbeným výletním místem, byla zde vybudována nová křížová cesta, skalní kostelík a terasovité zahrady, ale ze středověkého hradu se kromě vytesaných místností nedochovalo nic.

Ve 20. století byla na základě rozsáhlého archeologického průzkumu popsána původní dispozice hradu. Vstoupit se do něho dalo jen jediným padacím mostem, do obytné části vedly vnitřní úzkou slují schody. Obytné místnosti byly vytesané do skály nebo částečně zapuštěné do přirozené dutiny ve skalním bloku, při stavbě bylo použito minimum jiného stavebního materiálu. Půdorys objektu byl výškově členěn do několika částí, obytné budovy se nacházely až ve třetím, nejvyšším díle, pod nimi byly studna, konírna a hladomorna hruškovitého tvaru. Necitlivými zásahy poustevníků však byla původní dispozice hradu zcela zničena.¹⁰³

opuštěn a zdevastován.

⁹⁸ Viz příloha č. 7 – VII.

⁹⁹ Originál sošky je uložen v depozitáři Centra duchovní obnovy (v komplexu kláštera).

¹⁰⁰ *Průvodce na cesty - Liberecký kraj*, s. 49. [http://cs.wikipedia.org/wiki/Bazilika_Nav%C5%A1t%C3%ADven%C3%AD_Panny_Marie_\(Hejnice\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Bazilika_Nav%C5%A1t%C3%ADven%C3%AD_Panny_Marie_(Hejnice)) .

¹⁰¹ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Hejnice; příloha č. 5: Z dopisů „správců“ vítězných objektů.

¹⁰² Viz příloha č. 7 – VIII.

¹⁰³ ANDĚL: *Hrady...*, s. 115 – 117; BRYCH: *Hrady a zámky...*, s. 12 – 15; *Hrady – Severní Čechy*, s. 79 – 81.

V současnosti je hrad majetkem obce Sloup v Čechách, je spravován svým dlouholetým kastelánem a od roku 1995 nájemcem Ivanem Volmanem.¹⁰⁴

Respondenti výrazně oceňují zvláštnost tohoto typu hradu, využití pískovce pro včlenění stavby, jeho nedobytnost a romantickou historii.¹⁰⁵

2. 3. 9. Hrad a zámek Frýdlant

Frýdlant patří k nejvýznamnějším historickým památkám v ČR.¹⁰⁶ Stojí na strategicky výhodném místě, na čedičovém ostrohu nad říčkou Smědou nad městem Frýdlant v Čechách. Areál představuje velmi cenné spojení dvou architektonických stylů – středověkého hradu a renesančního zámku.

Hrad byl založen v polovině 13. století Ronovci, plnil strážní funkci u obchodní cesty do Lužice. V roce 1278 se zde usadili na více než 300 let noví majitelé panství Biberštejnové. Za dalších majitelů Redernů byl hrad v 16. století renesančně přestavěn, další modernizace se dočkal za vlády Albrechta z Valdštejna a rodu Gallasů v 17. století, poslední přestavba sídla v novorenesančním slohu proběhla v 19. století za Clam Gallasů, kteří na Frýdlantě žili až do roku 1945.

Přestože se hrad v původní podobě nedochoval, je zřejmé, že byl představitelem ostrožního bergfritového typu. Hlavní obrannou stavbou byl válcový bergfrit, 49 m vysoká věž zvaná Indica tvoří dosud nejstarší část horního hradu. Celý objekt je opevněn hradbou s pětiúhelníkovými baštami a příkopem.¹⁰⁷ Architektonicky cenná je také dolní zámecká část, především sgrafitová výzdoba a renesanční nádvoří. Expozice zámku obsahuje interiéry zámeckých pokojů, zámecký dětský pokoj, sbírky zbraní, zámeckou kuchyni, sbírku trofejí, sbírku dýmek.

Jedna z nejstarších zámeckých expozic, která byla poprvé instalována již za Clam Gallasů v roce 1801, patří k nejnavštěvovanějším v Čechách. V současné době je hrad a zámek spravován Národním památkovým ústavem.¹⁰⁸

Frýdlantský hrad a zámek je považován za dominantu kraje, oceňována je výjimečnost citlivé kombinace stavebních slohů, historie i stáří stálé expozice a její bohaté sbírky.¹⁰⁹

2. 3. 10. Obří sud v Lázních Libverda

Výletní restaurace Obří sud¹¹⁰ nedaleko Lázní Libverda, umístěná ve skutečném dřevěném sudu, byla postavena v letech 1930 - 1931 Stefanem Hausmannem. Již v době svého vzniku byl Sud

¹⁰⁴ www.hradsloup.cz

¹⁰⁵ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Sloup v Čechách – skalní hrad.

¹⁰⁶ Viz příloha č. 7 – IX.

¹⁰⁷ ANDĚL: *Hrady...*, s. 165 – 170; BRYCH: *Hrady a zámky...*, s. 61 – 65; *Hrady – Severní Čechy*, s. 116 – 123; SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze...*, s. 177 – 192; PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 47.

¹⁰⁸ www.hradzamek_frydlant.regin.cz

¹⁰⁹ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Frýdlant.

¹¹⁰ Viz příloha č. 7 – X.

obdivován pro svou svéráznou podobu. Sloužil zejména lázeňským hostům, rovněž interiér byl vybaven tak, aby i židle či stoly připomínaly obručové sudy. Později k němu byla přistavěna další budova – dřevěná chata. V 70. letech 20. století prošel celý objekt náročnou rekonstrukcí. Dnes nabízí šedesát míst v hlavním sále, čtyřicet v restauraci a dvacet v salonku.

Jedná se o jedinou technickou památku tohoto typu v ČR, protože stavba, která byla předchůdcem a původní inspirací objektu, Obří sud na Javorníku v sousedním Ještědském pohoří, shořela 20. září 1974.¹¹¹

Ceněna je právě tvarová a materiálová výjimečnost Obřího sudu, k ohodnocení této památky se v dopise vyjádřil i starosta Lázní Libverda Ing. Jan Pospíšil.¹¹²

2. 3. 11. *Botanická zahrada v Liberci*

Zahrada byla založena již roku 1893 Spolkem přátel přírody, který zakoupil pozemek pro první sbírky, měla ale spíš charakter zahradnictví a zelinářské zahrady. První expoziční skleník (palmový) byl zprovozněn až v roce 1930. Roku 1954 byla na zničeném pozemku založena Severočeská botanická zahrada, v letech 1956 - 1980 bylo zprovozněno 18 nových skleníků a zahrada se stala samostatným vědeckým a kulturním pracovištěm. V 90. letech prošel komplex rozsáhlou přestavbou (9 skleníkových pavilonů a 9 pěstitelských skleníků).

Přístupná expozice se rozkládá na ploše 2600 m², což je největší skleníkový komplex v ČR.¹¹³ Chloubou zahrady je sbírka orchidejí, čítající 900 druhů, viktorie královská (největší leknín světa), sbírky kaktusů, tři sta let staré kamélie, výjimečný je i pavilon masožravých rostlin a sladkovodních i mořských akvárií. V roce 2003 bylo v Botanické zahradě Liberec zřízeno záchranné centrum CITES, podílející se na ochraně nejohroženějších botanických druhů světa.¹¹⁴

Respondenti obdivují moderní a netradiční uspořádání botanických sbírek, odbornou úroveň vedení zahrady i vzácné rostliny, které se zde pěstují.¹¹⁵

2. 3. 12. *Štolpišské vodopády*

Divoký potok Velký (Černý) Štolpich (Sloupský potok), který protéká Národní přírodní rezervací Jizerskohorské bučiny na severním svahu pohoří (cca 3 km nad Hejnicemi), získal své jméno podle štol, v nichž se v 15. století těžily drahé kovy, jejichž pozůstatky najdeme v okolí i dnes. Pramení na severovýchodních svazích vrchu Holubník, z hor stéká skalnatým údolím porostlým buky a

¹¹¹ RŮŽIČKA: *Jizerské hory do kapsy*, s.139 - 142; www.laznelibverda.cz/cs/turisticke-informace/ubytovani/obri-sud.html.

¹¹² Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Lázně Libverda – Obří sud; příloha č. 5: Z dopisů „správců“ vítězných objektů.

¹¹³ Viz příloha č. 7 – XI.

¹¹⁴ www.botanickazahradaliberec.cz; PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 42

¹¹⁵ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Liberec – Botanická zahrada.

jehličnany. Na jeho toku leží několik zajímavých vodopádů, padajících mezi strmé Štolpišské skály. Jeden z nich, Velký Štolpich, patří mezi největší v ČR.¹¹⁶ Potok zde překonává skalní stěnu vysokou 30 m a vytváří tak několik vodopádů a kaskád. Největší vodopádový stupeň má výšku 5 m.¹¹⁷

Štolpichy uchvacují svou přírodní scenérií, vzácnou faunou i flórou, divokostí vodopádů, drsnou horskou krásou.¹¹⁸

2. 3. 13. *Tipsport aréna v Liberci*

Tipsport aréna je moderní víceúčelová hala postavená v letech 2003–2005 v Liberci, v Jeronýmově ulici. Záměr postavit multifunkční arénu byl řešen Magistrátem města Liberec již od počátku nového tisíciletí v souvislosti s rekonstrukcí a dostavbou městského stadionu. Při hledání prostor pro novou halu se tak pozornost logicky upřela právě na tuto lokalitu, kde již bylo zázemí částečně vybudováno a také zde byl dostatek vhodných pozemků. Projekt byl od počátku vnímán jako výhodný z důvodu strategického rozvoje i oživení turistického ruchu.

Architektem stavby byl Antonín Buchta, Náklady činily přibližně 900 milionů Kč. Aréna dostala s dalšími čtyřmi projekty cenu Stavba roku 2006. Budova je 107 m dlouhá, 97 m široká a 26 m vysoká, má čtyři podlaží. Zastavěná plocha má rozlohu 27 069 m², do hlediště vede 18 vstupů.¹¹⁹

Moderní hala s kapacitou až 9000 diváků (7250 míst k sezení, 250 k stání, při koncertech využití plochy pro další místa, 48 skyboxů, 35 míst pro handicapované, 109 pro média) a parkovištěm s cca 1000 místy slouží jako sportovní zařízení a zároveň se stala místem pro pořádání významných kulturních a společenských akcí. Po stránce technické i svým standardem a profesionálními službami je srovnatelná s obdobnými halami v Evropě i ve světě.¹²⁰

Kromě sportovních klání hokejového a basketbalového libereckého klubu se zde koná i řada jiných sportovních akcí (např. tenisový Davis Cup), ale i koncertů, výstav a společenských setkání.

Respondenti ji hodnotí jako významnou moderní víceúčelovou stavbu, nejmodernější arénu v ČR a významné kulturní centrum.¹²¹

¹¹⁶ Viz příloha č. 7 – XII.

¹¹⁷ NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 78 a 124; RŮŽIČKA: *Jizerské hory do kapsy*, s. 218 – 219; www.jizerky.cz/cz/aktivity/plavani/pesi-turistika/hejnice-ferdinandov-vodopady-stolpichu-oresnik/.

¹¹⁸ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Jizerské hory – Štolpišské vodopády.

¹¹⁹ Viz příloha č. 7 – XIII.

¹²⁰ www.arenaliberec.cz/tipsport-arena-liberec.jpg.

¹²¹ Viz příloha č. 3: Zdůvodnění výběru lokalit, Liberec – Tipsport aréna.

Závěr

Přestože se úkol najít a logicky vymezit sedm divů Libereckého kraje zdál zpočátku velmi obtížný, práce s dotazníky ukázala, že si obyvatelé regionu dobře uvědomují, jak výjimečné objekty se nalézají v jejich blízkosti, že umějí ocenit jejich specifickou krásu. Termín div si sice prvotně spojujeme s nevídanými monumenty, umíme ale obdivovat i „menší“ divy, jsme pyšní na přírodní i historické unikáty kraje.

Mezi vítěznými sedmi divy Libereckého kraje jsou zastoupena díla středověké, historizující i moderní architektury (Ještěd, liberecká radnice, Trosky, Sychrov, Bezděz), své místo si zde „vybojovaly“ i cenné přírodní lokality (Hruboskalské skalní město, Bozkovské jeskyně). Poněkud opomenuty zůstaly významné technické památky, které se zařadily až mezi top lokality kraje železniční viadukt v Kryštofově Údolí – Novině, Obří sud). Pro většinu divů je typické, že jsou dominantou kraje, ve třech případech ztělesňují působivé skloubení lidského díla s krajinným rázem (Ještěd, Trosky, Bezděz). Dalším společným rysem vítězných objektů je jejich jedinečnost přesahující rámec kraje: např. Ještěd je stavbou století ČR s několika mezinárodními oceněními, liberecká radnice architektonicky předčila svůj vídeňský vzor, Bozkovské jeskyně jsou považovány za střeoevropský unikát. Zvláštní, ne však znepokojivý, je pouze fakt, že se mezi divy kraje neumístil ani jeden objekt z okresu Jablonec nad Nisou.

Další vybrané lokality již reprezentují celý kraj. Jsou to většinou místa turisticky atraktivní (zoologická či botanická zahrada, poutní baziliky), přírodní nebo architektonické unikáty s rovnoměrným zastoupením moderní, zámecké, hradní, církevní, městské i lidové architektury. V menší míře řadí obyvatelé kraje mezi výjimečnosti i technické, výtvarné či historické unikáty, zde je ale zřejmé, že obecné povědomí o nich není tak výrazné (johanitská komenda, Kopicův statek, břehyňská rezervace).

Předložená studie usiluje o nový pohled na turistické zajímavosti Libereckého kraje z nového úhlu. Vzhledem k tomu, že průzkum veřejného mínění byl poměrně široký, oslovil obyvatele všech okresů kraje i vybrané instituce (infocentra, příslušné odbory cestovního ruchu, památková péče, správci objektů), může práce sloužit jako nový typ turistického průvodce, v němž nejsou lokality řazeny místně, ale podle atraktivity, podle míry působení na obyvatele. Každý div, top lokalita a zajímavý objekt Libereckého kraje jsou představeny nejen z objektivně odborného hlediska, své místo v jejich charakteristice má i subjektivní pohled laiků, který jistě pozitivně ovlivní i neznalého turistu.

Seznam použitých pramenů a literatury

- ANDĚL, Rudolf a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. Severní Čechy*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1984.
- ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. 1. vydání. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9
- BRYCH, Vladimír, RENDEK Jan. *Hrady a zámky Libereckého kraje*. 1. vydání. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86660-01-X
- BŘEZINOVÁ, Taňa. *100 + 1 zajímavostí z nejsevernějších Čech*. 1. vydání. Praha: Agrofin, 2003. *Fenomén Ještěd*. 1. vydání. Liberec: J. Jiroutek, 2005. ISBN 80-239-0866-9
- Euroregion Nisa na kole*. 1. vydání. Zlín: SHOCart, 1999. ISBN 80-7224-099-4
- DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. 3. vydání. Praha: LIBRI, 1998.
- HALÍK, Pavel a kol. *Slavné vily Libereckého kraje*. 1. vydání. Praha: FOIBOS, 2007. ISBN 978-80-87073-06-3
- Jablonné v Podještědí. Pohledy do minulosti*. 1. vydání. Česká Lípa: Vlastivědný spolek Českolipska, 1998.
- KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vydání. Liberec: Dialog, 1996.
- Liberec – město a kraj pod Ještědem*. 2. vydání. Liberec: Město Liberec, 2000.
- KOLAFA, Tomáš. *Základní umělecká škola Liberec. tradice a kvalita*. 1. vydání. Liberec: Statutární město Liberec, 2006.
- Libereckým krajem*. 1. vydání. Liberec: Liberecký kraj, 2003
- Libereckým krajem. Hrady a zámky*. 1. vydání. Liberec: Liberecký kraj, 2006.
- NEVRLÝ, Miloslav. *Kniha o Jizerských horách*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1976.
- NOVÝ, Petr. *Nová Louka – Kristiánov. Historie a současnost sklářských osad*. 1. vydání. Liberec: Nakladatelství RK, 2007. ISBN 978-80-87100-02-8.
- Peklo. Národní přírodní památka*. 1. vydání. Česká Lípa: Sdružení Českolipsko, 2007.
- PODHORSKÝ, Marek. *Liberecký kraj. Průvodce na cesty*. 1. vydání. Praha: Freytag&Berndt, 2002.
- RABAN, Miloš, MACHKOVÁ, Eva. *Mezinárodní centrum duchovní obnovy Hejnice*. 1. vydání. Pardubice: MCDO, 2007.
- RŮŽIČKA, Jiří, JORDÁKOVÁ, Jana. *Český ráj do kapsy*. 1. vydání. Praha: KMa s.r.o., 2005. ISBN 80-7309-285-9
- RŮŽIČKA, Jiří, JORDÁKOVÁ, Jana, POZLOVSKÁ, Zuzana. *Jizerské hory do kapsy*. 1. vydání. Praha: KMa s.r.o., 2006. ISBN 80-7309-326-X.
- ŘEHÁČEK, Marek. *Frýdlan. Ohlédnutí*. 1. vydání. Liberec: Kalendář Liberecka, 1996.
- ŘEHÁČEK, Marek. *Liberecká radnice a Liebiegova vila: Průvodce po budovách a jejich historii*. 1. vydání. Liberec: Město Liberec, 2005.
- ŘEHÁČEK, Marek. *Vyprávění o strašidlech, přízracích a podivných úkazech nejsevernějších Čech*. 1. vydání. Liberec: Kalendář Liberecka, 1997.
- Skalní města východních Čech*. 1. vydání. Jičín: Okresní úřad Jičín, 1999.
- ŠIFTA, Miroslav. *Hrady Libereckého kraje*. Liberec: Podještědské gymnázium, 2006.
- Všeobecná encyklopedie v 8 svazcích*. 1. vydání. DIDEROT. Praha 1999.
- ŽÁK, Ladislav. *Katasrofa na Bílé Desné*. 1. vydání. Desná v Jizerských horách: Městský úřad, 1996.

Internetové zdroje

(u častěji užívaných stránek uveden pouze vyhledávač, přesný odkaz v textu)

<http://cs.wikipedia.org/wiki>

<http://encyklopedie.seznam.cz>

<http://portal.justice.cz>

<http://ve.wothanburg.cz>

www.ajetoglass.com

www.albico.cz/zubacka

www.alfacentrum.eu/zajimavosti/jizerske-hory/lhotka

www.arenaliberec.cz/tipsport-arena-liberec.jpg

www.ayky.cz/jablonecka-prehrada.htm

www.bedrichov.cz/cz/nase-tipy

www.botanickazahradaliberec.cz

www.bozkov.misto.cz

www.centrumbabylon.cz

www.ceskevylety.cz/zajimavosti

www.ceskolipsko.info/dr-cs/cirkevni-stavby/cesky-dub/johanitska-komenda-sv-zdislavy-a-havla-z-lemberka-cesky-dub.html

www.cesky-raj.info

www.ceskyraj.holidaytour.cz/cesky-raj/lidova-architektura/kopicuv-statek

www.cesky-raj.cz

www.davidcerny.cz

www.divadlojablonec.cz

www.dlcvikov.cz

www.e-architekt.cz

www.e-dovolena.cz

www.fcslovanliberec.euweb.cz

www.geoinformatics.cz

www.grabstejn.mikroregion.info.cz

www.harrachov-info.cz

www.hrad-bezdez.cz

www.hrad-houska.cz

www.hradsloup.cz

www.hrad-trosky.cz/apolena.php

www.hrad-trosky.cz/podtrosecke-rybniky.php

www.hrad-valdstejn.cz

www.hrady.cz

www.hrady.hyperlink.cz

www.hrady-zamky.chces.info

www.hradyzamky.ecesko.cz/pamatky/pamatka-7472-starokatolicky-kostel

www.hradzamek_frydlant.regin.cz

www.hruby-rohozec.cz

www.infocesko.cz

www.ichradcany.cz/ochrana-prirody/npr-brehyne-pecopala

www.interregion.cz/turistika/stavby/zvonice

www.jablonnevp.cz

www.jenisovice.cz/suche_skaly.htm; pruvodce.turistik.cz/suche-skaly.htm

www.jested.cz

www.jizerky.eu
www.jizerky.cz
www.jizerpom.wz.cz
www.katerinky.cz
www.kehila-liberec.cz
www.korenov.cz/infostepanka.html
www.krystofovoudoli.cz
www.kudyznudy.cz/cs/aktuality
www.kvkli.cz
www.laznelibverda.cz
www.liberec.cz
www.liberec-mesto.cz
www.liberecky_kraj.cz
www.liberecky-kraj.cz/dr-cs
www.lidovesadyliberec.cz
www.luzicke-hory.info/dr-cs
www.macha.cz
www.machovojezero.cz
www.mavlast.cz
www.mestojablonec.cz
www.mucl.cz
www.muzeum.clnet.cz/pobocky/kravare.htm
www.muzeumlb.cz
www.muzeum-turnov.cz
www.ncgecko.cz
www.obecsloupvcechach.cz/lesni-divadlo
www.obrazek.rkc-lbc.cz
www.pivovarsvijany.cz; pivovary.zmz.cz/ps/svijany
www.policie.cz
www.prehrada-josefuv-dul.ceskehory.cz
www.primadovolena.cz
www.proposliberec.com
www.raj.cz/encyklopedie
www.referaty.ic.cz
www.rozhlednyunas.cz/rozhledny/lidove-sady-v-liberci
www.severnicechy.info/dr-cs
www.sreality.cz/reality
www.stavbaweb.cz/stavby-a-projekty
www.trasovnik.cz
www.trosky.cz
www.turistik.cz
www.turistika.cz
www.turnov.cz/pro-turisty
www.vmpohledy.estranky.cz/clanky/vetrne-elektrarny-cr/lysy-vrch-u-albrechtic
www.zameklemberk.cz
www.zeleznybrod.cz/volnycas/beliste
www.zooliberec.cz

Seznam příloh

1. Sedm divů Libereckého kraje – vzor anketního listu
2. Vyhodnocení ankety
 - Graf I – Složení respondentů podle profesního a zájmového zaměření
 - Graf II – Složení respondentů podle věku
 - Graf III – Složení respondentů podle vzdělání
 - Graf IV – Procentuální poměr zastoupení respondentů podle okresů k celkovému počtu obyvatel
 - Graf V – Složení respondentů podle bydliště (okresy)
 - Graf VI – Složení zdůvodnění výběru lokalit (celkový počet: 251)
 - Graf VII – Počet hlasů pro hrady a zámky
 - Graf VIII – Počet hlasů pro duchovní architekturu
 - Graf IX – Počet hlasů pro moderní architekturu
 - Graf X – Počet hlasů pro lidovou architekturu
 - Graf XI – Počet hlasů pro památné budovy
 - Graf XII – Počet hlasů pro železniční stavby a ostatní technické památky
 - Graf XIII – Počet hlasů pro skály, skalní města a jeskyně
 - Graf XIV – Počet hlasů pro vodní toky, rybníky a vodní díla
 - Graf XV – Počet hlasů pro chráněná území, rozhledny a lokality Jizerských hor
 - Graf XVI – Počet hlasů pro turistické atrakce a ostatní objekty
3. Důvody výběru lokalit očima respondentů
4. Pořadí objektů podle počtu získaných hlasů
5. Z dopisů „správců“ vítězných objektů
6. Fotogalerie sedmi divů Libereckého kraje
 - I. Ještěd – horský hotel a televizní vysílač (obr. 1 – 8)
 - II. Trosky (obr. 9 – 10)
 - III. Liberecká radnice (obr. 11 - 12)
 - IV. Bozkovské dolomitové jeskyně (obr. 13 - 14)
 - V. Sychrov (obr. 15 - 16)
 - VI. Hruboskalské skalní město (obr. 17 - 18)
 - VII. Bezděz (obr. 19 – 20)
7. Fotogalerie top lokalit Libereckého kraje
 - I. Panská skála u Kamenického Šenova
 - II. Zoologická zahrada v Liberci
 - III. Mumlavský vodopád
 - IV. Železniční viadukt v Kryštofově Údolí – Novině
 - V. Bazilika minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy v Jablonném v Podještědí
 - VI. Vranov – Pantheon
 - VII. Bazilika Navštívení Panny Marie v Hejnicích
 - VIII. Skalní hrad Sloup
 - IX. Zámek Frýdlant
 - X. Obří sud v Lázních Libverda
 - XI. Botanická zahrada v Liberci
 - XII. Štopišské vodopády
 - XIII. Tipsport aréna v Liberci
8. Žebříček ostatních vybraných lokalit Libereckého kraje
9. Orientační mapy divů Libereckého kraje
 - A. Přírodní lokality, rozhledny
 - B. Architektonické památky
 - C. Technické památky a ostatní objekty

Příloha č. 1: Sedm divů Libereckého kraje - anketa

Sedm divů starověkého světa zná asi každý, obdivujeme monumentalitu a důmyslnost těchto staveb. I náš kraj se může jistě pochlubit svými „sedmi divy“, unikátními výtvoři přírody či lidských rukou.

Které architektonické, přírodní či technické památky byste mezi sedm divů Libereckého kraje zařadil(a) Vy? Můžete si vybrat z níže uvedené nabídky (stačí podtrhnout či zakroužkovat zvolený objekt) nebo uveďte jiné, podle Vás výjimečné místo našeho kraje.

Zaškrtněte či vypište **právě sedm** vybraných lokalit.

<i>Památné budovy</i>	<i>Přírodní lokality</i>
Český Dub – johanitská komenda Hejnice – bazilika a klášter Jablonné v Podještědí – bazilika a klášter Kopicův statek se skalními reliéfy Lázně Libverda – Obří sud Liberec – radnice Liberec – Valdštejnské domky Liberec – novorenesanční trojúhelník (muzeum, lázně, poliklinika) Malá Skála – Panteon	Bozkovské dolomitové jeskyně Hruboskalské skalní město Ledová jeskyně Naděje u Cvikova Panská skála u Kamenického Šenova Břehyňský rybník a rezervace Mumlavský vodopád soustava podtroseckých rybníků Štolpich - vodopády
<i>Hrady a zámky</i>	<i>Ostatní</i>
Bezděz - hrad Frýdlant - zámek Lipý – vodní hrad Sloup v Čechách – skalní hrad Sychrov- zámek Trosky – hrad	Kořenov - ozubnicová železnice Kryštofovo údolí – železniční most Liberec – botanická zahrada Liberec - ZOO Rovensko pod Troskami – zvonice
<i>Moderní architektura</i>	<i>Vaše jiné návrhy</i>
Ještěd – horský hotel Liberec – krajská knihovna a žid.modlitebna Liberec – Tip Sport Aréna	

Bude-li to možné, **uveďte na druhou stranu dotazníku alespoň u tří (a nejlépe u všech) vybraných míst, proč jste zvolil(a) právě je.**

Uvítám i jakékoliv připomínky a náměty k této anketě, které můžete rovněž psát na druhou stranu listu.

Dále prosím uveďte svůj:

Věk: _____

Pohlaví: _____

Nejvyšší dosažené vzdělání (stačí ZŠ, SŠ, VŠ, student SŠ ap.): _____

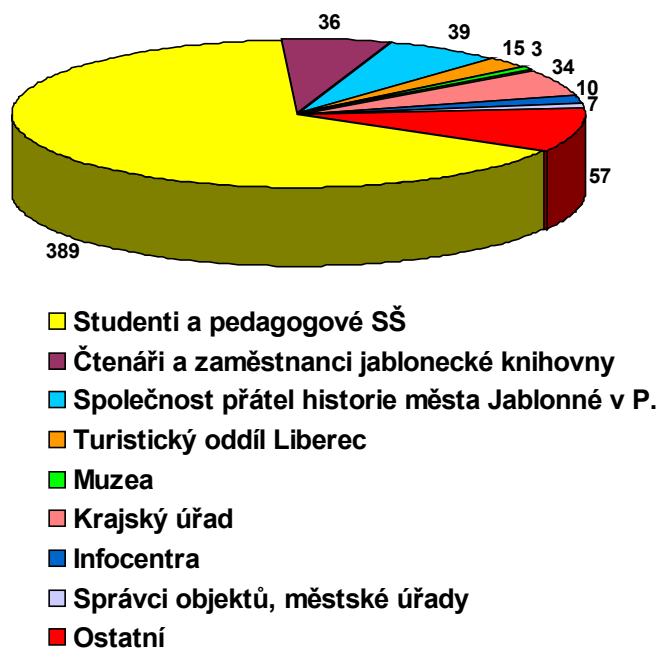
Místo bydliště (město): _____

Vaše odpovědi budou zpracovány ve studentské ročníkové práci Sedm divů Libereckého kraje, zadané na Podještědském gymnáziu v Liberci.

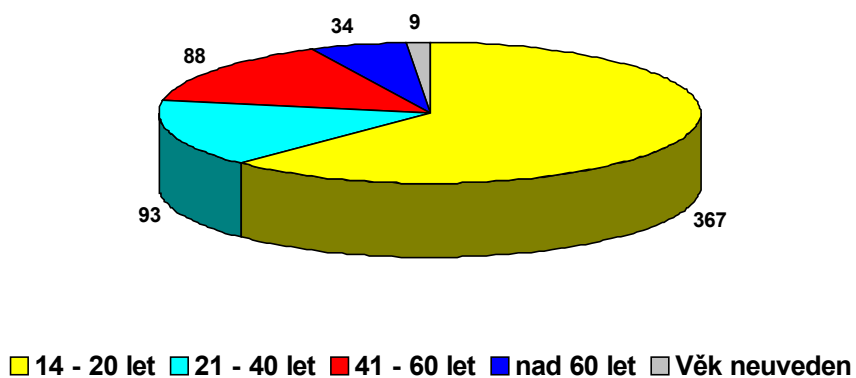
Děkuji za pomoc a spolupráci
Miroslav Šifta, autor práce, septima PG

Příloha č. 2: Vyhodnocení ankety

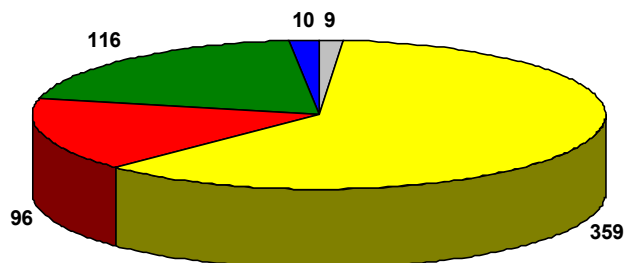
Graf I: Složení respondentů podle profesního a zájmového zaměření

Graf II: Složení respondentů podle věku

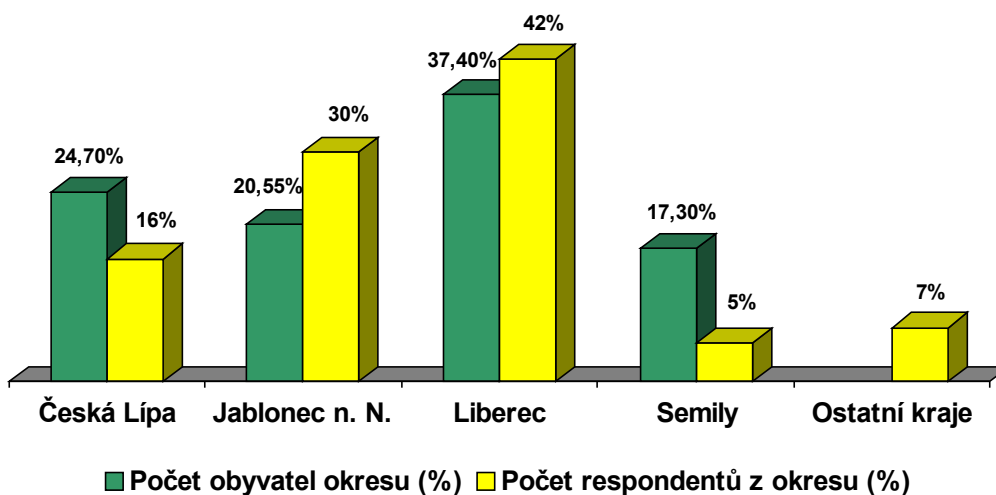

Graf III: Složení respondentů podle vzdělání

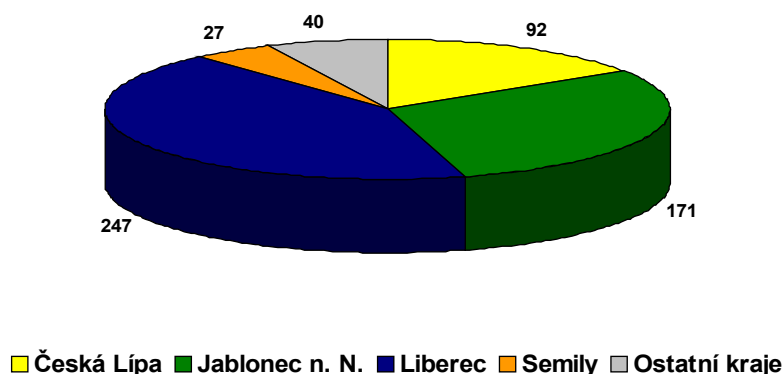

■ Absolventi ZŠ
 ■ Studenti SŠ
 ■ Absolventi SŠ
 ■ Absolventi VŠ
 ■ Vzdělání neuvedeno

Graf IV: Procentuální poměr zastoupení respondentů podle okresů k celkovému počtu obyvatel

Graf V: Složení respondentů podle bydliště (okresy)

okres Česká Lípa (92): Bělá pod Bezdězem (1), Bezděz (3), Brniště (1), Česká Lípa (23), Dobranov (1), Doksy (4), Dubá (1), Dubnice (1), Hamr na Jezeře (2), Hradčany (1), Kuřivody (3), Mimoň (25), Noviny pod Ralskem (1), Nový Bor (1), Plouznice (2), Staré Splavy (1), Stráž pod Ralskem (19), Zákupy (2)

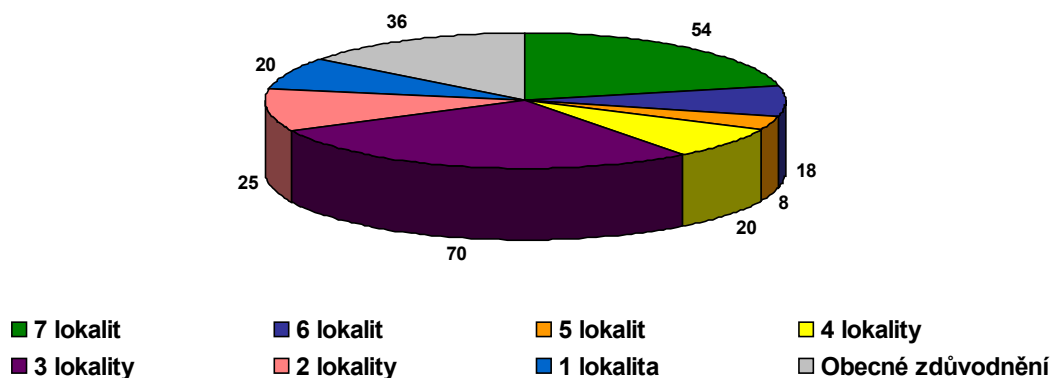
okres Jablonec (171): Alšovice (3), Bedřichov (1), Huntířov (1), Jablonec n.N. (145), Janov n. N. (2), Josefův Důl (2), Lučany n. N. (2), Nová Ves n. N. (1), Rádlo (1), Rychnov u Jablonce (5), Skuhrov (1), Smržovka (3), Tanvald (2), Velké Hamry (2)

okres Liberec (247): Arnoltice (1), Český Dub (4), Dětrichov u Frýdlantu (1), Filipov (1), Frýdlant (3), Hejnice (3), Hodkovice (4), Hrádek n. N. (2), Chrastava (3), Jablonné v Podještědí (40), Kryštofovo Údolí (1), Liberec (168), Minkovice (1), Nová Ves u Chrastavy (1), Osečná (1), Pěnčín (1), Proseč pod Ještědem (1), Příšovice (1), Radvánovice (1), Raspenava (1), Rynoltice (1), Světlá pod Ještědem (2), Svijanský Újezd (1), Stráž n. N. (1), Sychrov (1), Zásada (2)

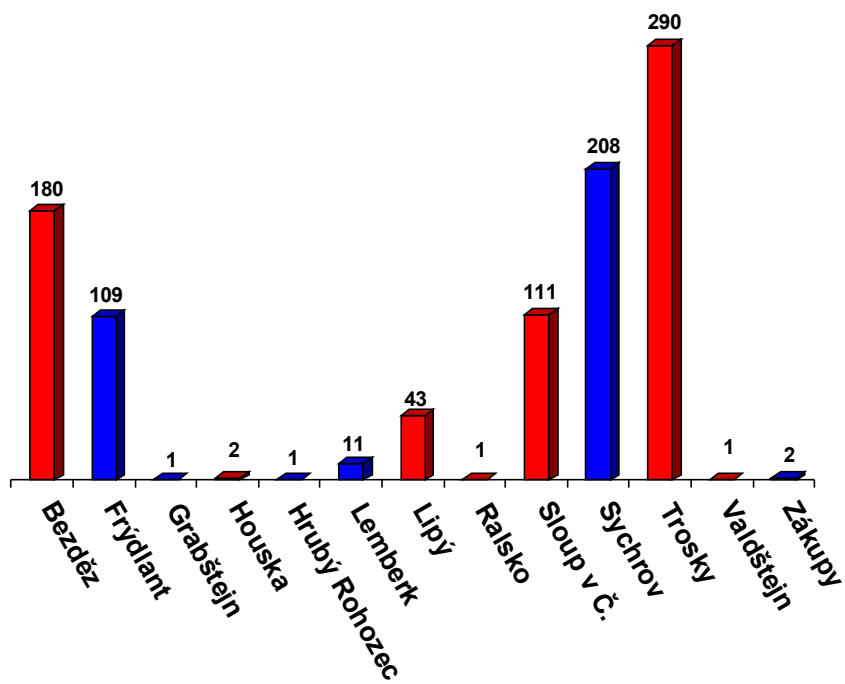
okres Semily (27): Harrachov (4), Kacanovy (1), Libštát (1), Lomnice n. P. (2), Nová Ves n. P. (1), Rokytnice (1), Semily (3), Turnov (10), Železný Brod (4)

ostatní kraje (40): Černožice – Královéhradecký (1), Česká Skalice – Král. (1), Děčín – Ústecký (1), Dobruška – Král. (1), Dubenec u Dvora Králové – Král. (1), Duchcov – Ústecký (1), Hamry nad Sázavou – Vysočina (1), Holýšov – Plzeňský (1), Hradec Králové (2), Javorník – Pardubický (1), Jičín – Král. (1), Kadaň – Ústecký (1), Kamenice – Středočeský (1), Kunvald – Pard. (1), Morašice - Jihomoravský (1), Neratovice – Středoč. (2), Pardubice (1), Pelhřimov – Vysočina (1), Pomezí – Pard. (1), Praha (9), Příbram – Středoč. (1), Rakovník – Středoč. (1), Rožnov pod Radhoštěm – Moravskoslezský (1), Semčice 1 – Středoč. (1), Tachov – Plzeň. (1), Trutnov – Král. (1), Ústí nad Labem (1), Václavská Lhota - nenalezena (1), Vrchlabí – Král. (1), Vyhnanice – Král. (1)

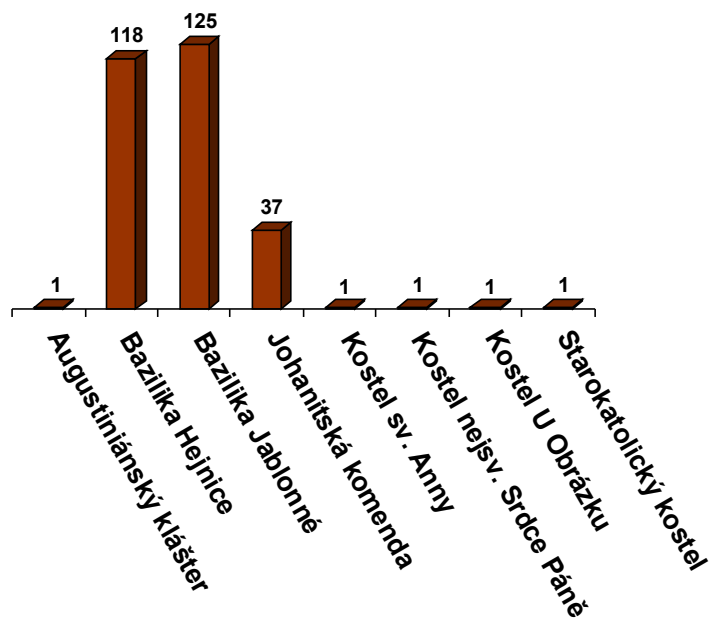
Graf VI: Složení zdůvodnění výběru lokalit (celkový počet: 251)

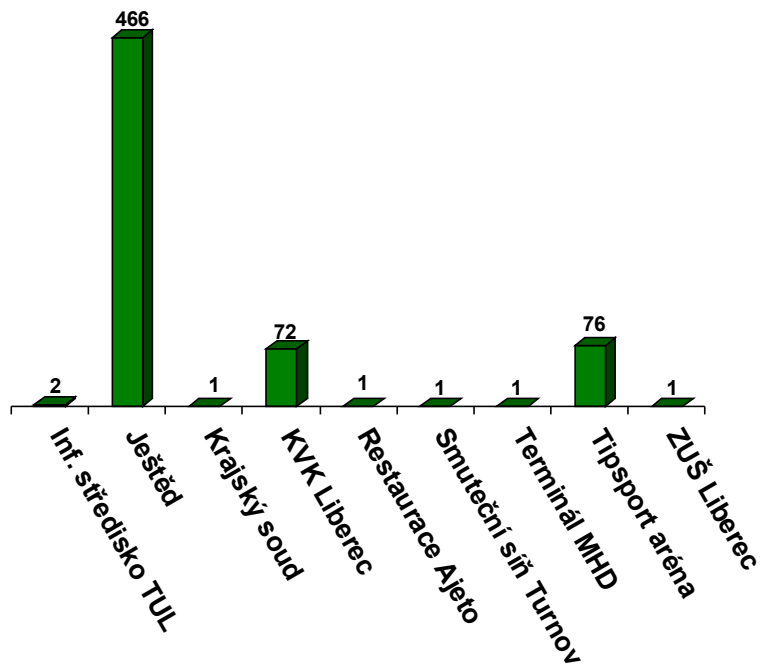
Graf VII: Počet hlasů pro hrady (červeně) a zámky (modře)

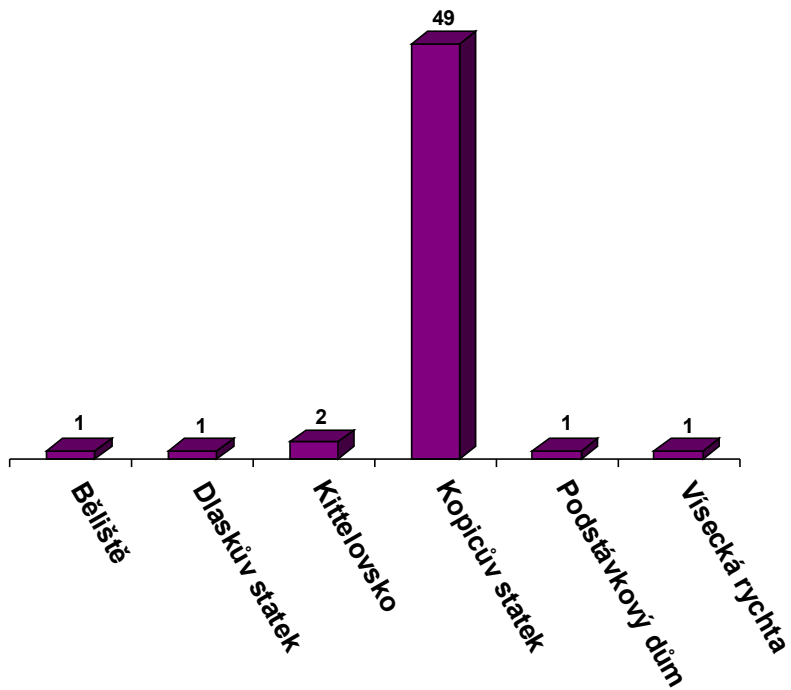
Graf VIII: Počet hlasů pro duchovní architekturu

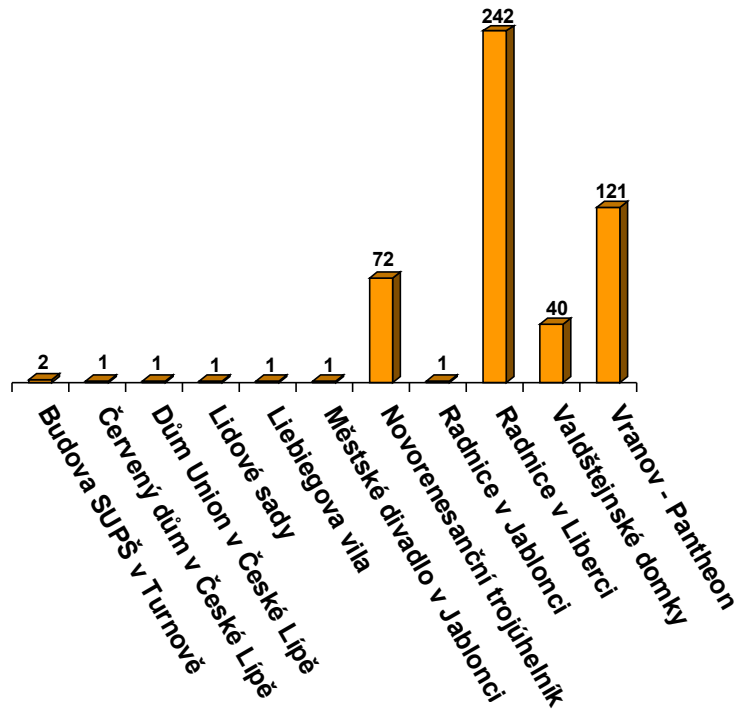
Graf IX: Počet hlasů pro moderní architekturu

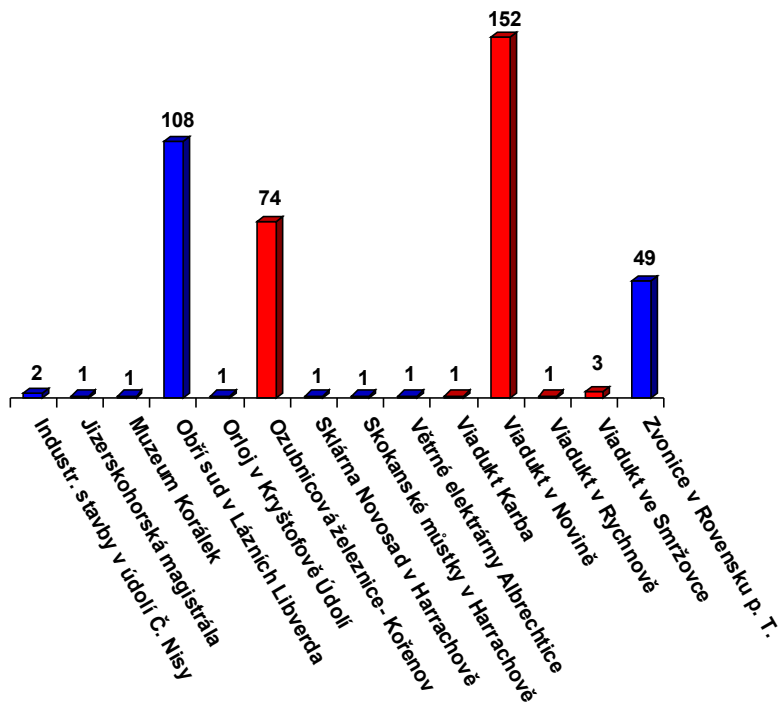
Graf X: Počet pro lidovou architekturu

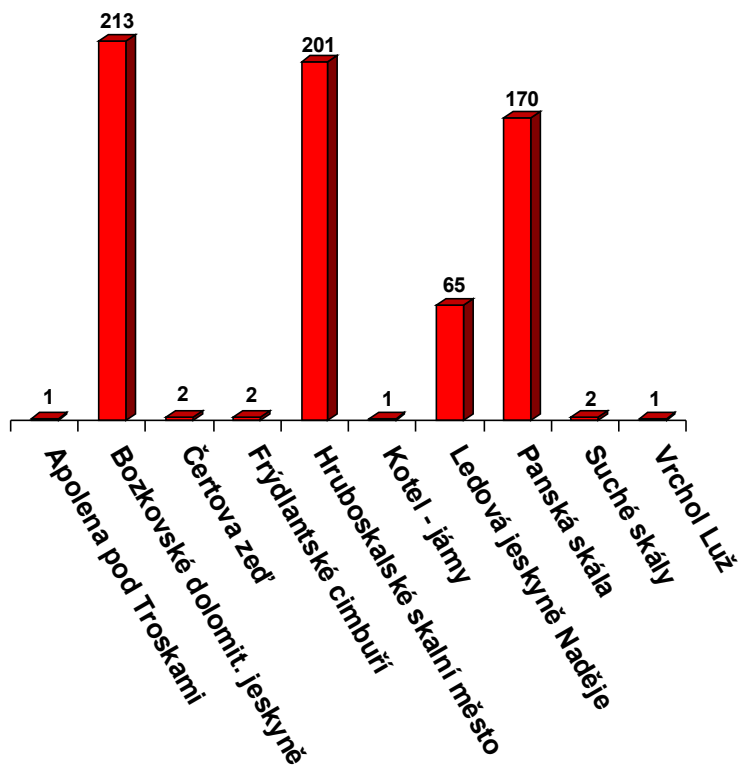
Graf XI: Počet hlasů pro památné budovy

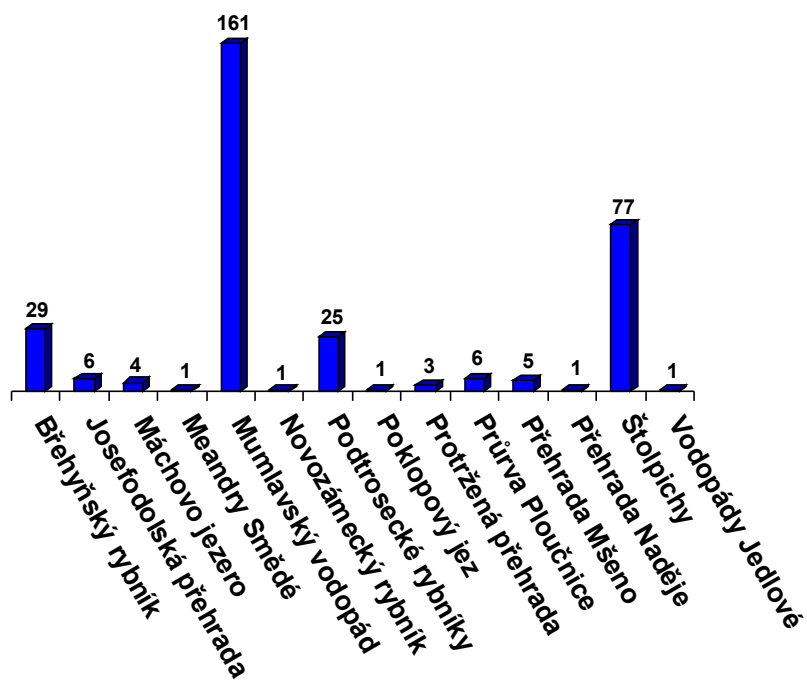
Graf XII: Počet hlasů pro železniční stavby (červeně) a ostatní technické památky (modře)

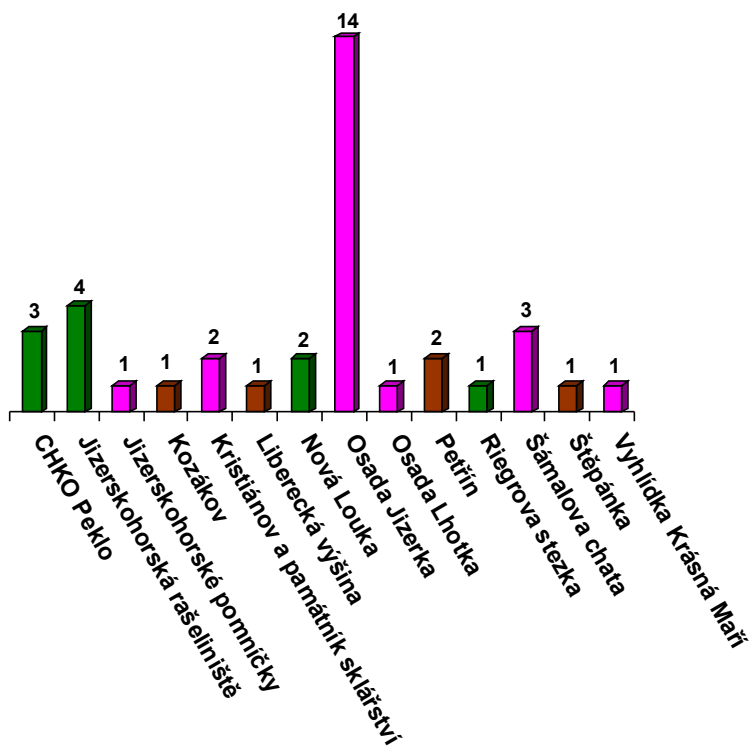
Graf XIII: Počet hlasů pro skály, skalní města a jeskyně

Graf XIV: Počet hlasů pro vodní toky, rybníky a vodní díla

Graf XV: Počet hlasů pro chráněná území (zeleně), rozhledny (hnědě) a lokality Jizerských hor (růžově)

Příloha č. 3: Důvody výběru lokalit očima respondentů¹²²

Apolena pod Troskami

„Je to nádherná oblast s mnoha ojedinělými skalními jevy a úžasnou jeskyní, kde žijí vrápenci.“

Bezděz

- A. *ojedinělé, magické místo, unikátní, originální krajinná dominanta, krásná stavba s nádherným výhledem, zajímavá architektura, dominantní vysoká věž, hezky opravený, spojen s literární historií (Mácha), místo, kde byl vězněn princ Václav, překonal věky, složitý výstup, ale krásný výlet, gotika bez přestaveb*
- B. *„Královský hrad, později klášter, jedna z dominant kraje (pokud nepočítám do kraje jen město Liberec s horou Ještěd a horským hotelem a televizním vysílačem Ještěd), spjat s dějinami celého českého státu, doklad gotické architektury v Čechách (především kaple) a stavebního vývoje hradů na území českého státu.“*
„Jeden z nejzachovalejších gotických hradů s minimem dalších stavebních vlivů.“
„Jeden z nejautentičtějších středověkých hradů u nás, i v celé střední Evropě. Bezděz má nezaměnitelný genius loci.“

Bozkovské dolomitové jeskyně

- A. *unikát v rámci ČR, největší ve střední Evropě, jedinečné přírodní výtvoř, největší podzemní jezero v Čechách, nádherné krápníkové útvary, krásné přírodní profily, specifické svými podzemními prostory*
- B. *„Nejkrásnější přírodní lokalita v ČR, trvalo tisíce let, než se jeskyně dostala do tohoto nádherného stavu.“*
„Areál svým způsobem odjakživa přitažlivý krásami podzemí.“
„Jsou jediné zpřístupněné jeskyně na severu Čech. Obdivuji je díky bohaté krápníkové výzdobě a největšímu podzemnímu jezírku v Čechách. Pro svou jedinečnost byly tyto jeskyně též vyhlášeny Národní přírodní památkou.“
„Neskutečné hrátky přírody, které lze navštěvovat každý den a vždy objevujete něco nového a krásného.“

Břežňský rybník a rezervace Pecopala

- A. *ojedinělá rybníční síť, rezervace, kde žijí chráněné druhy živočichů i rostlin, žijí tu chráněné druhy ryb, je tu zákaz koupání kvůli chráněnému ptactvu*
- B. *„Národní přírodní rezervace, která byla roku 1994 zahrnuta do sítě biogenetických rezervací rady Evropy jako jedna ze dvou na území ČR.“*
„Rybník s neopakovatelnou atmosférou, nejkrásnější výhled na hrad Bezděz, velký význam pro ochranu přírody.“

Černá Nisa

„Industriální památky v údolí Černé Nisy jsou svým způsobem jedinečný útvar, kde se spojily dva soupeřící živly - příroda a průmysl. Navíc industriální památky zde zatím dochované nesou stopy řemesla raného 19. století, tedy doby, kdy ještě každý výtvar nesl stopy po nástroji a rukopisu tesaře, kováře či kameníka. Údolí je jedinečné minimálně ve střeoevropském kontextu.“
„Přehrada na Černé Nise - jako v Kanadě.“

¹²² Pro lepší přehlednost jsou lokality řazeny abecedně podle místa, kde se nacházejí. Pokud se důvod výběru objevil vícekrát, jsou v bodu **A** uvedeny opakující se důvody, v bodu **B** osobité charakteristiky a důvody výběru (odděleny uvozovkami, úsměvně či paradoxní označeny *).

Čertova zed'

„Výjimečný přírodní útvar.“

Česká Lípa

Červený dům

„Renesanční dům zdobený psaníčkovými a obrazovými sgrafity a arkádami.“

Lipý – vodní hrad

A. *zajímavá prohlídka v podzemí, poutavé místo se zajímavou historií, část vodního příkopu, zajímavá sklepení a podzemní chodby*

B. *„Odolal i částečnému zbourání a nezájmu komunistů.“*

Český Dub – johanitská komenda sv. Zdislavy a Havla z Lemberka

„Tato památná budova je mému srdci blízká pro svůj duchovní rozměr.“

„Nesmírně zajímavé a inspirativní místo, co se týká architektury, nejstarší části stavby se nachází na samém rozhraní mezi románským a gotickým slohem.“

„Nedocenená historická lokalita.“

Frýdlant – hrad a zámek

A. *obrovská lokalita a dominanta kraje, rozlehlý areál, bohaté sbírky a historie, unikátní právě pro spojení dvou staveb odlišného pojetí - hradu a zámku, kombinace několika stavebních slohů, okázalost a vnitřní vybavenost, krásný*

B. *„Líbí se mi celkově, exteriér i interiér a osobnost zakladatele mě vždy fascinovala.“*

„Nejvíce mi na něm kromě architektonických skvostů a poutavých dějin imponuje datum 1801, kdy byla část tohoto skvostu otevřena veřejnosti jako první hradní muzeum ve střední Evropě.“

„Původní centrum celého panství (tj. Frýdlantsko, Liberecko a částečně Hrádecko), staré osídlení, významné místo v dějinách kraje, krásná a jedinečná architektura objektu – spojení středověkého hradu s renesanční a novorenesanční budovou zámku a přilehlého anglického parku, bohatý a cenný mobiliář, velmi cenná sbírka obrazů a zbraní.“

Grabštejn – hrad a zámek

„U nás velmi vzácný příklad prolínání se děl italského a středoevropského umu. V případě kaple sv. Barbory lze mluvit o evropské jedinečnosti.“

Hejnice – bazilika Nanebevzetí Panny Marie a Mezinárodní centrum duchovní obnovy

A. *významné poutní místo s historickou a architektonickou hodnotou, unikátní oltář, výstavnost a mohutnost*

B. *„Nádherný chrám, v pozadí Jizerské hory, které jsou z tohoto pohledu tak vysoké.“*

„Tato památná budova je mému srdci blízká pro svůj duchovní rozměr.“

„Žijící chrám, klášter s moderně pojatou aktivitou, perspektivní místo z hlediska turistiky, součást dvou poutních cest.“

„Hejnický chrám je na Liberecku nestarší (od roku 1211) a svého druhu s odstupem největší (kostel) a nejslavnější (podle architekta Johana Bernarda Fischera z Erlachu) a neznámější v Evropě, po celou dobu k vlastnímu sakrálnímu účelu nepřetržitě fungující stavbou, je ukázkovým příkladem toho, jak se z trosk a ruin způsobených komunistickým režimem, dá opět vyzdvihnout jedinečnost tohoto místa, pracuji v bývalém klášteře jako recepční a částečně jako průvodkyně, jistě je Vám známa prastará legenda o vzniku tohoto poutního místa, při výkladu ji samozřejmě vždy zmiňuji a to jako první zázrak, který se zde udál, jako druhý zázrak zmiňuji při prohlídkách „znovuzrození“ tohoto místa díky P. Doc. PhDr. Ing. Miloši Rabanovi, Th.D., řediteli našeho Mezinárodního centra, to že jsem baziliku s klášterem dala na první místo, neberte prosím jako jistou moji zaujatost, jsem velmi ráda, že jsem dostala příležitost zde pracovat a splnit si tak i částečně svůj sen pracovat jako

průvodkyně, jsem velkou obdivovatelkou památek i přírodních skvostů u nás.“

„Osídlení doloženo již ve 13. století – písemnými prameny, poutní místo a významné sakrální místo v historii kraje, bazilika zastupuje klasický styl baroka, bohatý mobiliář kostela, celý areál je v současné době stále využíván, kulturní památka je postupně obnovována a areál nechátrá.“

Houska – hrad

„Gotické malby v kapli hradu Houska, figurální malby z 1. pol. 14. stol. evropského významu, zachovány jen ojediněle.“

„Hrad Houska – stále je opředen tajemstvím – proč byl postaven právě na tom místě, jak je to s tzv. Branou do pekla – která je údajně pod hradní kaplí.“

Hruboskalské skalní město

A. *rozmanitý terén, tajemná příroda, úžasné výhledy, jedinečná přírodní scenérie, z přírodního hlediska mimořádně pozoruhodná lokalita, jedinečné přírodní výtvoř, geologie v praxi, TOP Českého ráje, symbol Libereckého kraje*

B. *„Pěkná ukázka pískovcových útvarů, které jsou základem Českého ráje. Jsou rovněž součástí geoparku, kde reprezentují sedimenty křídového moře.“*

„Unikátní skalní město s četnými věžemi, zařazen do Geoparku Český ráj – na seznamu UNESCO, spojení krásné přírody s krásnou architekturou (ne tou současnou).“

„Nádherné místo plné tajemných zákoutí, úchvatných přírodních scenérií, které si většina lidí zamiluje.“

„Neskutečné hrátky přírody, které lze navštěvovat každý den a vždy objevujete něco nového a krásného.“

„Každý turista se nestačí obdivovat, už jen proto, že i podloží jako zkamenělina mořského dna je jedinečná.“

„Nikde jsem nic podobného neviděla, je to nádhera!“

Jablonec nad Nisou

Radnice

„Významná funkcionalistická stavba, jedna z nejmodernějších své doby.“

Přehrada – Mšeno

„Je to rarita mít přehradu prakticky v centru města.“

Jablonné v Podještědí

Bazilika minor sv. Zdislavy a sv. Vavřince a dominikánský klášter

A. *památná budova, působivý dojem, krásný, zachovalý klášterní komplex s bazilikou, významná barokní památka J. L. Hildebrandta, dominanta města, hrob sv. Zdislavy, patronky kraje a diecéze, významné, vzácné a důležité místo, líbí se mi*

B. *„Tato památná budova je mému srdci blízká pro svůj duchovní rozměr.“*

*„Energeticky zajímavé místo spojené s životem sv. Zdislavy.“ **

Lemberk - zámek

„Původní hrad ze 13. století, na kterém žila sv. Zdislava z Lemberka, unikátní štuková výzdoba, kazetový strop v tzv. Bajkovém sále se 77 výjevy z Ezopových bajek.“

Jizerské hory

Jizerskohorská rašeliniště

„Ojedinělá lokalita s ojedinělou faunou a florou.“

„Nádherná část krajiny s neopakovatelnou atmosférou.“

Jizerskohorské pomníčky

„Je to již nějaký pátek, kdy měla vyjít kniha o jizerskohorských pomníčkách. Toto ač jedno z našich nejmenších pohoří jich má opravdu velké množství. Je jen škoda, že mnoho z nich bylo poškozeno vandaly a to, že kniha zatím nevyšla, je dle mého názoru jen dobře, protože mnohé z nich jsou na těžko dostupných místech, některé je opravdu um vypátrat, mnohé z nich mají více než zajímavé osudy.“

Josefův Důl - přehrada

„Nádherné okolí a obrovské vodní dílo.“

„Krásná příroda a velkolepost vodního díla!“

Krásná Maří – skalní vyhlídka

„Široký výhled na Jizerské hory, Polsko a Německo, člověk jako mravenec na zemském povrchu.“

Meandry Smědé

„Krásná příroda, vzácní živočichové i rostliny.“

Nová louka - státní přírodní rezervace

„Nádherná, nezničená příroda.“

Osada Jizerka

„Nezaměnitelná atmosféra, úžasná příroda, neskutečný klid.“

Památník sklárství v Kristiánově

„Je zachovalým místem sklárství 18. a 19. století.“

Protržená přehrada

„Krásné místo, spojené s osudy obyvatel Jizerských hor, zejména Desné, symbolizuje i všechny ostatní přehrady v Jizerských horách.“

Štolpišské vodopády

A. *úžasná přírodní scenérie, hezký přírodní útvar, nejdivočejší z vodopádů v celém kraji, krása přírody bez zásahu lidí, drsná horská krása, méně známé, ale stojí za zhlédnutí*

B. *„Neopakovatelné přírodní divadlo dodnes zachovávající svou divokost a drsnou krásu.“
„Miluji přírodu a toto místo je úchvatné.“*

„Je to krásná příroda s dominantou vodopádů a pomníčku lidí, co káceli dříví a na sáňkách sjížděli kolem vodopádu dolů.“

Karba – železniční viadukt

„Most přes Peklo je jedinečná stavba v našem kraji, díky mostu bylo ochráněno velké a velmi cenné přírodní bohatství.“

Kopicův statek

A. *není tak známý mezi širší veřejností, ale pozornost si zaslouží, je to skvělá ukázka lidové tvorby, má úžasnou atmosféru a jsou to umělecká díla, originál, krásná lidová tvořivost předka Vojtěcha Kopic*

B. *„Lidový tvořivý fenomén, důkaz myšlení a tvůrčího potenciálu obyčejného člověka.“
„Ukázka nezlomnosti, pracovitosti a národní pýchy nevšední české duše, přidáme-li ještě okouzující zarámování přírodou Českého ráje, musí oslovit každého návštěvníka.“*

Kořenov - ozubnicová železnice

A. *vynikající technická stavba, ukázka technické zdatnosti, světový technický unikát, technická památka z minulosti, železnice s největším převýšením, ukázka lidského umu, rarita*

B. *„Inženýrská stavba, pracovitost a inteligence našich, převážně německých předků, vztah dopravní stavby s krajinou, stále funkční.“*

„Rarita, spojuje Jizerské hory s Krkonošemi, Česko a Polsko.“

„Technická památka, jedinečná na území Čech, velký sklon stoupání nedovoloval parním lokomotivám zdolat tuto trasu bez pomoci ozubnicového kola na rozdíl od elektrifikovaných lokomotiv, které přijížděly z Německa (dnešního Polska).“

Kotel – jámy

„Západní Krkonoše, krásná příroda, kleče, lišejníky, zvláště na podzim.“

Kravaře – Vísecká rychta

„Největší roubené obytné stavení podstávkového typu v celé ČR, jedinečná ukázka severočeského lidového roubeného patrového domu.“

Kryštofovo Údolí – Novina – železniční viadukt

- A. *optická i architektonická dominanta místa, začlenění technické architektury do romantické přírody, monumentálnost, technická památka, ojedinělý výtvar lidských rukou, unikátní z hlediska konstrukčního, kamenná stavba neobvyklých rozměrů*
- B. *„Pocit, když se na něj koukáš zezdola i shora, je pokaždé úžasný, stojí za to za každého počasí.“*
„Bydlím tam, celkově se jedná o zajímavou lokalitu, železniční most je jedním z největších v ČR.“
„Odmala jsem se tam bála jezdit, ale líbí se mi ta výška.“
„Tohle místo znám odmalička a vždycky se mi líbilo, příroda kolem, most i přejezdy vlaků.“
„Jedná se v podstatě o technickou památku, vždy mě však fascinuje mistrovské provedení a práce s přírodním materiálem u našich předků.“
„Železniční most, který je součástí soustavy dvou viaduktů a tunelů z roku 1900 a je na Liberecku spolu s barokní obcí Kryštofovo Údolí a přírodou nejstarší (1900) a největší stavbou svého druhu v celkové délce 1140 m. Kamenný železniční viadukt z opracovaného lomového kamene, jehož vysoké mohutné piliře nesou 14 oblouků, se někdy nazývá Zvonící. Je 198 metrů dlouhý a 29 metrů vysoký, ústí do tunelu dlouhému 815 m a vyústí na další kamenný most, takzvaný Malý viadukt. Je 127 metrů dlouhý.“
„Chlouba inženýrství 19. století, kdy ještě precizní práce v náročných podmínkách nebyla běžná.“

Lázně Libverda - Obří sud

- A. *ojedinělá stavba, zajímavá budova ve tvaru sudu, originální architektonický styl, kopie sudu na Javorníku, stavba, která každého zaujme, stavba, která se jen tak nevidí*
- B. *„Takových sudů jistě není mnoho.“*
„Charakteristický symbol své doby, klidu a pohody, v našich končinách jedinečný.“
*„Vybráno z nedostatku divů kraje, byť turisticky zajímavé a zaznamenáníhodné.“ **

Liberec

Autobusová zastávka Davida Černého v Liberci

„Výrazný prvek městské architektury, nápad a myšlenková realizace provokují k diskuzím, objekt je živý.“

Botanická zahrada v Liberci

- A. *výjimečná stavba, moderní, netradiční, neustále se vyvíjející, promyšlená, okno do celého světa rostlin, nejkrásnější a nejudržovanější botanická zahrada v ČR, rarita střední Evropy, krásné pavilony se vzácnými rostlinami z celého světa, prostorná*
- B. *„Vodím všechny návštěvníky si prohlédnout nádherné rostliny i voňavou krásu sbírek.“*
„Na severu Čech se ocitnete v tropickém prostředí.“
„Citlivě a na vysoké úrovni vybudované oddychové a vzdělávací centrum.“

Ještěd

- A. *chlouba Liberce, symbol Liberce, jeden z hlavních poznávacích znaků Liberce, ikona Liberecka, fantastický nápad architekta Hubáčka, právem získal cenu architektů – Perret, jedná se o architektonický skvost, unikát, který přesahuje svým významem Liberecký kraj,*

fenomenální a ojedinělá stavba, která dala celému Liberecku tvář, stavba století, nejtypičtější stavba Libereckého kraje, originál, krajinná dominanta, dokonalé splynutí s krajinou, hojně navštěvované místo, elegance, krásný interiér s krásnou vyhlídkou, památka UNESCO, zajímavý design, krásný výstup nahoru nebo lanovka, je úžasný, je všeobecně známý, spojení vysílače a hotelu v nezaměnitelný objekt, jako z jiné planety, jediná stavba svého druhu, v době vzniku byl něco nového a průkopnického, zaslouží si svoji publicitu

- B. „Za návrh obdržel architekt Karel Hubáček prestižní Perretovu cenu od Mezinárodní unie architektů, skutečně moderní architektura, která nepředvádí samu sebe nebo autora, ale která respektuje své okolí a srůstá s ním.“

„Symbol kraje, z mého pohledu jedna z nejzdařilejších staveb historie lidstva vůbec.“

„Ukázka, že i moderní architektura může život zdobit. Podaří-li se Vám vidět někdy slunce v oknech hotelu z kraje kolem Hamru na Jezeře, můžete snít o startu do vesmírných galaxií - hotel odtud vypadá jako právě startující kosmická raketa.“

„Jedna z mála skutečně povedených staveb, které v přírodě neruší a přitom tvoří dominantu celého kraje. Světélko v šedi architektury komunistické éry.“

„Je pozoruhodná stavba ve tvaru rotačního hyperboloidu, která je jedním ze symbolů Liberecka. Tuto budovu jsem vybrala nejen pro její atypický tvar, ale také proto, že je to národní kulturní památka. Navíc je zde nádherný kruhový výhled.“

„Liberec by byl bez Ještědu jak moucha bez křídel.“

„Postaven za komunistů, ale stejně je pěkný.“

„Je dominantou Liberce, ale je špinavý a neupravený, potěšilo by mě, kdyby s tím šlo něco dělat.“

„Vyhaslá sopka je neobvyklým místem pro hotel.“

„Když se řekne Liberec, i zahraniční turista si hned vybaví Ještěd, to vím z vlastní zkušenosti.“

„Nadčasově originální architektonická stavba, která bude v našich podmínkách již těžko někdy překonána.“

„Je viditelný ze všech cest, kterými člověk přijíždí do LK.“

Krajská knihovna a židovská modlitebna

- A. propojení starého s novým, ojedinělé propojení knihovny a modlitebny, jediné v Evropě, moderní a velice funkční zařízení, zajímavý design, úchvatně řešená patra, zajímavá vzhledem i nabízenými aktivitami

- B. „Architekt odvedl opravdu dobrou práci a neznám nikoho, komu se budova nelíbí.“

„Technicistní architektura vysoké užitné a estetické hodnoty, návaznost na vypálenou židovskou synagogu.“

„Moderní dílo přesahující svým významem i radnici, největší denní návštěvnost, návštěva i zahraničních turistů.“

„Líbí se mi tato moderní budova, velmi prostorná, krásné schody a mnoho oddělení, synagoga je taky pěkná, zajímavé se tam jít podívat, kdo chce sportovat, může se pokusit zdolat 102 schodů knihovny.“

„Skleněných knihoven moc není.“

„Impozantní zásobárna vědění a knih.“

Nedostavěný areál urgentní medicíny *

„Obraz naší doby.“

Novorenesanční trojúhelník

- A. výjimečná kompozice staveb v této lokalitě, promyšlené využití prostoru, kombinace staré radniční věže s novou budovou muzea

- B. „Jsou to významné novorenesanční památky, které dokumentují specifický vývoj architektury v této části Liberce na přelomu 19. a 20. století.“

„Liberecký zlatý trojúhelník koncentruje na jednom místě významné a architektonicky cenné stavby (přičemž důležitá je i koncentrace v jedné lokalitě), současně i z hlediska jejich

původního účelu i tři významné dimenze lidského života.“

„Propojení architektury se zelení parků, prostorné komunikace – koncepci vymyslel velmi kvalitní architekt. Současný urbanismus v Liberci, zvláště v centru, je tristní.“

Radnice v Liberci

A. *nádherná dominanta města, krásná novorenesanční stavba, historická a architektonická hodnota, dominanta Liberce, skvost, má skvělé renomé, typický znak Liberce, zdobnost a štíhlost, srdce Liberce*

B. *„Důležitá reprezentativní budova města Liberce, každému návštěvníkovi se s ní rádi pochlubíme, je pěkné se na ni dívat v noci, když je osvětlená, vkusně zdobí náměstí, spolu s Ještědem symbolizuje Liberec.“*

„Tato budova je dominantou Liberce. Radnici považují za vrcholové dílo novorenesance. Zvolila jsem ji nejen pro krásu a významnost stavebního stylu, ale také pro její polohu. Z radniční věže je nádherný výhled na celé město. A je zde pěkná obřadní síň.“

„Líbí se mi po architektonické stránce, myslím si, že je mnohem hezčí než ve Vídni.“

*„Kvalitní novogotika.“ **

TipSPORT aréna v Liberci

A. *nejmodernější v ČR, středisko sportu (Bílí tygři, Kondoři), kulturní centrum, místo sportovních utkání a velkolepých koncertů, jediná v kraji*

B. *„Významná moderní víceúčelová stavba, která získala řadu ocenění v různých architektonických soutěžích, vč. Stavba roku Libereckého kraje.“*

„Zvenku vypadá nepřístupně a zevnitř je tak útulná.“

*„Mám ráda hokej.“ **

Valdštejnské domky v Liberci

A. *nemají obdoby, rarita*

„Historická a architektonická hodnota, jedna z nejstarších památek Liberce.“

Zoologická zahrada

A. *nejstarší ZOO v ČR a střední Evropě, ojedinělé a vzácné druhy zvířat, jako jediná chová bílé tygry, spousta krásných zvířat a „přírodní“ uspořádání, je hezká a pro turisty zajímavá, mají tam pěkné slony*

B. *„Okno do celého světa zvířat.“*

„Malá, krásná, k dětem i k dospělým přívětivá.“

„Jedna z nejkrásnějších ZOO, ve kterých jsem kdy byla.“

„Specifické a originální prostorové řešení a umístění ji odlišuje od jiných a často i větších ZOO. Svoji historii se nesmazatelně váže k historii města, kraje i naší země.“

Luž

„Také Lužické hory nesmíme opomíjet jako významnou součást Libereckého kraje. Jedná se o hraniční horu s nádherným výhledem.“

Malá Skála – Vranov a Panteon

A. *přírodní památka, krásná vyhlídka, nádherný výhled na údolí řeky Jizery, skloubení krásné přírody s architektonickým dílem, nejkrásnější místo v okolí, dominanta nad Malou Skálou, pěkná historie*

B. *„Díky soustředění ho znám do posledního kamene, takže mu to nemůžu udělat.“*

„Je obdivuhodné, kde všude lidé dokázali něco postavit.“

Mumlavský vodopád

A. *krása přírody bez zásahu lidí, krásné výletní místo, chloubna Krkonoš, nádherné prostředí, jediný větší vodopád v kraji, moc pěkný*

B. *„Je to moje rodiště.“ **

*„Mám ráda plavání.“ **

Novozámecký rybník

„Rybník s neopakovatelnou atmosférou chráněný Ramsarskou úmluvou jako významná ptačí rezervace.“

Panská skála u Kamenického Šenova

A. *jedinečný přírodní artefakt, přírodní zvláštnost, v kombinaci s vodou výrazná (zrcadlení), geologický unikát i v rámci ČR, výjimečný přírodní útvar, pohádkové místo, její vzhled připomíná varhanní píšťaly, varhanovitý čedičový útvar ojedinělý v Evropě, čedičový vývěr*

B. *„Známá již v 19. století jako zdroj stavebního materiálu pro Norsko a Holandsko, u nás jako pohádkový útvar.“*

„Mediálně velice známá přírodní památka, která se stala kulisou ve scénách mnoha českých filmů. Po odborné stránce se jedná o pěknou ukázkou třetihorního vulkanismu v našem kraji.“

„Představuje pouze výjimečně krásnou přírodní lokalitu. Za nedůležitou osobně považuji i souvislost s legendární pohádkou Pyšná princezna.“

Ploučnice - průrva

„Vytěsaný vodní náhon v pískovcovém útvaru.“

Podtrosecké rybníky

„Malebná klidná zákoutí, která tvoří jakási zrcadla okolním kopcům a skalám. Jsou cenné z hlediska živočišné i rostlinné diverzity a zároveň jsou i inspirací pro mnohé umělce.“

Rovensko pod Troskami – zvonice

10. *jedinečná a hlavně výjimečná památka na našem území, zvony otočené hrdlem vzhůru, taková zvonice není často k vidění, rarita, unikát*

11. *„Zvonění této technické abnormality mám prostě ráda.“*

*„Ty zvony, ty zvony!“ **

Rychnov u Jablonce nad Nisou – železniční viadukt

„Zdařilé architektonické pojetí účelové technické stavby.“

Sloup v Čechách

Skalní hrad

A. *ojedinělá památka tohoto typu, je hradem, jakých mnoho není, zajímavé využití pískovcového skalního útvaru, zajímavá historie, proslulý poustevník, vyhlížející do kraje, hrad, který se těžko dobýval*

B. *„Líbí se mi zvlášť exteriér, k místu se váží pěkné vzpomínky.“*

„Každého jistě zaujme soulad mezi činností člověka a přírodními útvary.“

Lesní divadlo

„Zajímavé, hojně navštěvované a pěkně zařízené.“

Suché skály

„Dominanta Českého ráje.“

Sychrov - zámek

A. *historická a architektonická hodnota, má zajímavou historii, zámek s krásnou zahradou, obdivuhodná stavba minulých století, nádherná stavba a klenotnice, krásné rekonstruované prostory, krásné prostředí, osobní sympatie k místu*

B. „Pěkné místo + zahrada + nádvoří, lidé se sem rádi vracejí na různé akce, jarmarky, trhy.“

„Vynikající žijící objekt s moderním pojetím díky kastelánovi.“

„Tento zámek jsem vybrala pro jeho velkou návštěvnost. Myslím, že si zaslouží patřit mezi sedm divů LK a to díky svému původnímu zachovalému interiéru, ve kterém najdeme největší sbírku portrétních obrazů Rohanů z celé střední Evropy. Dále zde obdivuji udržovaný rozsáhlý anglický park se vzácnými urostlými stromy. Je zde také bohatý kulturní program (koncerty, jarmarky, ukázky sokolnictví, skotské hry, divadelní scény atd.).“

Trosky - hrad

A. unikátní, originální krajinná dominanta Českého ráje, krásný hrad, jedinečný geologický útvar, tajemná minulost, místo zahalené do pověstí, vzácné spojení přírodního divu s působením člověka, symbol, ozdoba Českého ráje, jejich stavební podoba ve formě využití místa nemá v kraji obdoby, odevšad spatřitelné dílo, klasika, jsou jiné než jiné hrady, každý je zná, jsou známy v cizině, bez nich by to nešlo, obdivuhodná stavba minulých století

B. „Srdce Českého ráje, krásného místa naší republiky, Babu a Pannu jsem poznala hned jako malé dítě a stále se na ně ráda jezdím dívat znovu.“

„To je moje srdcová záležitost.“ *

„Dominanta Českého ráje, místo dalekých výhledů, nejnavštěvovanější památka LK.“

„Jeden z nejzajímavějších hradů, krásně strašidelný.“

„Obdivuji stavitele.“

Václavice - podstávkový dům

„Nikde jinde v celé Evropě nedochází v takovémto rozsahu ke kulturnímu prolínání jednotlivých, zpravidla velmi archaických kultur a technik stavby lidového domu evropského severu, jihu a západu. Hrádecký podstávkový dům je jedním z nejvýznačnějších symbolů, ke svému prospěchu vzájemně se ovlivňující Evropy.“

Valdštejn - romantický portrét K. H. Máchy

„Tajuplný portrét na (tuším) pískovci má snad zpodobňovat mladého Máchu na cestách (ale nevím, jestli tam ještě teď momentálně je).“

Všeobecné vysvětlení výběru lokalit:¹²³

- pro jejich výjimečnost a jedinečnost
- mám rád přírodní monumenty (Hruboskalsko, Panská skála) a monumentální technická díla (Ještěd, železniční most v Kryštofově Údolí)
- tyto památky jsem uvedla především proto, že je znám nejlépe ze všech uvedených, nebo jsem je přímo navštívila a líbily se mi. Přiznám se, že mnoho dalších navržených památek ani neznám nebo jsem o nich jen slyšela, takže je nedovedu dobře posoudit. Snažila jsem se vybrat jak historickou památku, tak technickou a přírodní
- tato místa znám velmi dobře, tudíž se mi zdají nejzajímavější. Český ráj je unikát, dá se tam vybrat téměř vše
- výběr možná není objektivní vzhledem k tomu, že nevím, jak všechny uvedené památky vypadají
- anketa je velice ovlivněna znalostí kraje jednotlivými lidmi. Mnoho památek se neuchytí, jelikož je lidé neznají. Pěkně zpracováno
- označené divy jsou podle mě nejznámější v Libereckém kraji, a proto mají tu čest se k divům kraje zařadit

¹²³ Mnozí respondenti vysvětlili svůj vztah k lokalitám obecně, názory jednotlivců jsou seřazeny s odrážkami, bez označení citací.

- *zajímají mě památky převážně v okolí mého bydliště*
- *bylo moc těžké vybrat jen jediné místo, protože každé má svou historii a specifičnost. Navíc jsem úplně všechna osobně navštívila a o to hůře se mi vybíralo*
- *důvodem zvolení právě těchto míst je jejich oblíbenost mezi návštěvníky našeho infocentra*
- *všechny vyznačené objekty, dle mého názoru, mají něco „do sebe“, v případě Mumlavského vodopádu a ozubnicové železnice jsem volil skrz srdce patriota*
- *Ještěd, Bezděz a Trosky představují každý jednotlivě a zejména v celkovém pojetí tři významné vrcholy Libereckého kraje, navíc úzce spojují přírodní a kulturní, architektonické prvky. Jsou dominantami pro krajinný ráz. Za významné, byť poměrně subjektivní považuji i to, že ač každé v jiné části kraje, existují místa, z nichž jsou všechny tři dominanty viditelné naráz*
- *odůvodnění nemohu specifikovat, jen se řídím pocitem a uvedené objekty jsou pro mě charakteristickou dominantou kraje (přírodně i uměle vytvořenou). Všechny stojí za poznání*
- *všechna místa jsem zvolil proto, že je osobně znám a dovedu si je představit jako reprezentativní pro Liberecký kraj. Na druhou stranu jde vždy o subjektivní názor*
- *nemohu říci, že by uvedené objekty byly zrovna „divy světa“, jsou spíše zajímavé nebo hezké. Mezi „divy“ bych zařadila asi pouze vysílač Ještěd*
- *jelikož nejsem z kraje, vybraná místa mě zaujala svými názvy, chtěla bych je navštívit*
- *na vybraných místech jsem byla a moc se mi líbila*
- *volím hrady a zámky, protože mě baví*
- *vybral jsem všechno z Liberce, protože Liberec je nejlepší!*
- *vybral jsem je kvůli jejich monumentální poloze*
- *vše to jsou buď jedinečné přírodní výtvořky, nebo originální lidské nápady*
- *vybral jsem to, co znám a co můžu posoudit*
- *všechny vybrané lokality jsou pýchou kraje*
- *vybrala jsem místa, na která se ráda vracím a která jsou mému srdci blízká*
- *toto jsou nejhezčí místa našeho kraje a každý turista by je měl při návštěvě kraje navštívit*
- *protože si to líbí*
- *protože je považuji za sedm divů Libereckého kraje*
- *vybrané divy jsou mi blízké, protože je mám „prolezlé“*
- *většinu míst znám z mládí a vybral jsem ta, která se mi líbí nejvíce. Kdyby se mě zeptal turista, kam se má jít podívat, neměnil bych volbu. Všechny stojí za pozornost a návštěvu*
- *žiji v této lokalitě krátkou dobu, abych poznal všechny krásy kraje, ale tyto se mi líbí*
- *všechno jsou nezaměnitelné dominanty našeho kraje*

Příloha č. 4: Pořadí objektů podle počtu získaných hlasů

pořadí	počet hlasů	lokality	pořadí	počet hlasů	lokality	pořadí	počet hlasů	lokality
1.	466	Ještěd	37. -	4	Jiz. hory - rašeliniště	55.	1	Kozákov- rozhledna
2.	290	Trosky	- 38.	4	Máchovo jezero	-	1	Kraj. soud v Liberci
3.	242	Liberecká radnice	39.	3	CHKO Peklo	109.	1	Krásná Maří
4.	213	Bozkovské jeskyně	-	3	Lovecký zámek		1	Kristiánov
5.	208	Sychrov	42.	3	Protržená přehrada		1	Lesní divadlo
6.	201	Hruboskalsko		3	Viadukt u Smržovky		1	Liebiegova vila
7.	180	Bezděz	43.	2	Čertova zeď		1	Lhotka
8.	170	Panská skála	-	2	Frýdlantské cimbuří		1	Liberecká výšina
9.	168	ZOO Liberec	54.	2	Industriální památky		1	Lidové sady
10.	161	Mumlavský vodopád		2	Inf. středisko TUL		1	Luž
11.	152	Viadukt v Kr.Údolí		2	Houska		1	Máchův portrét
12.	125	Bazilika - Jablonné		2	Kittelovsko		1	Meandry Smědé
13.	121	Vranov - Pantheon		2	Nová louka		1	Měst. div.- Jablonec
14.	118	Bazilika - Hejnice		2	Petrín		1	Novozámec. rybník
15.	111	Hrad Sloup		2	SUPŠ Turnov		1	Orloj
16.	109	Zámek Frýdlant		2	Suché skály		1	Památník sklářství
17.	108	Obří sud		2	Zámek Zákupy		1	Poklopový jez
18.	109	Botan. zahr.Liberec		2	Centrum Babylon		1	Podstávkový dům
19.	77	Štolpišské vodopády	55.	1	Augustinián. klášter		1	Přehrada Naděje
20.	76	TipSPORT aréna	-	1	Apolena p. Troskami		1	Radnice - Jablonec
21.	74	Kořenov. „zubačka“	109.	1	Aut. zastávka U Zdi		1	Ralsko
22. -	72	Novoren. trojúhelník		1	Bělišťe		1	Restaurace Ajeto
- 23.	72	KVK v Liberci		1	Červený dům v Č.L.		1	Riegrova stezka
24.	65	Jeskyně Naděje		1	Dětská ozdravovna		1	Skládka Košťálov
25. -	49	Kopicův statek		1	Dlaskův statek		1	Skokanské můstky
- 26.	49	Zvony - Rovensko		1	Dům Union v Č. L.		1	Smuteč.síň - Turnov
27.	43	Vodní hrad Lipý		1	Kostel U Obrázku		1	Starokatol. kostel
28.	40	Valdštejnské domky		1	Grabštejn		1	Svijanský pivovar
29.	37	Komenda v Č.Dubu		1	Harrachov. sklárna		1	Štěpánka
30.	29	Břežňanský rybník		1	Hrubý Rohozec		1	Terminál MHD
31.	25	Podtrosecké rybníky		1	Jiz. hory - magistrála		1	Valdštejn
32.	14	Osada Jizerka		1	Jiz. hory - pomníčky		1	Větrné elektrárny
33.	11	Lemberk		1	Karba		1	Vísecká rychta
34. -	6	Přehrada- Josef. Důl		1	Korálek		1	Vodopády Jedlové
- 35.	6	Průrva Ploučnice		1	Kostel N. srdce Páně		1	ZUŠ v Liberci
36.	5	Jablonecká přehrada		1	Kostel sv. Anny		1	Viadukt - Rychnov
				1	Kotel			

- divy Libereckého kraje
- top lokality Libereckého kraje
- ostatní vybrané lokality

Příloha č. 5: Z dopisů „správců“ vítězných objektů

Po sečtení odpovědí v první a druhé fázi zpracování dotazníku byli osloveni správci těch objektů (event. představitelé příslušných infocenter a obecních úřadů), které se umístily na prozatímních prvních dvaceti místech, s žádostí o vyjádření názoru na fakt, že právě „jejich“ lokalita se zařadila mezi ty klíčové. Čtyři z oslovených na výzvu¹²⁴ odpověděli takto:

a/ Radnice v Liberci (e-mail z 25. 8. 2008)

Vážený pane Šifto,

velice nás těší, že zrovna liberecká radnice skončila zatím na tak pochvalném druhém místě. Samozřejmě se soustavně snažíme prezentovat tuto překrásnou budovu. Není to však zcela jednoduché, je potřeba brát v úvahu, že se jedná především o úřední budovu a její návštěvnost je nutno koordinovat. Jako informační centrum máme na starosti zajištění prohlídek celé radnice včetně věže (bližší informace naleznete na www.infolbc.cz). Radnice patří k jednomu z hlavních symbolů města a tak její fotografie velmi často používáme při prezentaci města Liberce v časopisech a novinách cestovního ruchu, jako součást všech důležitých míst, kam by se mohl případný turista podívat. Radnice je každoročně zapojena také do Dnů evropského dědictví, kdy je zdarma přístupná široké veřejnosti bez nutnosti objednání průvodce. Dalším důležitým faktorem, proč je radnice tak oblíbená jsou zajisté svatební obřady, které se zde pravidelně konají. Také důležité návštěvy města i regionu jsou přijímány právě v obřadní síni nebo v salóncích pana primátora.

Snad Vám náš "komentář" bude stačit a bude prospěšný pro Vaši ročníkovou práci.

S pozdravem

Nad'a Burianová,

vedoucí oddělení cestovního ruchu a propagace, městské informační centrum, odbor školství kultury a sportu MML

b/ Železniční viadukt v Kryštofově Údolí - Novině (e-mail z 27. 8. 2008)

Zdravím,

viadukt je zajímavá stavba, oblouky štíhlé, vysoké a elegantní. Rád pozoruju vlak když na něj najíždí, a mírně zatáčí. Párkrát jsem byl i na něm, ale je to dost nebezpečný, vlak jede hodně blízko, jsou tam ale odpočívadla, trochu vysazená ven. Krásný pohled je z louky pod modřínovým lesem, stačí seběhnout cca 20 m z Nové cesty a to nejlépe na podzim a na jaře. Pěkný pohled je i pod ním, když se podíváte nahoru, trochu jímá závrať. O viadukt se nestarám, tak Vám k tomu nic neřeknu. Ještě radši mám Malý viadukt (Jagerhaus) a vůbec nejlepší je skrytý viadukt v rokli Zeche, u Srního tunelu. Má jen málo oblouků ale zato utopený v lesích bez lidí. Ze zájmu jsem kdysi udělal web Údola a pomohl Milovi Nevrlému s knížkou, to je asi vše.

Mějte se, Petr Holub

¹²⁴ Dobrý den, dovoluji, abych se na Vás obrátil s následující prosbou: Jsem studentem Podještědského gymnázia v Liberci a zpracovávám ročníkovou práci Sedm divů Libereckého kraje, která je založena na průzkumu, jaké objekty a lokality považují obyvatelé kraje za nejzajímavější a proč. Oslovil jsem 600 respondentů ze všech okresů, v anketě jsou zastoupeni lidé různých věkových kategorií i profesí, od středoškolských studentů, přes milovníky turistiky a historie po zaměstnance libereckého KÚ, kastelány hradů a zámků i pracovníky muzeí, archivů a informačních středisek. Podle prvních výsledků (mám zpracováno cca polovinu dotazníků) se mezi 20 nejoblíbenějších lokalit zařadila také bazilika v Hejnicích. Proto bych touto cestou chtěl poprosit o pomoc i Vás. Budete-li mít chvilku času a chuť, napište mi, jaký je Váš názor na to, že se uvedená lokalita řadí mezi nejoblíbenější. Zajímalo by mě, co na ní Vy sami považujete za nejzajímavější, jaký k ní máte osobní vztah, jakými cestami v současné době zvyšujete její atraktivitu pro turisty atp.

Až budu zpracovávat závěrečný text, vyhodnotím výsledky dotazníku (který v příloze posílám – pokud budete mít zájem, můžete jej vyplnit a poslat zpět, potěšilo by mě to) a na základě výsledků představím čtenáři „sedm divů“ Libereckého kraje – jejich charakteristiku, důvody, proč byly respondenty vyhodnoceny jako nejlepší, a rád bych ke každému připojil i vyjádření osob, které se o objekt starají – tedy Vás.

Totéž ve stručnější podobě zpracuji i pro všechny další lokality, které upoutaly zájem respondentů.

Moc mi svým vyjádřením pomůžete a věřím, že se mi třeba i díky Vám podaří sepsat práci, která by mohla být pro občany našeho kraje zajímavá a přínosná.

Děkuji za pomoc a pochopení.

S pozdravem Miroslav Šifto

c/ Bazilika Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích (e-mail z 28. 8. 2008)

To, že je bazilika na předním místě mne velmi potěšilo. Domnívám se, že toto místo osloví každého a velkou měrou přispívá ke kulturnímu dění ve frýdlantském výběžku. Je přímo fantasticky zakomponováno do zdejší krajiny, její půdorys je ve formě latinského kříže, ovšem směřovaným na jih (aby mohla zůstat zachována gotická část kostela), podle všech zvyklostí by měl ale směřovat na sever. Hejnice jsou, jakožto městečko s cca. 3000 obyvateli, opravdovou oázou klid, který vyhledává stále více lidí v této uspěchané době.

Ke zvýšení atraktivity velkou měrou přispívají koncerty komorní a varhanní hudby, letos se jedná již o 23. ročník, které mají velmi vysokou úroveň, vystupují na nich umělci jak z naší, tak i zahraniční scény, jsou hojně navštěvovány každým rokem. Bazilika je otevřena denně veřejnosti, což v Čechách není příliš běžné. Pro zájemce se zde pořádají prohlídky v českém a německém jazyce. K bazilice přiléhá bývalý františkánský klášter, který byl slavnostně 5.1.2001 posvěcen a otevřen veřejnosti jako Mezinárodní centrum duchovní obnovy. Centrum je cílem univerzit (semináře), firem, církevních akcí, poutí, konferencí, přednášek, symposií, setkávání, církevních obřadů atd. Centrum je přístupné veřejnosti vždy v neděli po mši svaté na tzv. agape (občerstvení po mši), kdy se návštěvník může občerstvit pečivem a čajem a nahlédnout do přízemí budovy bývalého kláštera, refektáře (jidelny, kde se podává občerstvení) a klášterní zahrady. V současné době se intenzivně pracuje na přední fasádě baziliky a obou věžích, což nedílnou součástí také vyzdvihne atraktivitu tohoto jedinečného místa na severu Čech.

Můj vztah k tomuto divu Libereckého kraje je více než vřelý, setkáváme se tu se spoustou zajímavých lidí z rozličných oborů, takže práce rozhodně není jednotvárná. Dalo by se říci, že jako zaměstnanecký tým zde fungujeme spíše jako rodina.

A to by bylo asi tak vše.

Monika Šantrochová, recepční MCDO Hejnice

d/ Obří sud v Lázních Libverda (e-mail z 22. 8. 2008)

Dobrý den Mirku,

co se týká Obřího sudu je největší znalkyní naše kronikářka paní Anna Havránková. Jelikož je to již paní v letech, je možné se s ní spojit pouze telefonicky na čísle 482 322 404. Já nemám mnoho času, takže jen telegraficky:

Já osobně mám samozřejmě radost, že se Obří sud dostal mezi 20 nejčastěji uváděných lokalit a byl bych ještě radši, kdyby se stal jedním ze 7 divů LK. Stavba je to impozantní a určitě by si to zasloužila už proto, že je jediná svého druhu v celé ČR (tedy zatím, uvidíme co se postaví na Javorníku u Dlouhých mostů). Majetek to ale není obecní, nýbrž privátní manželů Nuličkových, kteří ho začátkem 90. let minulého století odkoupili od tehdejšího vlastníka Restaurací a jídel Liberec. Osobní vztah si k němu buduji pouze 18 let, před kterými jsem se do Libverdy přistěhoval. Nejsm tedy místní rodák, který má přímý citový vztah k této stavbě z důvodů "živých vzpomínek z mládí", nicméně jako starosta Libverdy jsem hrdý, že ho máme na svém území. Společně s historickým komplexem lázni tvoří image naší obce jako centra cestovního ruchu na Frýdlantsku i v Libereckém kraji obecně.

Snad Vám toto mé krátké vyjádření pomůže k tomu, aby se Vaše práce opravdu stala zajímavou a přínosnou.

S pozdravem

Ing. Jan Pospíšil, Lázně Libverda, starosta

Příloha č. 6: Fotogalerie sedmi divů Libereckého kraje

I. Ještěd – horský hotel a televizní vysílač

Obrázek č. 1 – Ještěd z leteckého pohledu

In:

www.travelguide.cz/Facilities/Hg/Full/3628-1.jpg

Obrázek č. 2: Ještěd v noci

Autor: Milan Drahoňovský

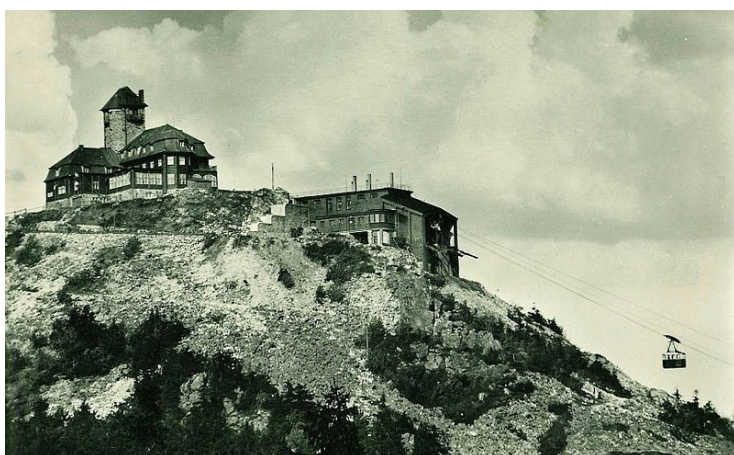
In: www.jested.cz/web2005/hot-3-1-ce.php

Obrázek č. 3: Ještěd za dne

Autor: Emanuel Vejnar

In: www.vejnar.com/fotky4/fotky10.jpg

Obrázek č. 4: Starý hotel na Ještědu, fotografie z léta 1961

In: cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Star%C3%BD_Je%C5%A1%C4%9Bd.jpg

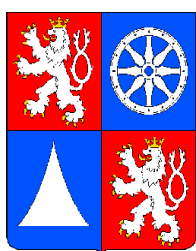

Obrázek č. 5: Interiér hotelu – schodiště

In: www.jested.cz/web2005/hot-3-1-ce.php

Obrázek č. 6: Interiér hotelu

In: www.jested.cz/web2005/hot-3-1-ce.php

Obrázek č. 7: Ještěd - symbol ve znaku Libereckého kraje

In: vexilolognet.hyperlink.cz/KRAJE/lznak.gif

Obrázek č. 8: Ještěd je hlavním symbolem ve znaku Libereckého fotbalového klubu Slovanu

In: www.gambrinusliga.cz/images/logo/slovan_liberecBig.gif

II. Trosky – zřícenina hradu

Obrázek č. 9: Hrad Trosky – letecký snímek

Autor: Radovan Smokoň, 08/2006.

In: www.hrady.cz/index.php?OID=310

Obrázek č. 10: Trosky – letecký snímek

Autor: Radovan Smokoň, 08/2006.

In: www.hrady.cz

III. Liberecká radnice

Obrázek č. 11: Liberecká radnice – pohled zepředu

In: www.mvcr.cz/rs_atlantic/data/pictures/2972_radnice.jpg

Obrázek č. 12: Liberecká radnice
– pohled zezadu

In: www.ubudulinka.cz/img/liberec1.jpg

IV. Bozkovské dolomitové jeskyně

Obrázek č. 13: Krápníky
v Bozkovských dolomitových
jeskyních

In: ftp.czechtourism.com/.../memories/199/5.jpg

Obrázek č. 14: Podzemní jezero
v Bozkovských dolomitových
jeskyních

In: www.czech.cz/pic.aspx?id=3363&lang=cs-CZ

V. Sychrov

Obrázek č. 15: Zámek Sychrov

In: www.karlovice-sedmihorky.cz/.../Sychrov.jpg

Obrázek č. 16: Zámek Sychrov –
průčelí

In: www.rodinneyulety.cz/wp-content/uploads/2006/08/Sychrov.jpg

VI. Hruboskalské skalní město

Obrázek č. 17: Hruboskalské
skalní město

In: dbsk.webzdarma.cz/dalsi_oblasti/cesky_raj/fotky...Hruboskalske_skalni_mesto_i.jpg

Obrázek č. 18: Hruboskalsko s výhledem na zámek Hrubá Skála a na Trosky

In: www.pension-no30.cz/picture/hruboskalsko.jpeg

VII. Bezděz

Obrázek č. 19: Bezděz – letecký snímek

*Autor: Miroslav Chudoba, 2002.
In: www.hrady.cz*

Obrázek č. 20: Bezděz se svými dominantami - Čertovou věží, manským palácem, Velkou věží, královským palácem a kaplí
In: www.npu.cz

Příloha č. 7: Fotogalerie top lokalit Libereckého kraje

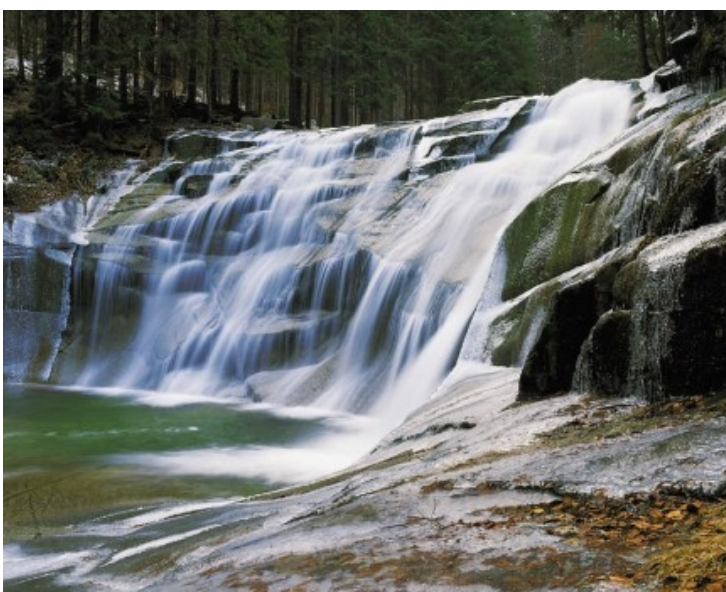
I. Panská skála u Kamenického Šenova

In: www.sopky.cz/obrazky/panska_skala.jpg

II. Zoologická zahrada v Liberci

In: ftp.czechtourism.com/.../memories/201/1.jpg

III. Mumlavský vodopád

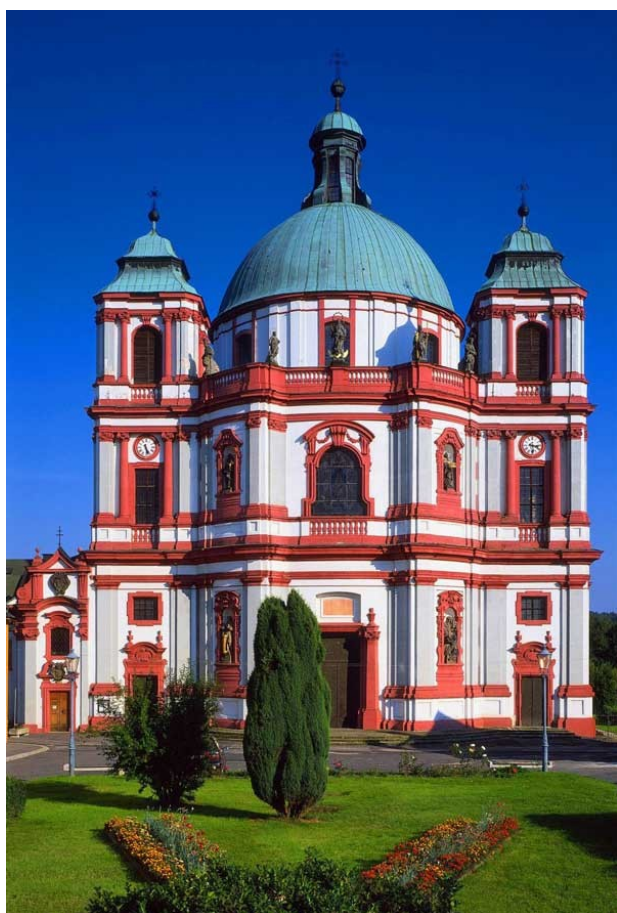
In: www.harrachov-info.cz/menuobr/image/241_73.jpg

IV. Železniční viadukt v Kryštofově Údolí – Novině

In:

hradek02.mikroregion.info/.../vylety/vylet1a.jpg

V. Bazilika minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy v Jablonném v Podještědí

In: www.kudyznudy.cz/miranda2/export/sites

VI. Vranov – Pantheon

In: www.hledej-ubytovani.cz/zajimavosti/hrady/o21-jablonec-nad-nisou

VII. Bazilika Navštívení Panny Marie v Hejnicích

In: cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Bazilika_Nav%C5%A1t%C3%ADven%C3%AD_Panny_Marie.jpg

VIII. Skalní hrad Sloup

Autor: Petr Turyna, 06/2005. In: www.hrady.cz

IX. Zámek Frýdlant

In: www.frydlantvc.cz

X. Obří sud v Lázních Libverda

In:

data.turistik.cz/!/imgnew/cile/2473/6848120070927114528.jpg

XI. Botanická zahrada v Liberci

In:

www.msj2008.cz/img/lib_botanicka_zahrada.jpg

XII. Štolpišské vodopády

Velký Štolpich. In:

www.vodopady.info/img/vdp/Stolpich2.jpg

XIII. Tipsport aréna v Liberci

In: www.msj2008.cz/img/lib_arena_2.jpg

Příloha č. 8: Žebříček ostatních vybraných lokalit Libereckého kraje¹²⁵

Pořadí	Název	Lokalizace	typ památky	stručná charakteristika
1. – 20.	Vítězné divy Libereckého kraje a top lokality jsou zpracovány v hlavním textu práce a řazeny v pořadí, na němž se umístily.			
21.	Ozubnicová železnice z Tanvaldu do Harrachova	z města Tanvald přes Kořenov do Harrachova	technická památka	Trať z Tanvaldu do Kořenova a dále do Harrachova je jediná ozubnicová železnice a tedy i nejstrmější železnicí v ČR. Pomocí dvoupásové ozubnice (na trati jsou tři ozubnicové úseky o celkové délce 4,43 km) překonává na sedmi kilometrech mezi Tanvaldem a Kořenovem výškový rozdíl 235 metrů. Funguje od roku 1902 a na jejím dnes provozovaném 12 km dlouhém úseku se nachází několik tunelů, viaduktů a 6 zastavek. Od roku 1992 je ozubnicová železnice kulturní památkou. V Kořenově je její historii i technickým parametřům věnována muzejní expozice. ¹²⁶
22.- 23.	Krajská vědecká knihovna v Liberci	Rumjancevova ul., Liberec I	moderní architektura	Současná moderní budova knihovny byla slavnostně otevřena 9. listopadu 2000, v den výročí vypálení liberecké synagogy nacisty. Na jejím místě totiž nová budova, oceněná několika architektonickými cenami, stojí. Architektem celé budovy je Radim Kousal z libereckého ateliéru SIAL. Postavena byla pod záštitou tehdejších prezidentů ČR V. Havla a SRN R. Herzoga jako Stavba smíření, neboť v sobě spojuje nejen prostory knihovny, ale i novou synagogu. Budova knihovny vedle uložení 230 000 svazků nejrůznější četby a všestranných knihovnických služeb poskytuje také informační servis, je místem četných výstav, přednášek a konferencí, nabízí posezení v internetové kavárně nebo v čítárnách či hudebním oddělení a řadu informačních služeb. Synagoga půdorysem připomínající část židovské hvězdy slouží nejen jako modlitebna, ale i jako místo setkávání a kulturních akcí. Konají se zde výstavy a přednášky s tematikou holocaustu i židovských dějin. Nachází se tu také symbolická zeď náfků postavená z kamenů, které byly v základech původní synagogy, je zde uložena i ohořelá tóra, která „přežila“ libereckou Křišťálovou noc. Této události je věnována i stálá expozice. Moderní pojetí stavby někteří pravověrní židé kritizují. ¹²⁷
22.- 23.	Novorenesanční trojúhelník	Masarykova ul., Liberec I	architektonická památka - městské památkové budovy	Tři novorenesanční budovy najdeme na Masarykově třídě. Protože jejich spojnice tvoří pravouhlý trojúhelník, je celá oblast označována jako novorenesanční trojúhelník. V trojici dominuje budova Severočeského muzea, postavená v letech 1897 – 1898 pro rychle se rozrůstající sbírky uměleckoprůmyslového muzea, které bylo v Liberci založeno již roku 1873. Jejím architektem byl prof. B. Ohmann z Prahy, který v budově postavené v romanticko-historizujícím stylu propojuje typ sakrální a palácové architektury. Komplex doplňuje replika renesanční věže liberecké radnice a přístavba tzv. měšťanského domu,

¹²⁵ Pořadí sestaveno na základě ankety.

¹²⁶ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 62; www.severnicechy.info/dr-cs/technicke-pamatky/harrachov/ozubnicova-zeleznice-tanvald-korenov-harrachov.html; www.albico.cz/zubacka.

¹²⁷ www.kvklí.cz; <http://www.kehila-liberec.cz/Synagoga.aspx>.

				<p>připomínajícího původní zástavbu z 18. století.¹²⁸</p> <p>Druhou novorenesanční budovou jsou městské lázně postavené v letech 1900 – 1902 podle návrhu architekta Petra Paula Branga. Cenné jsou nejen jako architektonická, ale i technická památka, na jejich fasádě se prolínají novorenesanční a secesní motivy. V současné době prochází budova, za uplynulá léta značně zdevastovaná, rozsáhlou rekonstrukcí.</p> <p>Třetí budova byla postavena architektem B. Ohmannem v letech 1899 – 1901 v historizujícím slohu jako sídlo Obchodní a živnostenské komory, která byla v Liberci založena již v roce 1851. V současné době zde sídlí zdravotnické zařízení Medicentrum.¹²⁹</p>
24.	Ledová jeskyně Naděje	5 km severně od města Cvikov	přírodní lokalita - jeskyně	<p>Jeskyně Naděje (tzv. ledová díra) v suťovém poli na severní straně Suchého vrchu (CHKO Lužické hory) je jediná puklinová pseudokrasová paledová jeskyně svého druhu v ČR. Vchod leží v nadmořské výšce 580 m mezi velkými skalními bloky asi šest metrů nad dnem jeskyně. Vlastní jeskynní prostor tvoří 30 metrů dlouhá puklina orientovaná ve směru východ–západ. Vzhledem k tomu, že zde je pouze jediný otvor, cirkulace vzduchu je minimální. V prostorách se hromadí těžší chladný vzduch, takže stálá teplota se pohybuje po celý rok kolem bodu mrazu. Z prosakující vody a ze vzdušných par tak vznikají rampouchy nebo ledová podlaha, dosahující až dvoumetrové výšky. Ledová výzdoba je nejrozsáhlejší na jaře v době tání, na podzim je v nejnižších polohách jeskyně většinou jen podlahový led. Jeskyně Naděje byla dlouhá léta pro místní obyvatele zdrojem ledu. Turistům ji zpřístupnil v sedmdesátých letech 19. století Německý horský spolek ze Cvikova. Odlamování krápníků a zakládání ohňů mělo za následek poškozování ledové výzdoby. Od roku 1980 je proto uzavřena, vstup je umožněn pouze zaměstnancům CHKO Lužické hory. Jeskyně je významným sociálním místem pro některé druhy netopýrů (velkouchý, velký, severní, vousatý, řasnatý).¹³⁰</p>
25.- 26.	Kopicův statek se skalními reliéfy	jižně od města Turnov v katastru obce Kacanovy	architektonická památka – lidová a přírodní lokalita	<p>Kopicův statek, původně Jirošova rychta, je jednopatrová roubená stavba s pavlačí z roku 1787. Je typickým představitelem pojizerské architektury. V blízkosti statku stojí socha sv. Jiří na koni.</p> <p>V současné době je pojmenován podle svého majitele Vojtěcha Kopic, vlastence, hudebníka a sochaře samouka, která tu žil v letech 1932 – 1978. Na statek se přišel. Do skal v divokém údolí za usedlostí vytesal ojedinělou reliéfovou galerii našich dějin, která je doplněna reliéfy se zvířecími motivy. Většinu výjevů doplňují rozmanitá lidová rčení, verše nebo citáty. První reliéf vytvořil Kopic v roce 1940, prý pro posílení sebevědomí Čechů v dobách okupace. Ve svém díle pokračoval až do smrti, v 80. letech na něj navázali další amatérští lidoví umělci, kteří Kopicovu galerii dále rozšířili. Ve skalách si lze prohlédnout zachovalé a dobře čitelné reliéfy, např. Horymír na Šemíku, Přemysl Oráč, Sv. Václav, Sv. Vojtěch, Karel IV., Jan Hus, Jan Žižka, Jiří z Poděbrad, Český lev a další.¹³¹</p>

¹²⁸ <http://www.muzeumlb.cz/?page=omuzeu>.

¹²⁹ www.liberec.cz/pages/turista/nase_mesto.

¹³⁰ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 24; encyklopedie.seznam.cz; www.luzicke-hory.info/dr-cs/jeskyne/cvikov/ledova-jeskyne-nadeje.html.

¹³¹ RŮŽIČKA: *Český ráj do kapsy*, s. 42 a 50; www.ceskyraj.holidaytour.cz/cesky-raj/lidova-architektura/kopicuv-statek; www.mavlast.cz/top-turisticke-cile.kopicuv-statek.

25.- 26.	Obrácené zvony v Rovensku pod Troskami	Rovensko pod Troskami, severně od Trosek	technická památka	Starobylá čtyřboká zvonice pocházející z roku 1630 je největší pamětihodností městečka. Ve zvonici při kostele sv. Václava jsou umístěny tři tzv. rebelantské zvony, které jsou obráceny srdcem vzhůru. Do hry se uvádějí šlapáním a hrají jednoduchou melodii o Janu Husovi. Zvony se jmenují: Svatý Václav, Svatý Jan Křtitel a Svatý Jiří. Své přívzisko rebelantské prý získaly proto, že daly signál k prvnímu povstání selského lidu proti církvi a šlechtě. Pravdou ale je, že právě při selských bouřích v roce 1629 zvonice vyhořela, když ji nechal zapálit jezuita Burnátius, protože zvony neustále svolávaly lid ke shromážděním a bouřím. Nekatolíci z Rovenska se pak postavili vojenské přesile a Burnátia zabili, jejich odpor byl ale potlačen a vůdcové vzpoury popraveni. Rok poté byla ve vsi postavena nová zvonice s obrácenými zvony. ¹³²
27.	Vodní hrad Lipý	U Vodního hradu, Česká Lípa	architektonická památka - vodní hrad	Původně gotický hrad, známější pod novodobým názvem Česká Lípa, byl založen před rokem 1277 asi Ronovcem Chvalem (jako prvním zvaným z Lipé). Jedná se o velmi vzácný typ vodního hradu, postaveném mezi rameny řeky Ploučnice na místě starší strážní tvrze při obchodní stezce. V roce 1337 bylo u hradu založeno město Lipa, jedno z největších poddanských měst své doby, které bylo s hradem spojeno hradbami v jednu pevnost. Za husitských válek byla katolická Lípa v roce 1426 dobyta Janem Roháčem z Dubé a stala se východiskem pro husitské výpady do Lužice. Po porážce husitů získali pevnost Vartemberkové, ale v roce 1444 za války s lužickým Šestiměstím byla dobyta a předána zpět Berkům z Dubé, kteří drželi panství do roku 1607. Za jejich vlády byl hrad přestavěn na renesanční zámek. V 17. století sídlo často měnilo majitele, v roce 1643 bylo Švédy vyplněno a jako rezidence pak už neuvžíváno. Zámek byl pronajímán k různým účelům, postupně tu byly cukrovar, hospoda, škola a obytný dům. Až v 80. a 90. letech 20. století byl v objektu proveden rozsáhlý archeologický průzkum vedený Františkem Gabrielem, na jeho základě bylo jádro hradu odkryto a zpřístupněno v roce 2003. Na dosavadní rekonstrukci hradu a archeologické výzkumy, které provádělo město ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, bylo vynaloženo 37 milionů Kč. Raně gotický kamenný hrad byl vystavěn na dřevěných roštech. Měl protáhlý tvar, byl chráněn cimbuřím. Dodnes se zachovaly pouze gotické brány, hradební zeď, základy mohutného bergfritu (který byl dominantou hradu) a část rozsáhlého sklepení. Z hradu zbyly jen ruiny především kvůli jeho využití v nedávné historii (v 19. století sloužil jako divadlo, židovská škola, zvonářská dílna či jako rafinerie cukru), ale hlavně kvůli rozhodnutí vlády z roku 1957 o odstřelení jižního paláce. ¹³³ V současnosti je hrad, ležící v historickém jádru města Česká Lípa, spravován Vlastivědným muzeem v České Lípě a využíván při příležitosti různých městských slavností. ¹³⁴
28.	Valdštejnské domky	Větrná ul., Liberec I	architektonická památka -	Nyní už jen tři patrové hrázděné domky z let 1678, 1680 a 1681 stojící ve Větrné uličce sousedící se Sokolovským náměstím, jsou pojmenované po Albrechtu z Valdštejna, i když

¹³² PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 80; www.interregion.cz/turistika/stavby/zvonice, www.turistik.cz/zvonice-rovensko-pod-troskami.htm.

¹³³ ANDĚL: *Hrady*, s. 115 – 117; BRYCH: *Hrady a zámky*, s. 12 – 15; *Hrady – Severní Čechy*, s. 79 - 81.

¹³⁴ www.turistika.mucl.cz/zazitky-kultura/vodni-hrad/; www.hrady.cz/index.php?OID=729.

			památné budovy	<p>byly postaveny až po jeho smrti. Připomínají totiž původní obestavbu tehdejšího Novoměstského náměstí, které vzniklo za vévodovy éry. Původně sloužily k ubytování soukeníků, v nejstarším byla od roku 1801 krčma. Před domky se každoročně konaly vánoční trhy.</p> <p>Po 2. světové válce byl osud domků nejistý, začaly se rozpadat, po nezdařené rekonstrukci v roce 1950 se dokonce zadní část zřítíla. V roce 1953 se do sousední budovy přistěhovala Střední průmyslová škola stavební, jejíž profesori navrhli projekt připojení domků k plánované přístavbě nových učeben. Po schválení ministerstvem kultury a za vydatné pomoci studentů se tak podařilo zachránit alespoň přední část památky. Od roku 1976 jsou domky užívány a udržovány SPŠS v Liberci.¹³⁵</p>
29.	Johanitská komenda	Český Dub	duchovní architektura	<p>V polovině 13. století věnovali Markvartici, kteří ovládali celé Podještědí, část svého území křížovníkům (johanitům) z řehole sv. Jana Jeruzalémského. Johanité si na ostrohu mezi Ještědkou a Rašovkou, na území obce Dubu (nyní město Český Dub), vybudovali opevněný klášter, komendu. Měl sloužit jako ochrana obchodní stezky, místo péče o poutníky a zároveň jako špitál. Ke klášteru patřil i kostel sv. Ducha, který je uváděn k r. 1291. Roku 1425 komendu dobyli husité a vypálili ji. Roku 1564 nechal komendu Jan z Oppersdorfu přestavět na renesanční zámek.</p> <p>Po několik staletí byl objekt považován za zaniklý. Až v roce 1991 byla zásluhou dr. Tomáše Edela objevena rozsáhlá sklepení tehdejší johanitské komendy sv. Zdislavy a Havla z Lemberka s románskou kaplí sv. Jana Křtitele, románsko-gotickou síní a menším sálem konventu. Prostor byl částečně zpřístupněn veřejnosti (je součástí expozice Podještědského muzea). Svým stářím románských a gotických památek tvoří naprostý historický unikát v českých zemích.¹³⁶</p>
30.	Břehyňský rybník a rezervace Pecopala	severně od hradu Bezděz, blízko Máchova jezera	přírodní lokalita – rybník a rezervace	<p>Břehyňský rybník byl založen již roku 1287, a proto patří k nejstarším v ČR. Pramení z něj Břehyňský potok, přítok slavnějšího rybníku - Máchova jezera, který je odváděn z hráze uměle vytesanou skalní průrvou.</p> <p>Rybník patří do přírodní rezervace Břehyně – Pecopala. Ta byla vyhlášena v roce 1967 na ploše 903,5 ha., vedle rybníka zahrnuje pískovcovou pahorkatinu s divokými stržemi a roklemi. Jejím nejvyšším vrcholem je čedičová Pecopala (Pec), vysoká 451 metrů. Vzhledem ke své rozloze, pestrosti biotopů i georeliéfu a obtížné přístupnosti se vyznačuje velkou druhovou pestrostí a je nalezištěm řady významných druhů flóry a fauny. Dané území je významným hnízdištěm ptáků.</p> <p>Břehyňský rybník je od roku 1991 zapsán do seznamu mezinárodně významných mokřadů Ramsarské úmluvy a od roku 2004 je součástí ptačí oblasti Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady vyhlášené v rámci soustavy evropsky významných chráněných území NATURA 2000. V roce 1994 byla rezervace zahrnuta do sítě biogenetických rezervací Rady Evropy jako jedno ze dvou území v České republice.</p> <p>Z pestré flóry území jsou nejrozsáhlejší společenstva vodních rostlin, pobřežních rákosin,</p>

¹³⁵ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 42; [cs.wikipedia.org/wiki; www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/dalsi-historicke-pamatky/liberec/valdstejske-domky.html](http://cs.wikipedia.org/wiki/www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/dalsi-historicke-pamatky/liberec/valdstejske-domky.html).

¹³⁶ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 54; [www.ceskolipsko.info/dr-cs/cirkevni-stavby/cesky-dub/johanitska-komenda-sv-zdislavy-a-havla-z-lembarka-cesky-dub.html; www.luzicke-hory.info/dr-cs](http://www.ceskolipsko.info/dr-cs/cirkevni-stavby/cesky-dub/johanitska-komenda-sv-zdislavy-a-havla-z-lembarka-cesky-dub.html;www.luzicke-hory.info/dr-cs).

				vysokých ostřic a rašelinišť. V chráněném území bylo v posledních letech zjištěno přibližně 60 ohrožených druhů rostlin, např. kaprad' hřebenitá, hlízovec Loeselův, prstnatec pleťový pozdní nebo leknín bělostný. Žije zde také řada chráněných živočichů, 164 ptáčích druhů, 49 druhů vodních měkkýšů, plazi, obojživelníci i kriticky ohrožení korýši listonoh letní a žábřonožka letní. ¹³⁷
31.	Soustava podtroseckých rybníků	okolí hradu Trosky	přírodní lokalita - ojedinělý soubor rybníků	Soustava podtroseckých rybníků tvoří součást přírodní rezervace Podtrosecká údolí. Jsou to kaňonovitá údolí lemovaná pískovcovými skalami s osmi dochovanými rybníky (Rokytnák, Hrudka, Vidlák, Krčák, Věžák, Dolský, Nebák a Podsemínský rybník). Podtrosecké rybníky jsou příkladem přetváření krajiny člověkem. Z údolních mokřad byla v 16. století vybudována soustava rybníků, která umožňovala hospodářské využití území a vytvořila i zajímavou esteticky a ekologicky vyváženou krajinu. Vyskytují se zde zajímavá společenstva mokřadních rostlin a vodního ptactva. Jedná se o území mimořádné krajinářské i přírodovědné hodnoty. Nejkrásnější, nejznámější a největší je Věžák s rozlohou 9 ha, jehož jižní břeh je lemován skalami, z nichž některé vystupují přímo z vodní hladiny. Druhým největším je Nebák, nejčistší rybník celé soustavy. ¹³⁸
32.	Osada Jizerka	Jizerské hory	přírodní lokalita - rezervace	Jizerka je nejvýše položená a nejstarší osada Jizerských hor. Rozkládá se v údolí stejnojmenného potoka. První zmínka o ní je z roku 1539 jako o osadě čihařů a ptáčníků, později ji osídlili dřevorubci. V 16. a 17. století byla významným nalezištěm drahokamů, v 19. století zde pracovaly dvě Riedlovy sklářské hutě, jejich činnost ale byla roku 1902 pro nedostatek dřeva zastavena. Jizerka má dnes především rekreační ráz. Nejzajímavější stavbou osady byl určitě Hnojový dům, v němž jeho majitel, cestovatel Gustav Ginzel, nashromáždil mnoho pozoruhodností z celého světa. V roce 1995 sice dům vyhořel, ale nyní na jeho místě stojí věrná kopie. Ve staré škole z roku 1889 je umístěno Muzeum Jizerských hor. V okolí osady roste několik chráněných rostlinných druhů. ¹³⁹
33.	Lemberk	Lvová, 2 km od Jablonného v P.	architektonická památka – hrad a zámek	Dnešní raně barokní zámek stojí na místě gotického ostrožního hradu bergfritového typu, který ve 40. letech 13. století založil Havel z Markvartic. Hrad plnil obrannou a rezidenční funkci, sloužil k ochraně obchodní a vojenské stezky z Čech do Lužice. Patřil k nejstarším šlechtickým hradům v regionu. Markvarticové drželi hrad do roku 1389, kdy byl dobyt Janem z Vartemberka, v roce 1427 byl vyplněn husity, dochoval se z něj jen válcový bergfrit, dnes dominantní věž. V 16. století byl přestavěn na renesanční zámek (za držby Jindřicha Berky z Dubé). V 17. století přešel do rukou Donínů, za nichž tu kolem roku 1610 vznikl v hlavním renesančním paláci kazetový strop se 77 výjevy z Ezopových bajek. Po bitvě na Bílé hoře byl Donínům majetek zkonfiskován a zámek získal Albrecht z Valdštejna, po jeho smrti přechází do držby Bredů a prochází barokní přestavbou podle návrhů italského stavitele Nicolase Sebregondiho. Z této doby pochází také tzv. Zdislavina světnička, připomínající manželku

¹³⁷ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 34; www.ichradcany.cz/ochrana-prirody/npr-brehyne-pecopala.

¹³⁸ www.hrad-trosky.cz/podtrosecke-rybniky.php.

¹³⁹ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 61; NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 13 – 30; www.mavlast.cz/top-turisticke-cile.osada-jizerka.

				zakladatele hradu sv. Zdislavu z Lemberka. V roce 1726 kupují panství Gallasové, později Clam-Gallasové, poslední držitelkou objektu je do roku 1941 Gabriela Augšpergová (roz. Clam-Gallasová), které byl v roce 1945 zámek zestátněn. V letech 1941 – 1945 zde byly kanceláře nacistické správy. Kromě zámecké expozice (rytířský sál s freskami s výjevy ze třicetileté války, renesanční a barokní pokoje, černá kuchyně, kaple sv. Ducha) lze v objektu, spravovaném Národním památkovým ústavem, navštívit muzeum sv. Zdislavy a expozici moderního sklářství. ¹⁴⁰
34. -35.	Přehrada v Josefově Dolu	Josefův Důl, Jizerské hory	přírodní lokalita - vodní nádrž	Přehrada Josefův Důl je nejmladší přehradou Jizerských hor. Leží v katastru stejnojmenné obce. Byla postavena na řece Kamenici v letech 1976 – 1982. Jejím hlavním účelem je akumulace vody pro vodárenské účely pro oblast Liberecka. Zatopená plocha má rozlohu 138 ha. Přehradu tvoří dvě sypané hráze o výšce 43 m a délce kolem 720 m. Hloubka je asi 44 m. Voda se ke zpracování na pitnou odvádí z přehrady 2,5 km dlouhou štolou v hloubce až 130 m pod zemí do úpravny v Bedřichově a dále pod zemí do Liberce. Jako zásobárna pitné vody spadá celá přehrada do pásma hygienické ochrany 1. a 2. stupně. ¹⁴¹
34. -35.	Průrva Ploučnice	mezi Novinami a Stráží pod Ralskem	přírodní lokalita - říční tunel	V uvedené lokalitě protéká řeka Ploučnice umělým dvoudílným tunelem vytesaným v pískovcovém masivu. Na úpatí Ralska protéká řeka nejdříve asi 50 m mezi vysokými pískovcovými stěnami, pak se náhle obrací o 90° a teče asi 13 m tunelem, který má šířku 3,5 m. Pak protéká asi 10 m otevřenou roklí, dostává se do 41 m dlouhé skalní chodby stejné šířky a výšky 4 m. Obě chodby jsou zhotoveny ve skále krumpáčem a je zřejmé, že zastavení vody bylo dosaženo pěti jezy, které byly zapuštěny do skalních stěn. Systém, vybudovaný před staletími poháněl hamr, který stál u východu ze skalní rokle. V okolí průrvy lze ještě dnes nalézt železnou strusku. Průrva Ploučnice (zvaná též Pekelný jícen, Hromová rána, Čertova díra) byla k 17. prosinci 1997 prohlášena Ministerstvem kultury ČR za kulturní památku. ¹⁴²
36.	Jablonecká přehrada	Mšeno, Jablonec nad Nisou	přírodní lokalita - přehradní nádrž	Přehrada v povodí Nisy v centru Jablonce nad Nisou byla dobudovaná v roce 1910 v místě starého rybníka ze 17. století. Leží na Mšenském potoce a svou rozlohou (42 ha) tvoří největší městskou vodní plochu ve střední Evropě. Je 18 m hluboká, přehradní zeď je dlouhá více než 0,5 km. Pomocí podzemních štol zachycuje i vodu Lučanské a Bílé Nisy. Štola z Loučné je dlouhá 1761 m, druhá z Pasek měří 800 m. Obě mají v průměru minimálně 2 x 2 m, zimují zde netopýři. V současnosti slouží přehrada především k rekreaci. Jsou zde písčité a travnaté pláže, vstup do vody je v závislosti na konkrétní lokalitě mírný až velmi prudký. ¹⁴³
37.- 38.	Jizerskohorská rašeliniště	Jizerské hory	přírodní lokalita	Typická jizerskohorská rašeliniště vznikla po skončení poslední ledové doby, zhruba před 10 000 lety. Jejich dominantním porostem je mechorost rašeliník. Stromy se na rašeliništích kvůli nedostatku živin nevyskytují nebo živoří v nejrůznějších zakrslých formách. Naopak se daří rostlinám, které jsou typické pro podstatně severnější oblasti (klikva žoravina, šicha

¹⁴⁰ BRYCH: *Hrady a zámky*, s. 26 – 29; www.zameklemberk.cz.

¹⁴¹ NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 197; prehada-josefuv-dul.ceskehory.cz; [cs.wikipedia.org/wiki/Josef%C5%AFv_D%C5%AFI_\(p%C5%99ehrada\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef%C5%AFv_D%C5%AFI_(p%C5%99ehrada)).

¹⁴² www.turistika.cz/turisticke-cile/detail/prurva-ploucnice.

¹⁴³ NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 193; www.ayky.cz/jablonecka-prehrada.htm.

				oboupohlavná, kyhanka sivolistá). Na rašeliništích se také vyskytují další charakterické dřeviny a rostliny (kleč, ostřice a suchopýr s typickými bílými chomáčky či masožravá, pro jizerská rašeliniště typická rosnatka okrouhlostá). Rašeliniště lze nalézt v těchto jizerskohorských lokalitách: Černá jezírka, Krásná louka, Malá jizerská louka, Na čihadle, Nová louka, Sedlová louka, Tetřeví louka, U širokého kamene, Vánoční louka, Velká jizerská louka. ¹⁴⁴
37.- 38.	Máchovo jezero	na okraji města Doksy	přírodní lokalita - rybník	Máchovo jezero je největším rybníkem v Čechách, založeným v roce 1366 Karlem IV. Již ve třetihorách zde bylo jezero, které postupně zarůstalo a měnilo se v rašeliniště. Ve 14. století byla ledovcová průrva zahrazena, a tak vznikl Velký rybník. Vodní plocha má rozlohu přes 280 ha (původně ale byla větší, asi 350 ha), hráz je 9 m široká a 130 m dlouhá, objem rybníku je cca 5,5 milionu m ³ vody. Na jihovýchodním břehu se nachází přírodní rezervace Swamp se zbytky rašeliniště. Na „jezeře“ jsou dva ostrůvky - Myší a Kachní, významné ornitologické lokality, vstup na ně je zakázán. Na Myším ostrově stojí zbytky tvrze z 15. století. Na severním břehu se nachází tzv. Jarmilina skála. V roce 1936 zde byl odhalen pomník K. H. Máchy, ale roku 1938 byl nacisty shozen do jezera a dnes je umístěn na Hůrce v Bělé pod Bezdězem. Vodní plochu lemují 4 velké písčité pláže, na březích leží rekreační střediska Doksy a Staré Splavy. ¹⁴⁵
39.- 42.	CHKO Peklo	Sosnová, jižně od České Lípy	přírodní lokalita - rezervace	Národní přírodní památku Peklo tvoří území skalních stěn a nivy v údolí Robečského potoka. Oblast má rozlohu 59 ha, nadmořskou výšku 247 – 303 m. Počátkem 20. století upravil tehdejší majitel zahrádeckého panství hrabě Kounic okolí zámku v romantický krajinný celek, k němu patřilo i Peklo. Pekelským údolím vede 4 km dlouhá naučná stezka s 10 zastaveními. Návštěvníci mají možnost se seznámit s přírodními silami modelujícími okolní pískovcové stěny (tunel) a údolní nivou s výskytem chráněných a ohrožených druhů rostlin, nejkrásnější jsou na jaře „koberce“ bledulí. Údolí ústí v osadě Karba, kde lze spatřit domy vestavěné do pískovcových skal, zříceninu mlýna a hradu Friedland. ¹⁴⁶
39.- 42.	Lovecký zámek (Šámalova chata)	Nová louka, Jizerské hory	architektonická památka - památná budova (sepětí s přírodní lokalitou)	Nová louka vznikla díky těžbě dřeva v 17. století, v roce 1756 na ní Jan Josef Kittel založil sklářskou huť. Budova byla v roce 1837 stržena, ale zůstal zachován panský dům majitele sklárny; ten odkoupili roku 1844 Clam-Gallasové a přestavěli jej na lovecký zámek, který v roce 1929 spolu s clamgallasovskými lesy převzal stát. Sídli tu správa bedřichovského polesí a zároveň sloužil jako rekreační objekt prezidentské kanceláře. V období mezi světovými válkami si zámek oblíbil kancléř prezidenta Masaryka MUDr. Přemysl Šámal, díky němu navštívil Novou louku i dr. Edvard Beneš. Před jeho návštěvou byl zámek rekonstruován a modernizován, po válce chvíli nesl Šámalovo jméno. Dnes je zde hotel a restaurace. ¹⁴⁷
39.- 42.	Protržená přehrada	řeka Bílá Desná, Jizerské hory	přírodní lokalita - torzo přehradní	Po povodni 1897 iniciovalo Vodní družstvo v Polubném výstavbu přehrad v údolí říček Desná a Kamenice. Přehrada na říčce Bílá Desná, která byla budována podle projektu

¹⁴⁴ NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 50, 53 a 67.

¹⁴⁵ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 33 – 34; www.machovojezero.cz; www.pruvodce.turistik.cz/machovo-jezero.htm.

¹⁴⁶ *Peklo, národní přírodní památka – průvodce*; PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 16; www.turistika.cz/turisticke-cile/detail/peklo--1.

¹⁴⁷ NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 22 a 67, www.turistika.cz/turisticke-cile/detail/nova-louka.

			nádrže	Wilhelma Plenknera od října 1912 do listopadu 1915 ve výšce 820 m n.m., se sypanou hrází 14 m vysokou a 220 m dlouhou, se po 10 měsících provozu, 18. září 1916 protrhla. Za 75 minut po zpozorování prvního průsaku se hráz provalila a 18 m širokou průrvou se do údolí valila ničivá vlna. Největší škody napáchala zejména v územním obvodu města Desná (62 mrtvých, 380 lidí bez přístřeší, zničeno 29 domů, 62 domů poškozeno, 1000 lidí ztratilo práci). Přehrada nebyla nikdy obnovena, v roce 1996 byla prohlášena za kulturní památku. K bývalé přehradě s torzem hráze, šoupátkové věže a podzemní štol, která přehradu spojovala se Souší, vede naučná stezka. V Desné je památník obětem katastrofy. ¹⁴⁸
39.- 42.	Železniční viadukt u Smržovky	u obce Smržovka	technická památka	Železniční viadukt ve Smržovce je velmi podobný již zmiňovanému viaduktu z Kryštofova Údolí. Jedná se o stavbu, která je výjimečně vyvážená ve vztahu k okolní krajině. Viadukt přemostňuje hluboké údolí za hlavním smržovským nádražím. Je menší než viadukt v Novině, je devítiklenbový, měří včetně opěr 123,5 m a vysoký je 26,5 m. Stavba byla zahájena v roce 1893 a dokončena v roce 1894. Použita byla kvalitní žula. Staviteli byli stejně jako u železničního viaduktu v Kryštofově údolí Italové. ¹⁴⁹
43.- 54.	Čertova zeď	5 km severozápadně od města Český Dub	přírodní lokalita – skalní útvar	Skalní útvar, dříve zvaný Brdy, patří k jedné z nejcennějších geologických lokalit v Čechách. Národní přírodní památka Čertova zeď byla vyhlášena v roce 1948 a dále rozšířena v roce 1964 k ochraně skalní zdi tvořené třetihorní čedičovou žilou vypreparovanou z okolních druhohorních pískovců vulkanickou činností. Během dalších milionů let pískovec zvětřel a erozivní činností byla celá čedičová žíla odhalena, přičemž její podoba v krajině připomínala hradbu či zeď. Její šířka činí asi 1,5 - 3 m, stěna 20 m vysoká a 28 km dlouhá začínala u obce Světlá pod Ještědem a končila až u Bezdězu. Díky pověstem o tom, že zeď postavil ďábel, který se vsadil se sedlákem, dostal útvar název Čertova zeď. Většina zdi ale byla v minulosti vytěžena, zachována zůstala jen část mezi obcemi Kotel a Zábrdí, protože zákaz těžby byl prosazen až v roce 1920, roku 1923 bylo torzo zdi zabezpečeno a odborně zdokumentováno. ¹⁵⁰
43.- 54.	Frýdlantské cimbuří	1,5 km od Bílého Potoka, Jizerské hory	přírodní lokalita – skalní útvar	Skalní skupina žulových věží, ležící v hřebeni Poledních kamenů v Jizerských horách dostala název podle své podobnosti s cimbuřím frýdlantského zámku. Okolí skal bylo do roku 1999 stejnojmennou národní přírodní rezervací, dnes je součástí NPR Jizerskohorské bučiny. Skály jsou oblíbeným horolezeckým terénem, pouze horolezecky je přístupný východní vrchol, poprvé zdolaný v roce 1912, na něm je pamětní tabule s názvem skalního uskupení z téhož roku, pod ním pamětní deska zahynulého horolezce Karla Hölzela. Západní vrchol Brandfels (900 m n. m.) je přístupný od roku 1978 po železném žebříku. Nabízí vyhlídku do údolí horní Smědé a rokle Černého potoka, jehož údolí i vodopád jsou považovány za součást Frýdlantského cimbuří stejně jako Hajní kostel a Polední kameny. ¹⁵¹
43.- 54.	Industriální památky v údolí	Rudolfov,	technická	Na toku Černé Nisy, pramenící pod Olivetskou horou v Jizerských horách bylo v 19. století

¹⁴⁸ ŽÁK: *Katastrofa na Bílé Desné*, s. 8 – 61, NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 194; www.e-dovolena.cz/clanky/jizerske-hory-a-krkonose/sous-a-protrzena-prehrada-92.html.

¹⁴⁹ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 64; zajimavosti.infocesco.cz/content/jizerske-hory-frydlantsko-technicke-zajimavosti-vyznamne-stavby-zeleznicni-viadukt-ve-smrzovce.aspx.

¹⁵⁰ www.turistika.cz/turisticke-cile/detail/certova-zed; www.turistik.cz/certova-zed.htm.

¹⁵¹ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 52, NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 123 – 124; cs.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%BDlantsk%C3%A9_cimbu%C5%99%C3%AD.

	Černé Nisy	Kateřinky, Stráž nad Nisou	památka	<p>vybudováno několik významných industriálních staveb. Na horním toku byla postavena vodní nádrž Bedřichov, další malá vodní nádrž je v Rudolfově pod vodní elektrárnou napájenou z bedřichovské přehrady podzemním kanálem.</p> <p>Od tohoto místa již Černá Nisa protéká Kateřinkami. Tady byla jako zdroj energie využita už v 17. století (dva mlýny a pila), ale především po roce 1825, kdy zde a v sousední Stráži nad Nisou vyrostlo 25 továrních objektů, především textilních. Mezi největší patřily přádelny Augusta Ehrlicha, textilka Josefa Johanna Salomona, přádelny Ferdinanda Seidela a Andrease Millera. Přes několik ničivých povodní (největší 1897) byly do roku 1945 všechny továrny aktivní, po odsunu Němců a změně režimu se většina z nich stala součástí podniků Textilana a Interiér.</p> <p>Rozsáhlé industriální dílo na řece začalo pomalu chátrat, přestaly se užívat vodní propusti, náhony, v 90. letech byla řada objektů opuštěna. V současné době je kompletně zrenovovaná Seidelova přádelna (firma Biston s.r.o.) a Salomonova továrna (SOU nábytkářské).¹⁵²</p>
43.- 54.	Informačního středisko TUL	Studentské nám., Liberec 1	moderní architektura	<p>Osmipodlažní budova Infocentra mezi bloky E a F na Studentském náměstí byla vybudována na základě architektonického návrhu Fakulty architektury TUL, autorem projektu je profesor Jiří Suchomel, proděkan FA TUL. Stavba byla zahájena v roce 2005, dokončena v roce 2008. V témže roce byla Obcí architektů ČR vyhlášena stavbou roku.</p> <p>Dodavatelem stavby bylo sdružení firem Stavby silnic a železnic a.s. a Regionální stavební s.r.o., konečné investiční náklady dosáhly téměř 190 milionů Kč.</p> <p>Budova má rozlohu 4000 m² a mimořádně složitý tvar, každý díl kuželové fasády z hliníkových profilů je jiný. Informační centrum se má stát dominantním středem budoucího univerzitního kampusu.</p> <p>V přízemí nové budovy vzniklo informační středisko a v prvním a druhém patře učebny výpočetní techniky a internetová kavárna. Další patra postupně obsadí veškeré informační zázemí univerzity a kanceláře pro provoz univerzity včetně vedení. Součástí IC je podzemní parkoviště pro 68 aut.²⁹</p>
43.- 54.	Houska	8 km od Dubé	architektonická památka - hrad	<p>Ostrožní hrad s obvodovou zástavbou byl založen r. 1270 králem Přemyslem Otakarem II. na místě původního hradiště z 9. století. Jméno dostal podle pšovanského majitele (Housek). Během staletí prošel řadou stavebních úprav, takže se zde dosud objevují prvky románského, gotického i renesančního zámeckého slohu. Sloužil především jako rezidenční, vystřídala se zde řada majitelů (páni z Dubé, ze Smiřic, Valdštejnové, Kounicové). Ve 20. století se stal rekreačním sídlem (Josef Šimonek, ředitel Škodových závodů), za války jej využívala německá armáda, v roce 1950 sem byl umístěn archiv Státní knihovny. V 90. letech minulého století byl v restituci vrácen rodině Šimonkových, opraven a roku 1999 otevřen veřejnosti.</p> <p>Nejcennější částí hradu, opředeného spoustou pověstí, je kaple s dobře zachovanou gotickou malířskou výzdobou. Pozoruhodná je také tzv. zelená světnice s bohatou malířskou výzdobou ze 16. století.¹⁵⁴</p>

¹⁵² www.katerinky.cz/?q=node/1.

¹⁵³ www.stavbaweb.cz/stavby-a-projekty.

43.- 54.	Kittelovsko	Krásná, 5 km jižně od Jablonce nad Nisou	architektonická památka - kostel a dva památné domy	Naučná stezka Kittelovsko, otevřená v roce 2008, seznamuje návštěvníky se životem a dílem legendárního lékaře a léčitele Jana Josefa Antonína Eleazara Kittela, který žil v letech 1704 – 1783 v Krásné u Pěnčína. S jeho životem je spjata řada pověstí a dohadů, pro své neobyčejné léčitelské schopnosti, ochotu pomáhat druhým a velké bohatství byl již za svého života podezříván ze spolčení s ďáblem. Stezka má pět zastavení s informačními tabulemi mezi Kittelovým domem "Burg", farou a kostelem sv. Josefa. ¹⁵⁵
43.- 54.	Nová louka	Jizerské hory	přírodní lokalita - rezervace	Údolní rašeliniště ve výšce 770 m n.m. při obou březích Blatného potoka. Oblast je vyhlášena od roku 1987 státní přírodní rezervací, má rozlohu 32,15 ha. Rozsáhlé rašeliniště má typické zástupce jizerskohorské fauny a flóry – vyskytuje se zde například masožravá rosnatka okrouhlostá, vzácné druhy pavouků nebo různé druhy ptáků. Louka vznikla roku 1630 za držby Albrechta z Valdštejna po vykácení části lesa. Do roku 1756 zde byla pastvina a poté sklářská huť. Jejím pozůstatkem je lovecký zámeček. V jeho blízkosti za rozcestím je umístěn Šámalův pomník. ¹⁵⁶
43.- 54.	Petřín	Petřínská ul., Jablonec nad Nisou	rozhledna, restaurace	Výletní restaurace s 20 m vysokou vyhlídkovou věží byla postavena ve výšce 635 m n.m. na jižním okraji města Jablonec nad Nisou v roce 1906. Jejím prvním majitelem byl Richard Felinghauer. Původnímu účelu sloužila do roku 1945, pak zde byl zřízen dětský domov, od 60. let se stavba vrátila k provozu restaurace. V 90. letech vinou častých změn majitelů objekt chátral, v roce 1996 jej zakoupil Evžen Hejsek, který objekt do roku 2000 kompletně zrekonstruoval. Z věže rozhledny je překrásný výhled na město, jabloneckou kotlinu, Jizerské hory a Krkonoše. ¹⁵⁷
43.- 54.	Střední uměleckoprůmyslová škola Turnov	Skálova ul., Turnov	architektonická památka - památná budova	Turnov bylo jediné město v českých zemích (a druhé v rámci Rakouska-Uherska i celé Evropy), které mělo od roku 1884 speciální odbornou školu pro výchovu odborníků v oblasti zpracování drahých kamenů. Původní Odborná škola klenotnická se nyní jmenuje Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola Turnov. Budova této školy byla postavena v letech 1909-1910 v secesním stylu, díky architektonické čistotě se stala unikátem secesního slohu v severních Čechách. ¹⁵⁸
43.- 54.	Suché skály	mezi obcemi Malá Skála a Lišný	přírodní lokalita - skály	Vysoký pískovcový skalní hřeben tyčící se nad řekou Jizerou mezi Malou Skálou a Železným Brodem vznikl tektonickou činností při tzv. lužickém zlomu v období třetihor. Pro jejich podobnost s vysokohorskými štíty se jim přezdívá Maloskalské Dolomity nebo Kantorovy varhany. Geologicky jsou to křemenné pískovce skloněné pod úhlem 60 – 80°. Suché skály, rozčleněné asi na 20 dílčích vrcholů, patří k oblíbeným oblastem pro horolezectví. Nejvyšší vrchol se zdvihá až do výšky 260 m nad hladinou Jizery. ¹⁵⁹

¹⁵⁴ BRYCH: *Hrady a zámky*, s. 20 – 23, www.hrad-houska.cz.

¹⁵⁵ www.severnicechy.info/dr-cs/turisticke-trasy/jizerske-hory/naucna-stezka-kittelovsko.html.

¹⁵⁶ www.severnicechy.info/dr-cs/chranena-uzemi-a-rezervace/bedrichov/prirodni-rezervace-nova-louka.html.

¹⁵⁷ www.ceskevylety.cz/zajimavosti.php?kod=605_rozhledna-petrin-jablonec-nad-nisou.

¹⁵⁸ www.turnov.cz.

¹⁵⁹ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 68 – 69; www.jenisovice.cz/suche_skaly.htm; pruvodce.turistik.cz/suche-skaly.htm.

43.- 54.	Zámek Zákupy	Zákupy	architektonická památka - zámek s parkem	Rozlehlý zámek (188 místností) byl vybudován Zdislavem Berkou na místě původní gotické tvrze v polovině 16. století, v 70. letech 17. století byl barokně přestavěn do podoby čtyřkřídleho paláce s rozsáhlým hospodářským dvorem, zahradou s terasami, později přibýly konírny a voliéra. Zámek poměrně často střídal majitele, po roce 1848 se stal dokonce letním sídlem abdikujícího císaře Ferdinanda I. Dobrotivého. Pro něho byly upraveny interiéry ve stylu tzv. druhého rokoka. Na přestavbě se podíleli významní umělci 19. století (architekt Bělský, malíři Navrátil a Kandler, sochař Levý). Zákupy se staly místem, kde se r. 1876 setkal císař František Josef I. s ruským carem Alexandrem II, v létě 1900 se zde konala i svatba rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este s hraběnkou Žofií Chotkovou. Po první světové válce se stal zámek státním majetkem. Veřejnosti se otevřel roku 1951. Od roku 1977 probíhala rekonstrukce a zámek byl opět otevřen roku 1985 s prohlídkovým okruhem, který se dál rozšiřuje. Nejvyhledávanější jsou interiéry z dob Ferdinanda I. a kaple sv. Františka z Assisi. Roku 1997 byla rekonstruována voliéra, postupně opravena fasáda předzámčí a rekonstruován a pro veřejnost v roce 2001 otevřen anglický park. Zámek byl k 1. 1. 2002 prohlášen národní kulturní památkou, je ve správě NPÚ. ¹⁶⁰
43.- 54.	Zábavní centrum Babylon	Nitranská ul., Liberec 1	turistická atrakce	Centrum Babylon Liberec je hotelový, kongresový, zábavní a nákupní komplex, který vznikl v roce 1997 přestavbou areálu bývalé textilní továrny Hedva. Projekt, inspirovaný prvky babylónské architektury, inicioval liberecký podnikatel a bývalý kontroverzní zastupitel města Miloš Vajner. Podle odborníků se Babylon řadí k nejuspěšnějším projektům revitalizace nevyužitého továrního objektu v rámci Libereckého kraje. Areál byl zpřístupněn v listopadu 1998 a od té doby je neustále rozšiřován. V areálu se nachází aquapark, lunapark, IQ park, labyrint, hotel, kasino, nákupní městečko s 60 obchůdky a několik restaurací. ¹⁶¹
55. - 109. ¹⁶²	Augustiniánský klášter v České Lípě	nám. Osvobození, Česká Lípa	architektonická památka - památná budova	Klášter s kostelem Všech svatých byl založen v roce 1627 Albrechtem z Valdštejna, stavba byla dokončena až po 150 letech dostavbou kaple Nejsvětější Trojice. Na západě ke klášteru přiléhá čtyřkřídlý ambit s nárožními kaplemi. Do osy jižního křídla jsou vkomponovány Svaté schody z roku 1730, uprostřed rajského dvora stojí loreta z roku 1698. Budova sloužila již ve Valdštejnově době jako latinská škola a tiskárna, klášterní gymnázium zde sídlilo až do 19. století. Dnes zde sídlí Vlastivědné muzeum a galerie. ¹⁶³
	Apolena pod Troskami	nedaleko hradu Trosky	přírodní lokalita - rezervace	Skalní městečko Apolena je jedinečný geomorfologický útvar z velmi měkkého pískovce. Nachází se zde i podzemní jeskyně Sklepy, která je zimovištěm netopýrů. Tato oblast byla v roce 1998 vyhlášena chráněnou přírodní rezervací. ¹⁶⁴
	Autobusová zástavka U Zdi	Liberec 1	moderní výtvarné dílo	V roce 2005 dostal známý český kontroverzní umělec David Černý nabídku vytvořit autobusovou zastávku U Zdi v Liberci. Skoro neviditelnou zastávku proměnil ve velmi živé

¹⁶¹ www.centrumbabylon.cz.

¹⁶⁰ BRYCH: *Hrady a zámky*, s. 46 – 49; PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 31; www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/zamky/machuv-kraj/zamek-zakupy.html.

¹⁶² Všechny zbývající objekty, které obdržely jeden hlas, jsou řazeny abecedně, pořadí již dále není uváděno.

¹⁶³ turistika.mucl.cz/zazitky-kultura/muzeum-galerie.

¹⁶⁴ www.hrad-trosky.cz/apolena.php.

				umělecké dílo. Zástavku připodobnil k jídelnímu stolu, na jehož ubrusu je například masožravá květina, Konrádova hlava či moucha. Celá sochařská práce nazývaná Snídaně obrů je bronzová a je tyrkysové barvy. ¹⁶⁵
	Bělišťe	Bělišťe 57, Železný Brod	lidová architektura, muzeum	Objekt Bělišťe je největší a nejkrásnější stavbou lidové architektury v Železném Brodě. Dříve zde bývala koželužna, dnes jsou v budově umístěny národopisné sbírky městského muzea. K vidění je zde stará školní třída, ševcovský koutek, cechovní předměty, expozice lidového pekařství a perníkářství, pomůcky ke zpracování lnu, světnička domácího tkalce, součásti oblečení z minulého století a dále lidové dřevěné betlémy a unikátní dřevěné modely měšťanských domů. ¹⁶⁶
	Červený dům v české Lípě	U Vodního hradu, Česká lípa	architektonická památka - památná budova	Renesanční letohrádek zvaný Červený dům dal postavit Jetřich Jiří Berka z Dubé a z Lipé v roce 1583. V 18. a 19. století byla budova pronajímána k různým účelům, bývala zde barvírna, hospoda i byty chudiny. V roce 1883 byla pod vedením prof. Eduarda Steffena zrestaurována, včetně bohaté sgrafitové výzdoby. Ve 30. letech minulého století sem byly umístěny sbírky městského muzea. ¹⁶⁷
	Dětská ozdravovna ve Cvikově	Cvikov	památná budova	Ústav pro léčení tuberkulózy byl založen spolkem pro plicní choroby ve Cvikově v roce 1908, o dva roky později byla pod Kalvárií dokončena jeho výstavba a objekt byl určen pro léčbu dětí. Prvním vedoucím lékařem byl císařský rada dr. Horner, ošetrovatelské služby zajišťovaly řádové sestry, kapacita se pohybovala mezi 30 – 60 pacienty. Ve 30. letech byl objekt zrekonstruován, v roce 1934 měla léčebna 200 lůžek a patřila k nejmodernějším v Evropě. Za 2. sv. války zde byl lazaret, v roce 1945 se zařízení vrátilo původnímu účelu. Po snížení výskytu TBC zde byla v 60. letech zřízena Dětská léčebna pro nespecifická onemocnění plic. V současné době je jejím zřizovatelem Liberecký kraj. ¹⁶⁸
	Dlaskův statek	Dolánky, 3 km od Turnova	lidová architektura	Dlaskův statek je typickou, mimořádně dochovanou ukázkou pojizerského domu. Původní usedlost rychtáře Dlaska (autora pozoruhodných pamětí), postavená v roce 1716, prošla posledními stavebními úpravami v polovině 19. století. Patrový roubený statek je obklopen trámcovou hradbou se dvěma branami, horní zděnou se dřevěnou zvoničkou a dolní dřevěnou, patří k němu i zděné chlévy, konírna, stodola a roubený výměnek. Stavební celek doplňuje bohatě skládaná lomenice a pavlač s řezanými sloupky. Součástí usedlosti je socha Panny Marie z roku 1784 a patrový roubený špýchar, který sem byl v šedesátých letech přenesen z Malého Rohozce. Objekt, vrácený v 90. letech původním majitelům, spravuje Muzeum Českého ráje v Turnově. To zde zpřístupnilo expozici venkovského života a architektury. ¹⁶⁹
	Dům Union v České Lípě	Jindřicha z Lipé, Česká Lípa	architektonická památka - památná budova	Kavárna Union je secesní třípatrová stavba z let 1906 – 1907. Za její projekt získala českolipská firma John a Jisba zlatou medaili na prvním libereckém veletrhu v roce 1905. Byla zde nejen kavárna v prvním patře, ale i obchody v přízemí, cukrárna a od roku 1913 i

¹⁶⁵ www.davidcerny.cz.

¹⁶⁷ turistika.mucl.cz/zazitky-historie/historie-ceska-lipa.

¹⁶⁶ www.zeleznybrod.cz/volnycas/beliste.

¹⁶⁸ www.dlcvikov.cz.

¹⁶⁹ RŮŽIČKA: *Český ráj do kapsy*, s. 220; PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 76; www.muzeum-turnov.cz/index.php?id=8&jazyk=cs.

				kinosál. V devadesátých letech minulého století byl objekt rekonstruován, v roce 1997 byla obnovena také fasáda s bohatou štukovou výzdobou. ¹⁷⁰
	Filiální kostel U Obrázku	Ruprechtice, Liberec	duchovní architektura	Kostel Neposkvrněné Panny Marie Královny andělů U Obrázku byl postaven nedaleko studánky, která byla již ve středověku proslulá svou léčivou vodou. Na stromě nad ní byl zavěšen mariánský obraz malovaný na plechu. Jako dík za uzdravení sem roku 1807 rychtář Georg Weber postavil kříž ve formě kalvárie s postavami Panny Marie a sv. Jana. Pramen získal věhlas o deset let později, když se zde uzdravil slepý chlapec. Místo přitahovalo stále více poutníků, roku 1883 dal zhotovit majitel pozemku Georg Weber poblíž studánky kamennou křížovou cestu. V roce 1892 byl ustanoven stavební výbor, v roce 1906 byla zahájena stavba kostela podle návrhu architektů Kúhna a Fanty z Prahy. 27. 7. 1907 byl kostel vysvěcen, v roce 1908 věnován i s přilehlými pozemky libereckému arciděkanství. Tato novodobá secesní rotundová stavba se stala dominantou a ozdobou celého kraje. Od 70. let 20. století kostelík chátral, až v 90. letech byl zásluhou pátera Kejpany opraven a v roce 1998 znovu vysvěcen. Z bohatého vnitřního zařízení se dodnes zachovala oltářní mřížka, bohatá štuková výzdoba stropu a vzácná plastika Panny Marie, která je nyní v biskupském depozitáři. ¹⁷¹
	Grabštejn	východní okraj Hrádku nad Nisou	architektonická památka - hrad	Pomezní hrad, chránící cestu Ponisím do Lužice, byl založen v první polovině 13. století Ronovci, v roce 1256 byl dán do držby pánům z Donína. Za husitských a lužických válek v 15. století byl strážní hrad několikrát dobýván, v roce 1450 úspěšně. Po roce 1562, kdy Grabštejn držel císařský rada Jiří Mehl ze Střelic, byl celý objekt renesančně přestavěn do zámecké podoby a od té doby se jeho podoba výrazně neměnila. V novověku nejdéle vlastnili panství Clam Gallasové, kterým byly zdejší majetky konfiskovány až v roce 1945. V současné době je zámek spravován Národním památkovým ústavem. Grabštejn stojí na příkrém ostrohu nad Václavickým potokem. Raně gotické jádro hradu mělo lichoběžníkový, dosud patrný půdorys, v čele volně stál válcový bergfrit, při severní hradbě palác obdélníkového půdorysu. V pozdní gotice byla volná plocha nádvoří zastavěna dalšími objekty, z nichž nejcennější a dosud funkční je kaple sv. Barbory, doložená již k roku 1387. ¹⁷²
	Harrachovská sklárna	Harrachov	technická památka	Sklárna Novosad a syn je druhá nejstarší v Čechách a zároveň nejstarší činná sklárna s tradicí ruční výroby hutního, broušeného i malovaného skla. Byla založena před rokem 1712 na jilemnickém panství hrabat Harrachů, dnes je v soukromých rukou. Dosud je v provozu sto let stará historická brusírna skla, poháněná transmisemi a vodní turbínou, i ostatní části provozu jsou z velké části původní. Sortiment výroby tvoří luxusní nápojové sklo, užitkové sklo a křišťálové lustry. Tradiční způsob sklářské výroby je zpřístupněn veřejnosti formou exkurzí v provozu a muzejní expozicí v areálu sklárny a pivovaru. ¹⁷³

¹⁷⁰ turistika.mucl.cz/zazitky-historie/historie-ceska-lipa.

¹⁷¹ www.obrazek.rkc-lbc.cz.

¹⁷² ANDĚL: *Hrady*, s. 178 – 180; BRYCH: *Hrady a zámky*, s. 68 – 69; *Hrady – Severní Čechy*, s. 125 – 127; SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze*, s. 225 – 232;

www.grabstejn.mikroregion.info.cz.

¹⁷³ www.harrachov-info.cz.

	Hrubý Rohozec	Daliměřice, Turnov	architektonická památka - zámek	Raně gotický ostrožní hrad s rezidenční funkcí, založený v roce 1280 Havlem Rybou z Lemberka, byl renesančně přestavěn do zámecké podoby na počátku 17. stol., jeho podobu ovlivnily i další barokní a empírové úpravy, realizované v 19. století. Zůstal zachován jeho hradní lichoběžníkový půdorys, sklepení a část obranného systému. V minulosti byl rodovým sídlem Vartemberků, po roce 1628 Des Foursů. Má bohatou interiérovou výbavu i výzdobu, je obklopen menším přírodně-krajinářským parkem. V současnosti je majetkem státu a je spravován Národním památkovým ústavem. ¹⁷⁴
	Jizerskohorská magistrála	Jizerské hory	přírodní lokalita (s technickými zásahy)	Jizerskohorská magistrála, táhnoucí se od Bedřichova přes Smědavu a Jizerku k Polubnému spojuje formou zpevněných cest různé běžecké tratě a sjezdové svahy. V zimě slouží lyžařům, v létě pěším turistům a cyklistům. ¹⁷⁵
	Jizerskohorské pomníčky	Jizerské hory	pomníky, pamětní desky, nápis, kameny, kříže, kapličky	V Jizerských horách lze nalézt okolo 200 pomníčků, křížků, desek či obrázků, které připomínají různé události z dob dávných i téměř současných, jež se v horách odehrály. Najdeme zde pomníčky připomínající dopravní nehody (Svobodova smrt, Zřícená letadla na Smědavě), dřevorubecké a myslivecké tragédie (Zimmermannova smrt, Schmidt-Gustlův kříž), sebevraždy (Smrt Hanse Simmona, Sochorova památka), násilné trestné činy (Stumpeho kámen, Porscheho smrt), tragická úmrtí turistů i horolezců (Ruské kříže, Památka Mirka Machoviče) a památná místa (U Pánaboha, Pramen hraběnky Marie). ¹⁷⁶
	Karba	Zahrádky u České Lípy	technická památka	Železniční viadukt byl postaven v roce 1898, když se ukázalo, že stavba železnice ohrožuje již existující přírodní rezervaci Peklo. Na nátlak vlastivědného spolku Excursions-Club a majitele pozemků hraběte Kinského byl proto připraven projekt na výstavbu viaduktu, který údolí překlenul nad osadou Karba. Ocelový železniční most s klenutými oblouky je 209 m dlouhý a 24 m vysoký. ¹⁷⁷
	Korálek	Maršovice, Jablonec nad Nisou	technická památka - rodinné muzeum	Soukromé sklářské muzeum založil v Kokoníně roku 1995 Luboš Štrýncl, potomek původních majitelů, v budově sklárny z roku 1904. Technicko-historická expozice představuje ruční výrobu skleněných perel i všední život sklářů v Horním Pojizeří, návštěvníci mají možnost sami si vyzkoušet ruční výrobu mačkaných a vinutých perel a skleněných květů. ¹⁷⁸
	Kostel Nejsvětějšího srdce Páně	Horní nám., Jablonec n.N.	duchovní architektura	Cihlový trojlodní obdélníkový objekt s příčnou lodí a hranolovou věží byl vybudován v letech 1930 – 1931 podle architektonického návrhu J. Zasche. Na hlavním oltáři je umístěna bronzová socha Krista z roku 1930 a na bočním oltáři mramorová socha Piety z roku 1933. V současné době se v kostele konají bohoslužby i koncerty vážné hudby. ¹⁷⁹
	Kostel sv. Anny	Kostelní ul., Jablonec n.N.	duchovní architektura	Jednolodní barokní kostel obdélníkového půdorysu s polygonálně ukončeným presbytářem byl postaven v letech 1685 – 1687 hraběnkou Marií Polyxenou Desfours u původního hřbitova. V současnosti je nejstarší dochovanou jabloneckou stavbou..

¹⁷⁴ BRYCH: *Hrady a zámky*, s. 95 – 98; www.hruby-rohozec.cz.

¹⁷⁵ www.trasovnik.cz/k_liber/k_liber.asp.

¹⁷⁸ www.jizerky.cz/cz/nase-tipy/muzea-a-galerie/historicka-mackarna-koralek.

¹⁷⁷ www.severnicechy.info/dr-cs/technicke-pamatky/zahradky/zeleznicni-viadukt-v-osade-karba.html.

¹⁷⁶ NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, strany viz rejstřík, s. 261; www.jizerky.eu; www.jizerpom.wz.cz.

¹⁷⁹ www.severnicechy.info/dr-cs/cirkevni-stavby/jablonec-nad-nisou/kostel-nejsvetejsiho-srdce-pane; www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/cirkevni-stavby.

				Věž v západním průčelí byla přistavěna roku 1706, sakristie roku 1842. V 19. století byl kostel upraven historizujícím způsobem v novorenesančním stylu. Kostel byl v roce 2006 rekonstruován a je spravován Městským divadlem a využíván pro pořádání kulturních akcí (koncerty, výstavy, atd.). ¹⁸⁰
	Kotel	Rokytnice n. Jiz., Krkonose	přírodní lokalita	Kotel je svou výškou 1435 m n.m. nejvyšším bodem Libereckého kraje. Je dominantním svorovým vrcholem západních Krkonos, jeho hřeben navazuje na Lysou horu a pokračuje na Harrachovy kameny. Na Kotel je nejzajímavější pohled od Horních Míseček. Na jihovýchodních svazích ledovec vyhloubil typické kary, tzv. Kotelní jámy (Velká a Malá). Dále v údolí zahradila jediné ledovcové jezero na české straně Krkonos (Mechové jezírko), které ovšem postupně zarůstá. Na severním svahu leží Růženčina zahrádka, geometrický obrazec z vyrovnaného valu kamení z r.1743. ¹⁸¹
	Kozákov - rozhledna	nad obcí Kozákov u Turnova	rozhledna	Na vrcholu hory Kozákov (744 m n.m.) byla roku 1928 vybudována Riegrova turistická chata. K ní byla v roce 1993 přistavěna 40 m vysoká rozhledna kovové konstrukce, její ochoz ve výšce 24 m se pro návštěvníky otevřel v roce 1995. Rozhledna je částečně vojenským objektem (vojenský spojovací uzel), podíl na správě má i Klub českých turistů. Nabízí výhled na Český ráj a Pojizeří, Lužické hory, Ještědský hřbet, Jizerské hory, Krkonose i Orlické hory. ¹⁸²
	Krajský soud v Liberci	ul. U Soudu, Liberec 2	moderní architektura	V důsledku rozšíření věznice, v jejímž objektu se nacházely okresní soud i pobočka krajského soudu, byla v roce 2001 investicí ve výši 320 milionů Kč otevřena v Liberci nová budova Okresního soudu a pobočky Krajského soudu v Ústí nad Labem. Jedná se o moderní stavbu s použitím žuly a skla. ¹⁸³
	Krásná Maří	oblast Štolpichy, Jizerské hory	přírodní lokalita - skalní vyhlídka	Jméno Krásná Maří získala původní těžní jáma, v níž se od konce 16. století dolovala železná ruda. Protože jáma ležela pod Štolpišským vodopádem, byla podle ní později pojmenovaná skála na hraně štolpišské rokle (někdy nazývaná též Divá Maří). Na jejím vrcholu je přístupná skalní vyhlídka. ¹⁸⁴
	Kristiánov	7 km od Bedřichova, Jizerské hory	přírodní lokalita - osada	Kdysi osada a sklářská huť (1775 - 1887), dnes trvale neosídlená. Huť byla založena sklářem Johannem Leopoldem Riedelem. Postupně vznikla kolem huti osada, roku 1780 byl na Kristiánově vysvěcen hřbitov, od r. 1846 měla samota vlastní školu, v osadě žil katolický duchovní. Postupně se změnily podmínky pro sklářství a r. 1882 se sklář Riedel, právník zakladatele, z Kristiánova vystěhoval. V roce 1887 Kristiánov vyhořel. Zůstala jen myslivna (dosud zachována), panský dům (shořel v roce 1938) a sklářská hospoda (Liščí bouda), ve které je dnes sklářské muzeum. Minulost osady připomíná také hřbitůvek, kde vedle sebe odpočívají jak sklářští dělníci, tak členové rodiny Riedelů. ¹⁸⁵
	Lesní divadlo	Sloup v Čechách	architektonická	Divadelní spolek Sloup, založený roku 1920, vystavěl u svojkovské silnice za podpory

¹⁸⁰ www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/archiv/rocnik-2006/02-2006/kostel-svate-anny.html.

¹⁸¹ pruvodce.turistik.cz/kotel-krkonose.htm.

¹⁸² RŮŽIČKA: *Český ráj do kapsy*, s. 212 – 213.

¹⁸³ portal.justice.cz/soud/soud.aspx?j=156&o=146&k=1511.

¹⁸⁴ NEVRLÝ: *Kniha o Jizerských horách*, s. 52 a 153; PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s.52.

¹⁸⁵ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 60; www.bedrichov.cz/cz/nase-tipy.

			památka – divadlo v exteriéru	<p>majitele panství A. Kinského roku 1921 lesní scénu, která nemá v ČR obdoby. Byly vyhloubeny chodby v pískovcové skále, postavilo se podium, pískovcová věž, stěna s gotickou bránou a sedačky pro 2000 návštěvníků.</p> <p>Po druhé světové válce došlo v letech 1957-1959 k rozsáhlejším stavebním úpravám, v 60. letech ale byla scéna opuštěna a časem zcela zdevastována. Až roku 2004 bylo lesní divadlo restaurováno a znovu otevřeno, upravena byla i přístupová cesta, později vyžděna nová věž a stěna s gotickou bránou, střecha byla dokončena v roce 2006 .</p> <p>V letošním roce divadlo úspěšně realizovalo již svou čtvrtou novodobou letní divadelní sezónu.¹⁸⁶</p>
	Liebiegova vila	Jablonecká ul., Liberec 1	architektonická památka – památná budova	<p>Výstavba rodinné vily pro nejmladšího z majitelů Liebiegových závodů Theodora ml. byla seniorem rodu Heinrichem považována za nejprestižnější stavební počín firmy Liebieg. Byla prvním rodinným sídlem postaveným v blízkosti továrny, svým umístěním komplexu dominovala.</p> <p>V roce 1896 zakoupila rodina pozemky se staršími budovami a ty pak byly podle architektonických návrhů Adolfa Bürgera, Humberta Walchera von Molthein a Jakoba Schmeissnera přestavěny v historizujícím stylu, vycházejícím především z novogotických a novorenesančních forem připomínajících středověký hrad. Vnitřní vybavení již bylo ovlivněno také nastupující secesí. V roce 1904 bylo sídlo rozšířeno o severní křídlo, tzv. dětský trakt, v letech 1911 – 1912 bylo prodlouženo jihovýchodní křídlo. spojené s původní budovou vysokou halou. Po smrti Theodora Liebiega v roce 1929 byla hala přestropena na dvě podlaží a částečně byly přebudovány interiéry.</p> <p>Po roce 1945 sloužila vila vedení n.p.Textilana, v 50. letech v ní byla zřízena závodní mateřská škola, v 90. letech se sem vrátilo ředitelství podniku a roku 1995 získalo vilu město Liberec, které sem přeneslo některé pobočky MML.</p> <p>Objekt je zařazen mezi kulturní památky ČR.¹⁸⁷</p>
	Lhotka	Zlatá Olešnice, Jizerské hory	horská obec	<p>Obec je situována na východní straně Zlatého potoka, na náhorní rovině mezi Zlatníkem a říčkou Kamenicí, blízko hradu Návarov, u strmé skály zvané Sousedá (nejnižší místo obce, 350 m n.m.). Osídlená část leží ve výšce okolo 500 m n.m. Obecní pozemky na východě, západě i jihu jsou velmi příkré, většinou zalesněné, jen ve středu katastru jsou pole. Obec má horský ráz s roztroušenými chalupami.¹⁸⁸</p>
	Liberecká výšina	Liberec, Jizerské hory	rozhledna, restaurace	<p>Rozhledna s restaurací byla postavena architektem Josefem Smitzem v nadmořské výšce 547 m. Stavbu financoval liberecký podnikatel Heinrich Liebieg. Celý komplex nazvaný „Hohenhabsburg“ (po roce 1918 „Liebigwarte“ a po roce 1945 „Liberecká výšina“) byl pro veřejnost otevřen 1. září 1901. Budova svým vzhledem připomíná středověký hrad. K výstavbě byly použity kamenné kvádry ze zbořených domů v Norimberku. Postupem času však stavba chátrala. V 60. letech prošla přestavbou, které však padlo za obětí hrázdnění a další cenné detaily. Později se zde pořádaly pravidelné diskotéky, nakonec musel být</p>

¹⁸⁶ www.obecsloupvcechach.cz/lesni-divadlo.

¹⁸⁷ *Slavné vily Libereckého kraje*, s. 38 – 41.

¹⁸⁸ www.alfacentrum.eu/zajimavosti/jizerske-hory/lhotka.

				objekt zcela uzavřen. ¹⁸⁹
	Lidové sady	Lidové sady, Liberec 1	rozhledna, výletní restaurace	Na místě dnešní budovy Lidových sadů byla roku 1874 restaurátorem Emilem Sieberem otevřena zahradní restaurace Belvedere s kapacitou 2000 míst. V roce 1900 byl objekt přebudován podle projektu Jakoba Schmeissnera libereckou firmou A. Horn do nové romanticko secesní podoby. Dominantním prvkem celého objektu je 32 metry vysoká věž zakončená vyhlídkovým prostorem a dlátovitou střechou. Do její zdi je zasazen pískovcový městský znak Liberce s letopočtem 1901 připomínajícím dokončení stavby. Součástí nového areálu je i sál s kapacitou 1000 míst. Od roku 1956 je uživatelem budovy Park kultury a oddechu Liberec. 80. léta 20. století byla pro objekt obdobím jistého úpadku V roce 1998 byla po rekonstrukci znovu zpřístupněna věž, roku 2001 se areál vrátil ke svému původnímu názvu Lidové sady a je jako kulturní a společenské centrum provozován společností Kulturní služby Liberec. ¹⁹⁰
	Luž	4 km nad obcí Krompach u Cvikova	přírodní lokalita - hora	Výrazný kuželovitý znělcový vrch Luž (793 m n.m.) je nejvyšší horou Lužických hor. Leží na státní hranici s Německem. Z vyhlídkové plošiny je téměř kruhový výhled do Čech i SRN. Při cestě je pod vrcholem upravená studánka. ¹⁹¹
	Máchův portrét na Valdštejně	hrad Valdštejn – jižně od města Turnov	unikátní portrét slavného spisovatele	Mácha měl prý kolem roku 1836 sedět modelem malíři Maškovi, který podle skici pak namaloval obraz Jana Křtitele na Valdštejně u Turnova. Máchovi přátelé, včetně Karla Sabiny, kteří chtěli mít v roce 1858 v básníkově sborníku jeho portrét, vyslali na zámek malíře Uhmana. Ze tří skic vybrali tu, která nejvíc odpovídala jejich vzpomínkám, i když musely být po 22 letech značně vybledlé. Konečná verze vyšla ve sborníku jako litografie, ale značně se liší od představy nynějších vědeckých expertíz. ¹⁹²
	Meandry Smědé	Jizerské hory	přírodní lokalita - rezervace	Smědá pramení pod vrcholem Jizery v 875 m n. m. a teče severozápadním směrem ke státní hranici s Polskem, zde ústí do Lužické Nisy. Na horním toku jsou četné kaskády, prahy a malé vodopády. Tok řeky od Frýdlantu v Čechách až do Polska patří do oblasti NATURA 2000, jejímž vyhlášení předcházelo v roce 2005 vyhlášení ptačí rezervace "Meandry Smědé". Pro Smědou je v této oblasti typická velmi čistá a čirá voda, zlatavě zabarvené písečné nánosy, pláže a meandry zařezávající se do okolních luk a lesů. Žije zde několik ohrožených živočišných druhů (volavky, čápi, ledňáčci), celá oblast je bohatá na endemicky se vyskytující druhy rostlin a hmyzu. ¹⁹³
	Městské divadlo v Jablonci n.N.	Liberecká ul., Jablonec n.N.	architektonická památka – památná budova	V roce 1894 byl založen Jablonecký divadelní spolek, připravující výstavbu městského divadla. Základní kámen byl položen roku 1906, projekt do finální verze upravila vídeňská firma Fellner. Vídeňské firmy zajišťovaly také umělecko-femeslnické práce a výrobu interiérového zařízení. Slavnostní otevření divadla proběhlo v sobotu 21. září 1907, rekonstruováno bylo v 60.

¹⁸⁹ <http://www.hrady.cz/index.php?OID=2396>; www.turistika.cz/turisticke-cile/detail/liberecka-vysina.

¹⁹⁰ www.rozhlednyunas.cz/rozhledny/lidove-sady-v-liberci; www.lidovesadyliberec.cz.

¹⁹¹ www.ceskolipsko.info/dr-cs/prirodni-zajimavosti/krompach/vrch-luz; cs.wikipedia.org/wiki/Lu%C5%BE.

¹⁹² www.atlasceska.cz/liberecky-kraj/hrad-valdstejn/.

¹⁹³ www.vokotur.cz/smeda.

				letech, tato „modernizace“ ale výrazně narušila architektonickou a výtvarnou koncepci stavby. Byly odstraněny alegorie z průčelí, zdobné prvky z exteriérů a interiérů, změněna výmalba, redukován zlatý štuk. Tento stav se snažila alespoň částečně napravit rekonstrukce z let 1996 – 1998. K nejcennější součásti vybavení interiéru divadla patří soubor 114 kusů původních secesních lustrů a nástěníků zachovaných v šestnácti rozdílných typech. O chod budovy i programovou náplň se v současnosti stará obecně prospěšná společnost Městské divadlo Jablonec nad Nisou, založená v dubnu 1998. ¹⁹⁴
	Novozámecký rybník	2,5 km od Sosnové (u České Lípy)	přírodní lokalita – národní přírodní rezervace	Novozámecký rybník, založený v době Karla IV., je jednou z našich nejvýznamnějších národních přírodních rezervací. Vyhlášena byla v roce 1933 na rozloze 348 ha k ochraně význačných mokřadních společenstev a význačného stanoviště pro téměř 200 druhů ptáků (největší kolonie racka chechtavého v ČR). Rezervace je zařazena do sítě mezinárodních ornitologických lokalit NATURA 2000. V současné době je zarostlý rákosinami a volná vodní plocha tvoří jen 40 ha. Rybník je napájen tunelem vytesaným do skály, tzv. Mnichovskou průrvou, z Bobřího a Mlýnského potoka, výtokem je Novozámecká průrva, další skalní kanál 175 m dlouhý, 7 m široký a 14 m hluboký, odvádějící vodu do Robečského potoka. V blízkosti rybníku se nachází i muzejní expozice o Novozámeckém rybníku. ¹⁹⁵
	Orloj	Kryštofovo Údolí	technická památka	První vesnický orloj v Česku začal být budován v roce 2006 v objektu bývalé vyhořelé trafostanice. Slavnostně otevřen byl v září 2008. Orloji dominují dvě okénka s obíhajícími 12 apoštoly, doplněná pohyblivými i statickými sochami a pohyblivým reliéfem s motivy vesnického života. Nejvýraznější je pohyblivá socha ponocného s trubkou, po stranách jsou statické sochy svaté Barbory a svatého Kryštofa s Ježíškem v náručí. Součástí orloje jsou i elektronické ciferníkové hodiny řízené přes satelit a z boku trafostanice sluneční hodiny. Celý orloj je poháněn elektromotorem s mechanickými převody sil. Autory orloje jsou Martin Chaloupka a mechanik Jiří Ottmar, sochy apoštolů navrhl a z lipového dřeva vyřezal liberecký výtvarník Václav Plechatý. ¹⁹⁶
	Památník sklářství	Kristiánov, 7 km severně od Bedřichova	muzeum	V roce 1964 bylo v tzv. Liščí boudě, bývalé sklářské chalupě a hospodě, zřízeno muzeum, které má připomínat největší sklářskou huť, založenou v roce 1775 v Kristiánově rodině Riedlů. Expozice v jednom z nejvýše položených muzeí v ČR přibližuje vývoj jizerských sklářských hutí, faunu a flóru Jizerských hor a zahrnuje též modely původní osady a vyhořelé kristiánovské huti. Památník je jednou z expozic Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou. ¹⁹⁷
	Pokloповý jez na Ploučnici	Děčínská ul., Česká Lípa	technická památka	Mostový pokloповý jez byl postaven na řece Ploučnici v centru města v roce 1910 podle unikátní konstrukce ing. prof. Jana Záhorského. Od roku 1984 není využíván k původnímu účelu, v roce 1996 bylo celé zařízení restaurováno a lávka obnovena pro pěší. Část mechanismu pro pohyb rámu byla po konzervaci vyjmuta a vystavena na zvláštním

¹⁹⁴ www.divadlojablonec.cz.

¹⁹⁵ www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/vodni-plochy; cs.wikipedia.org/wiki/Novoz%C3%A1meck%C3%BD_rybn%C3%ADk.

¹⁹⁶ www.cestovatel.cz; www.wikipedia.cz; www.ceskolipsko.info/dr-cs/technicke-pamatky/krystofovo-udoli/orloj.

¹⁹⁷ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 60; www.bedrichov.cz/cz/nase-tipy.

				podstavci vedle lávky. ¹⁹⁸
	Podstávkový dům	Václavice u Hrádku n. N.	lidová architektura	Podstávkové domy jsou typickým příkladem venkovské lidové architektury v Libereckém kraji. Kombinují dvě tradiční technologie lidového stavitelství – roubenou konstrukci, charakteristickou pro východoevropskou oblast, a hrázdění, typické pro oblast západoevropskou. Domy jsou v přízemí roubené, případně částečně zděné, a v patře hrázděné, řidčeji roubené. Právě s patrem souvisí podstávka, důmyslná podpůrná dřevěná konstrukce stojící podél stěn přízemí, která nese váhu střechy, ev. patra domu. Díky tomu nejsou stěny roubené světnice v přízemí zatíženy a nehrozí jejich zborcení. Jako střešní krytina se používaly dřevěné šindele, od 19. století břidlice, tou se zdobily i štíty a stěny domů, ve 20. století se na střechu začaly pokládat pálené tašky. Kromě uvedeného domu ve Václavicích nalezneme příklady podstávkových staveb v podhůří Lužických hor (Mařenice, Heřmanice, Kravaře), ale i na Turnovsku (Dlaskův statek) a Liberecku. ¹⁹⁹
	Přehrada Naděje	1,5 km severně od osady Naděje	přírodní lokalita – vodní nádrž	Přehrada Naděje leží v hlubokém zalesněném údolí horního toku Hamerského potoka pod severními svahy Suchého vrchu. Postavena byla v r. 1938 podle projektu A. Niklase jako akumulární nádrž pro pohon mlýna pily v osadě Hamr. Kamenná hráz je 91,6 m dlouhá a 8,5 m vysoká, postavená z lámaného železa. Hráz má dolní výpusť, která je ale uzavřená a zadržovaná voda volně přepadá 33 m dlouhým přelivem přes korunu hráze. Velikost zatopené plochy je 1,16 ha. Hladina přehrady mívá v létě zajímavé modrozelenavé zabarvení, voda je velmi studená. ²⁰⁰
	Radnice v Jablonci n. N.	Mírové nám., Jablonec n.N.	architektonická památka – památná budova	Veřejná architektonická soutěž na výstavbu nové radnice byla vypsána 10. 11. 1928, vítězný byl návrh libereckého architekta Karla Wintera. Jeho moderní funkcionalistické pojetí splňovalo po určitých korekcích představu zadavatele. Budova obsahovala nejen administrativní část, ale nacházelo se v ní i kino, v 1. patře kavárna a v suterénu vinárna s tanečním parketem. Stavba byla zahájena v jarních měsících roku 1931, dokončena v říjnu 1932. 13. 1. 1933 slavnostně zasedala v nové zasedací síni městská rada. Objekt radnice patří k funkcionalistickým stavbám, které přiřadily meziválečnou architekturu k evropskému vrcholu. Významné je také celkové urbanistické řešení středu města, který byl prohlášen za památkovou zónu a radnice památkovým objektem. ²⁰¹
	Ralsko	4 km od Mimoně	architektonická památka – zřícenina hradu	Strážní hrad na obchodní cestě do Lužice byl založen ve 14. století rodem Vartemberků. Sloužil také jako celnice, ale v 16. století byl opuštěn, přechodně obýván loupeživými rytíři a poté zpustl. Do dnešních dní se zachovaly jen zbytky obvodových zdí, které se staly neodmyslitelnou součástí siluety vrchu Ralsko. ²⁰²
	Restaurace Ajeto	Masarykova ul., Nový Bor	moderní architektura	Ajeto restaurant Bonapetit sousedí se sklářskou galerií Ajeto, umístěné v rekonstruovaném měšťanském domě z roku 1923. Architektonické řešení celého objektu, včetně interiéru a

¹⁹⁸ turistika.mucl.cz/turisticke-zajimavosti/technicke-pamatky/?objekt=poklopovy-pohyblivy-jez.

¹⁹⁹ z e-mailu kastelána hradu Grabštejn Jana Sedláka ze dne 24. 8. 2008; cs.wikipedia.org/wiki/Podstavkove_domy.

²⁰⁰ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 24; <http://pruvodce.turistik.cz/prehrada-nadeje.htm>; www.luzicke-hory.cz/mista/index.php?pg=zmnadpc

²⁰¹ www.mestojablonec.cz/cs/turisticke-informace/vylety-do-okoli/vnitri-turisticky-okruh/zastaveni-c-1-radnice-mirove-namesti.

²⁰² www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/zriceniny-hradu/ralsko/zricenina-hradu-ralsko.html; <http://www.hrady.cz/index.php?OID=264>.

				vybavení, navrhl architekt Bořek Šípek, umělecký ředitel sklárny Ajeto, v roce 2000. Originální vybavení interiéru je doplněno možnostmi zakoupit si některé užitékované předměty (všechny z Šípkovy dílny), které zde host užívá, např. talíř či sklenici. Unikátně je řešena křišťálová stěna, oddělující restauraci od sklářské dílny. Návštěvníci tak mohou při konzumaci sledovat výrobu foukaného skla. ²⁰³
	Riegrova stezka	Bitouchov u Semil – Podspálov, délka 3 km	přírodní lokalita – naučná stezka	Pod Bitouchovem se zužuje údolí Jizery, nad řeku se zvedají kolmé skály, po kterých vede po pravém břehu turistická stezka do Spálova a dále do Železného Brodu. Riegrova stezka je sama o sobě zajímavým technickým dílem - podél kolmé stěny je vedena po visuté galerii, překážky prochází tunely, vede ve svahu nebo podél vody a kolem čedičové Kočičí skály. Byla slavnostně otevřena v roce 1909 a pojmenována po semilském rodáku Františku Ladislavu Riegrovi. Kvůli výstavbě unikátní hydroelektrárny je její nynější podoba poněkud odlišná od původní trasy. Od roku 1983 je zde budována naučná stezka, v současnosti má 12 zastávek s informačními panely, z nichž některé nejsou dokončeny. ²⁰⁴
	Skládka Košťálov	jihovýchodně od Semil	skládka odpadu	Jedna z největších skládek netříděného odpadu na území ČR, provozovatelem je firma Marius Pedersen, a.s. ²⁰⁵
	Skokanské můstky	Harrachov	sportovní stavba	Areál pěti skokanských můstků se nachází na severním svahu Čertovy hory. Jsou zde střední skokanské můstky s kritickým bodem 40 m, označovaný jako K40, 70 m (K70) a 90 m (K90). Povrch posledně jmenovaného je od roku 1997 pokryt umělou hmotou. Výše na Čertově hoře je umístěn areál velkých skokanských můstků vybudovaný v letech 1978 - 1983 s můstkem s kritickým bodem 120 m (K120) a mamutím můstkem pro lety na lyžích, který má po poslední přestavbě v roce 2000 kritický bod 185 m (K185) a řadí se mezi 6 největších můstků na světě. Konají se na něm závody světového poháru v letech na lyžích. V letech 1983 a 1992 se zde konalo také mistrovství světa. ²⁰⁶
	Smuteční síň v Turnově	Markova ul., Turnov	moderní architektura	Smuteční rozlučková síň je situována mezi dolní částí Městského hřbitova a korytem říčky Stebenky na úpatí svahu, zvedajícího se k vrcholu s kostelem Narození Panny Marie. Hlavní průčelí síně je inspirováno torzem staré pískovcové hřbitovní zdi, do něho je objekt částečně zapuštěn. Vstup je veden po dlouhé rampě přes venkovní krytý prostor do vstupní haly a vlastní síně. Její čelní stěna je prosklená s výhledem do přírodního atria. Autorský kolektiv architektů (L. Čížek, O. Moravec, M. Nekola a R. Šíma) obdržel za návrh této stavby cenu Grand Prix 2004 Obce architektů ČR. ²⁰⁷
	Starokatolický kostel v Jablonci n.N.	Husova ul., Jablonec nad Nisou	duchovní architektura	Kostel byl postaven v letech 1900 – 1902 v secesním stylu podle návrhu jabloneckého architekta Josefa Zascha firmou Emiliana Herbiga. Budova je nejceněnější secesní památkou města a jednou z nejvýznamnějších sakrálních secesních staveb v Evropě. V okolí kostela, který v současnosti slouží svému původnímu účelu, vyrostla čtvrt obytných secesních domů. ²⁰⁸

²⁰³ www.ajetoglass.com.

²⁰⁴ www.raj.cz/encyklopedie.

²⁰⁵ www.mariuspedersen.cz/?firm=69&menuid=kontakt.

²⁰⁶ www.harrachov-info.cz; www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/technicke-pamatky/harrachov/skokanske-mustky-harrachov.html.

²⁰⁷ www.e-architekt.cz/index.php?KatId=59&Pid=716.

	Svijanský pivovar	Svijany	technická památka	První zpráva o pivovaru ve Svijanech pochází z roku 1564. Byl součástí hospodářského zázemí vartemberského panství. Stavebně byl upraven a rozšířen za vlády Valdštejnů v 18. století, za vlády Rohanů v 19. století byl připojen s celou vsí k Sychrovu. V roce 1912 koupil pivovar jeho dosavadní nájemce a sládek Antonín Kratochvíle. Po roce 1945 byl zkonfiskován a pak znárodněn, stal se provozem Severočeských pivovarů n. p. Se změnami v politické i hospodářské oblasti končí společnost Severočeské pivovary n. p. a v roce 1990 vzniká státní podnik Pivovary Vratislavice nad Nisou, jehož součástí je i pivovar Svijany. Po kritické restrukturalizaci pivovarnictví vzniká roku 1998 společnost Pivovar Svijany s.r.o., která se stává novým vlastníkem. V roce 2005 se transformuje na akciovou společnost. Svijany jsou nejsilnější regionální značkou piva. ²⁰⁹
	Štěpánka	Hvězda, Příchovice, Jizerské hory	rozhledna	Nejstarší rozhledna Jizerských hor začala být budována na vrchu Hvězda nad Příchovicemi (959 m n.m.) v roce 1847 knížetem Camillem Rohanem. Jméno Štěpánka dostala na počest arcivévody Štěpána, který byl v téže době protektorem stavby císařské Krkonošské silnice vedoucí pod Hvězdou. Jakmile byl arcivévoda ze stavby odvolán, opustil plán stavby rozhledny i kníže Rohan (věštba cikánky mu prý předpověděla smrt po ukončení stavby). Až v roce 1888 převzal staveniště od Rohanů Horský spolek a v roce 1892 dokončil výstavbu 24 m vysoké novogotické věže a zpřístupnil ji veřejnosti. Štěpánka nabízí výhled na západní Krkonoše, Souš, Jizeru, údolí Desné i Kamenice. U rozhledny stojí dřevěný stánek s občerstvením, zajímavý je i kamenný stůl s lavicí u jejího vchodu. Za věží jsou trosky kamenného válečného kříže. ²¹⁰
	Terminál MHD	Fügnerova ul., Liberec 1	moderní architektura	Do roku 1995 stavěly ve Fügnerově ulici jen autobusy a vedla sem tramvajová trať z Jablonce. V rámci rekonstrukce městské tramvajové trati byla otevřena nová kolejová přeložka Soukenné náměstí - Fügnerova ulice - Rumunská ulice, zastávka se stala nepřehledná a začalo se uvažovat o novém centru liberecké MHD. Terminál navrhl ing. arch. Patrik Kotas, stavba byla dokončena v roce 1996. Nachází se tu 17 stanišť, z toho 5 tramvajových a 12 autobusových, předprodej jízdenek, čekárna pro cestující a infocentrum DPML. V létě 2008 prošel terminál rekonstrukcí ²¹¹
	Valdštejn	jižně od Turnova, na okraji Hruboskalského skalního města	architektonická památka - hrad	Hrad byl jako nejstarší v oblasti Českého ráje založen v 2. polovině 13. století vedlejší větví rodu Markvarticů Valdštejnů. ²¹² Původně strategické, později rezidenční sídlo bylo vybudováno z kamene a ze dřeva v severozápadní části hruboskalského hřebene. Některé místnosti byly vytesány přímo do pískovcové skály, na níž hrad stojí. Často střídal majitele, za husitských válek vyhořel, od 16. století byl pustý. V 17. století se stal útočištěm poustevníka Václava Holana Rovenského, významného vyšehradského varhaníka, v době vrcholného baroka byl hrad významným poutním místem. O jeho obnovu se zasloužili až Aehrenthalové, především Jan Lexa z Aehrenthalu a jeho syn Alois, díky nimž objekt

²⁰⁸ www.hradyzamky.ecesko.cz/pamatky/pamatka-7472-starokatolicky-kostel.

²⁰⁹ www.pivovarsvijany.cz; pivovary.zmz.cz/ps/svijany.

²¹⁰ PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s. 62, www.korenov.cz/infostepanka.html.

²¹¹ [cs.wikipedia.org/wiki/F%C3%BCgnerova_\(zast%C3%A1vka_MHD_v_Liberci\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/F%C3%BCgnerova_(zast%C3%A1vka_MHD_v_Liberci)).

²¹² rodové jméno je odvozeno právě od místa hradu – Wald Stein (les a skály) - Podhorský, Liberecký kraj, s.78.

				prošel v 18. a 19. století řadou romantických úprav (empírová brána, kaple Jana Nepomuckého s obrazem sv. Jana Křtitele, kamenný most s cimbuřím a barokními sochami českých světců). V současné době je hrad v majetku města Turnova, pro návštěvníky je přístupná románská expozice ve starém paláci, sklepení, hladomorna, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého a nádherná vyhlídka. ²¹³
	Větrné elektrárny	mezi obcemi Albrechtice a Horní Vítkov	technická stavba	Na Lysém vrchu u Albrechtic v nadmořské výšce 590 m bylo v roce 2004 postaveno šest větrných elektráren typu Tacke TW 500 s průměrem rotoru 36m a výškou osy rotoru 40m. Instalovaný výkon jedné elektrárny je 500 kW, celkový výkon větrné farmy 3 MW. Provozovatelem je firma Konotech, s.r.o. ²¹⁴
	Vísecká rychta	Víska, Kravaře	lidová architektura	Rychta je největším roubeným obytným stavením podstávkového typu v Čechách. Dle písemných pramenů patřila usedlost od počátku 16. století rodině Kernů, která zastávala ve vsi téměř dědičně rychtářský úřad. Kernové patřili k bohatým sedlákům, to jistě ovlivnilo vzhled i rozsah domu, který si dal (v dnešní podobě) postavit rychtář Václav Kern v roce 1797. Rychta je mimořádná svými rozměry (pět komor - suširen chmele v patře, třípodlažní půda) i vzácnou a umělecky vyváženou vyřezávanou výzdobou lomenice, pavlačí, podstávkou či kamenickým opracováním ostění. Proto byla vísecká rychta, spravovaná Okresním úřadem v České Lípě, zařazena mezi památky 1. kategorie a po mnohaleté rekonstrukci zchátralého objektu zpřístupněna veřejnosti s expozicí severočeské lidové architektury, lidového bydlení a umění. ²¹⁵
	Vodopády Jedlové	severně od Josefova Dolu, Jizerské hory	přírodní lokalita	Chráněné území Jedlový důl bylo vyznačeno kolem toku horské bystřiny Jedlová a v roce 1992 vyhlášeno přírodní rezervací. V severní části toku říčky s kamenitým řečištěm najdeme malebné vodopády a četné přejeje, nejjižněji leží tzv. Černá tůň s velkou kaskádou vodopádů. Rezervací vede naučná stezka se šesti zastaveními. ²¹⁶
	ZUŠ v Liberci	Frýdlantská ul., Liberec 1	moderní architektura	Současná Základní umělecká škola sídlí v nové budově, která byla postavena v roce 1995 a ve stejném roce byla vyhlášena stavbou roku (ministerstvem průmyslu). Objekt postavila firma SYNER ve spolupráci se staviteli Zdeňkem Bártou a Vladimírem Drncem podle architektonického návrhu projektantské firmy ARK s.r.o. (architekti P. Janoušek, B. Šonský, P. Švancer a P. Vaněček). Investorem stavby bylo město Liberec. ZUŠ je samostatným právním subjektem, jeho zřizovatelem je město Liberec. S kapacitou 1900 žáků se řadí k největším v ČR. Téměř 70 učitelů poskytuje žákům vzdělání v hudebním, literárně dramatickém, tanečním a výtvarném oboru. ²¹⁷
	Železniční viadukt v Rychnově	Rychnov u Jablonce n. N.	technická památka -	Klenutý kamenný viadukt byl postaven v letech 1856 - 1859 jako součást železniční trati Pardubice – Liberec přes údolí Mohelky. Má devět oblouků. Klenby, nároží oblouků a

²¹³ BRYCH: *Hrady a zámky*, s. 107 –109; PODHORSKÝ: *Liberecký kraj*, s.78 - 79; www.hrad-valdstejn.cz.

²¹⁴ www.vmpohledy.estranky.cz/clanky/vetrne-elektrarny-cr/lysy-vrch-u-albrechtic; www.ve.wothanburg.cz.

²¹⁵ www.muzeum.clnet.cz/pobocky/kravare.htm.

²¹⁶ www.turistika.cz/turisticke-cile/detail/vodopadyjedlove.

²¹⁷ KOLAFA: *Základní umělecká škola Liberec, propagační materiál*; www.proposliberec.com.

			železniční viadukt	mohutných pilířů, které se směrem vzhůru zužují, jsou postaveny z přitesávaných kamenných kvádrů. Viadukt se stal dominantou obce. ²¹⁸
mimo pořadí ²¹⁹	FC Slovan Liberec	Na Hradbách, Liberec 1	sportovní klub	Kořeny českého fotbalu v Liberci sahají do roku 1908. Za první republiky se zde prosadily především oddíly Rapid a Slavia, jejich činnost byla obnovena i po roce 1945. Až do roku 1958 ale byly kluby roztržštěné, poté se ty nejvýkonnější sloučily do dnešního Slovanu. Ten roku 1963 sestoupil až do krajského přeboru, roku 1969 vyhrál obnovenou divizi a hned poté i III. ligu, po léta se pak pohyboval mezi ní a II. ligou. Od roku 1986 hrál ČNFL. Nejlépe se umístil v ročníku 1992-93: 5. místo mu po rozdělení Československa zajistilo postup do I. ligy ČR. Od té doby je jejím stálým účastníkem. V sezónách 2000/ 2001 a 2005/ 2006 získal mistrovský titul. ²²⁰
	Graffiti	bez bližšího určení	moderní umění	Za zmínku jistě stojí graffiti před libereckým nádražím, kde byla umělcům vyčleněna volná ohradní zeď. Ostatní „nelegální“ výtvoři jsou spíše ostudou.
	Gymnázium U Balvanu	U Balvanu, Jablonec n. N.	škola	Čtyřleté a osmileté gymnázium s více než stoletou tradicí.
	Gymnázium Dr. Randy	Dr. Randy, Jablonec n.N.	škola	Čtyřleté a osmileté gymnázium, sportovní zaměření.
	Nákupní centrum Géčko	Růžodol I, Liberec	účelová stavba	V roce 2007 byl v nákupní zóně otevřen hypermarket Globus a nákupní centrum Géčko. V areálu o rozloze 9 700 m ² je k dispozici 1 400 parkovacích míst a 40 obchodů (Electro World, Intersport, Adessa, Knihcentrum a další). ²²¹
	Nedostavěná nemocnice	Kunratice, Liberec	nedokončená stavba	Nemocniční pavilon z poloviny 90. let minulého století měl být ukázkovým centrem urgentní medicíny. Stavba na okraji Liberce se začala připravovat v roce 1993 a původní záměr předpokládal, že bude sloužit nejen pro Liberecký kraj, ale i pro sousední oblasti Německa a Polska. Stát vložil do stavby zhruba 100 milionů korun. Národní kontrolní úřad ale později zjistil, že stavba nebyla dobře připravena, uhrazené faktury neodpovídaly cenám z veřejné soutěže a náklady na zemní práce překročily šestinásobně rozpočet. Nemocnice za zhruba 700 milionů korun měla být dokončena v prosinci 1999, její stavba se ale v roce 1997 pro nedostatek financí přerušila a od té doby areál chátral. Investorem celé akce byla liberecká nemocnice, při jejím převodu tak areál získal Liberecký kraj. Z celé stavby zůstala jen rozsáhlá stavební jáma a betonová konstrukce. V současné době pozemek s torzem odkoupil podnikatel Johana a chce zde vystavět luxusní byty. ²²²
	„Pastýřská“	Pastýřská ul., Liberec 1	instituce	V Pastýřské ulici sídlí Okresní ředitelství Policie ČR a některá její oddělení, např. preventivně informační skupina, skupina vnitřní kontroly, služba kriminální policie a vyšetřování, inspektorát pro zbraně, střelivo, výbušniny a drogy. Je zde i vyšetřovna a zadržovací vazba. ²²³

²¹⁸ www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/technicke-pamatky/rychnov-u-jablonce-nad-nisou.

²¹⁹ Následující objekty byly respondenty navrženy nejspíše z recese, ev. se jedná o instituce, proto nejsou do celkového pořadí zahrnuty.

²²⁰ www.fcslovanliberec.euweb.cz.

²²¹ www.ncgecko.cz

²²² www.sreality.cz/reality

	Český ráj	<i>příliš rozsáhlá lokalita, neodpovídá zaměření práce</i>
	Máchův kraj	<i>příliš rozsáhlá lokalita, neodpovídá zaměření práce</i>
	Prachovské skály	<i>navržený objekt není do přehledu zahrnut, protože neleží v Libereckém kraji</i>
	Semtínská lípa	<i>navržený objekt není do přehledu zahrnut, protože neleží v Libereckém kraji</i>
	Babiččino údolí	<i>navržený objekt není do přehledu zahrnut, protože neleží v Libereckém kraji</i>

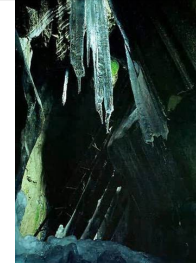
Ozubnicová železnice z Tanvaldu do Harrachova

Krajská vědecká knihovna v Liberci

Novorenesanční trojúhelník

Ledová jeskyně Naděje

Kopicův statek se skalními reliéfy

Obrácené zvony v Rovensku pod Troskami

Vodní hrad Lipý

Valdštejnské domky

Johanitská komenda

Břehyňský rybník a rezervace Pecopala

Soustava podtroseckých rybníků

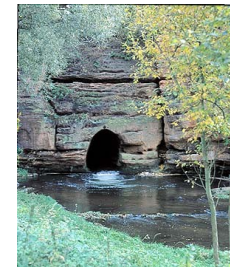
Osada Jizerka

Lemberk

Přehrada v Josefově Dolu

Průrva Ploučnice

Jablonecká přehrada

Jizerskohorská rašeliniště

Máchovo jezero

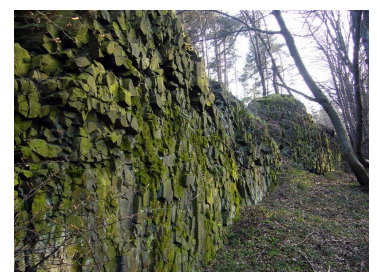
CHKO Peklo

Protržená přehrada

Železniční viadukt u Smržovky

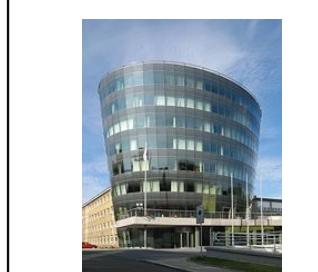
Čertova zeď

Frýdlantské cimbuří

Industriální památky v údolí Černé Nisy

Informačního středisko TUL

Houska

Kittelovsko

Lovecký zámček (Šámalova chata)

Nová louka

Petřín

Sřední umeleckoprůmyslová škola
Turnov

Suché skály

Zámek Zákupy

Zábavní centrum Babylon

Augustiniánský klášter v České Lípě

Apolena pod Troskami

Autobusová zástavka U Zdi

Bělíště

Červený dům v české Lípě

Dětská ozdravovna ve Cvikově

Dlaskův statek

Dům Union v České Lípě

Filiální kostel U Obrázku

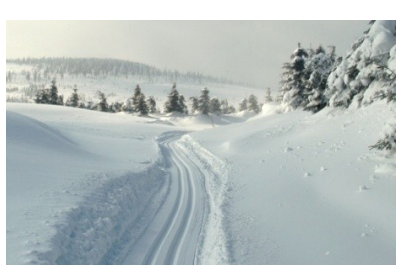
Grabštejn

Harrachovská sklárna Novosad

Hrubý Rohozec

Jizerskohorská magistrála

Jizerskohorské pomníčky

Karba

Muzeum Korálek

Kostel Nejsvětějšího srdce Páně

Kostel sv. Anny

Kotel

Kozákov - rozhledna

Krajský soud v Liberci

Krásná Maří

Kristiánov

Lesní divadlo

Liebiegova vila

Lhotka

Liberecká výšina

Lidové sady

Luž

Máchův portrét na Valdštejně

Meandry Smědé

Městské divadlo v Jablonci n.N.

Novozámecký rybník

Orloj v Kryštofově Údolí

Památník sklářství v Kristiánově

Pokloповý jez na Ploučnici

Podstávkový dům ve Václavících

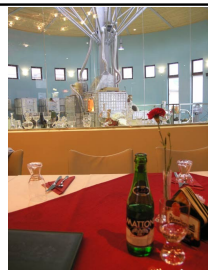
Přehrada Naděje

Radnice v Jablonci n.N.

Ralsko

Restaurace Ajeto

Riegrova stezka

Skokanské můstky v Harrachově

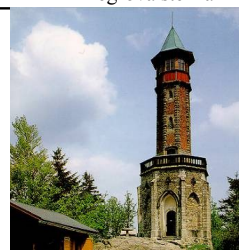
Smuteční síň v Turnově

Starokatolický kostel v Jablonci n.N.

Svijanský pivovar

Štěpánka

Terminál MHD v Liberci

Valdštejn

Větrné elektrárny v Albrechticích

Vísecká rychta

Vodopády Jedlové

ZUŠ v Liberci

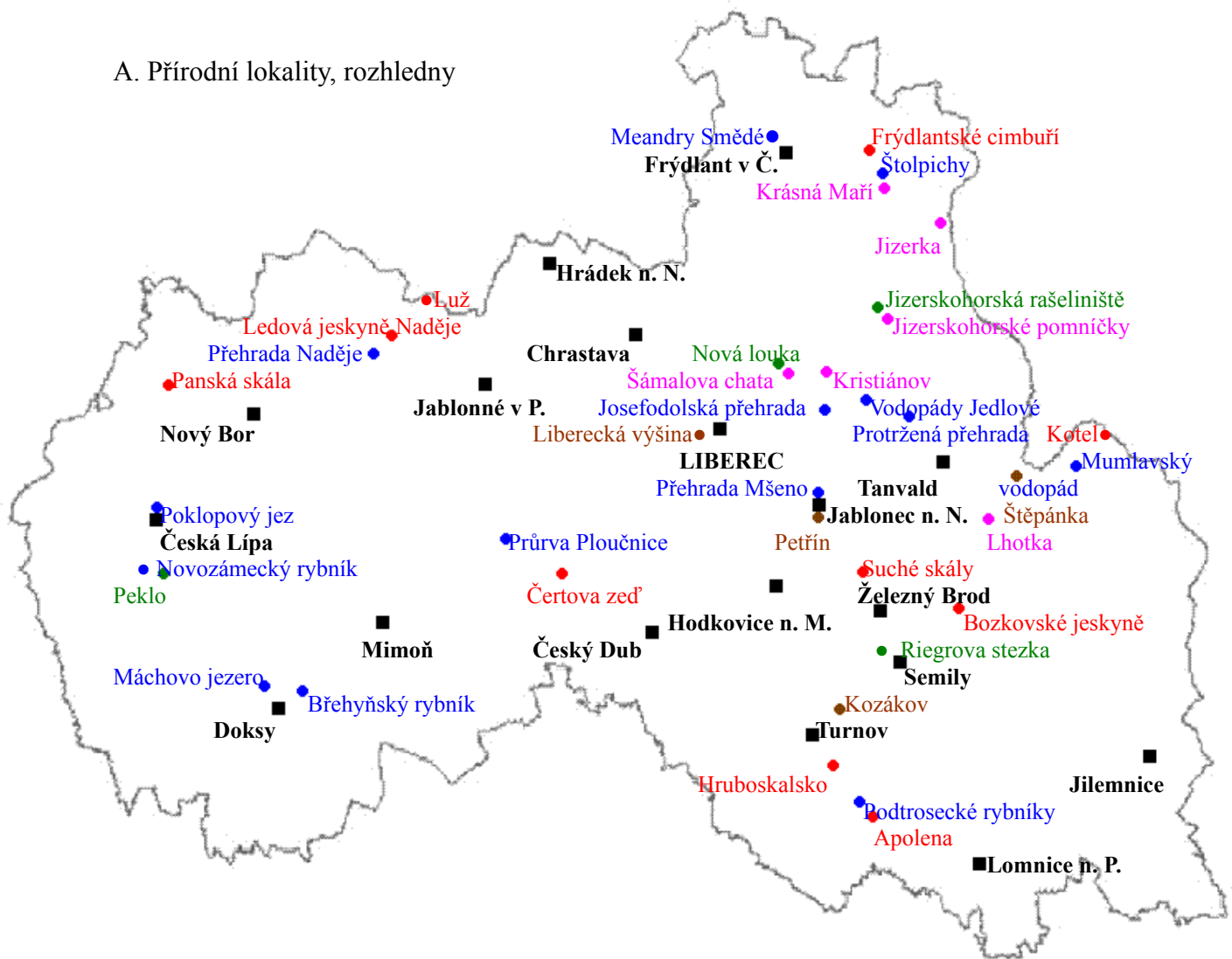
Železniční viadukt v Rychnově

Pozn.: Zdroje, odkud byly převzaty všechny fotografie, jsou uvedeny v textu (vždy poslední odkaz).

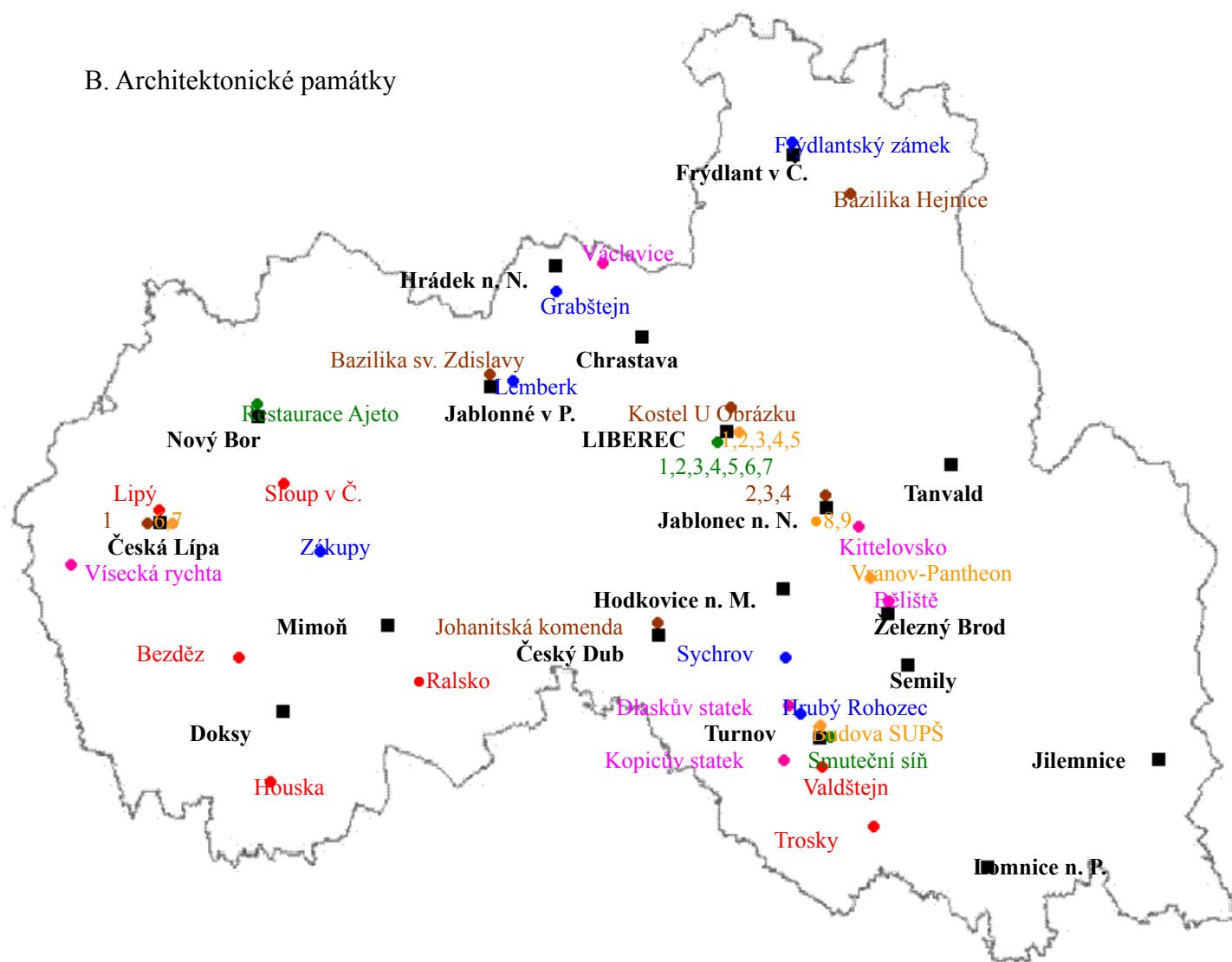
Příloha č. 9: Orientační mapy divů Libereckého kraje

- A. Přírodní lokality, rozhledny
- B. Architektonické památky
- C. Technické památky a ostatní objekty

A. Přírodní lokality, rozhledny

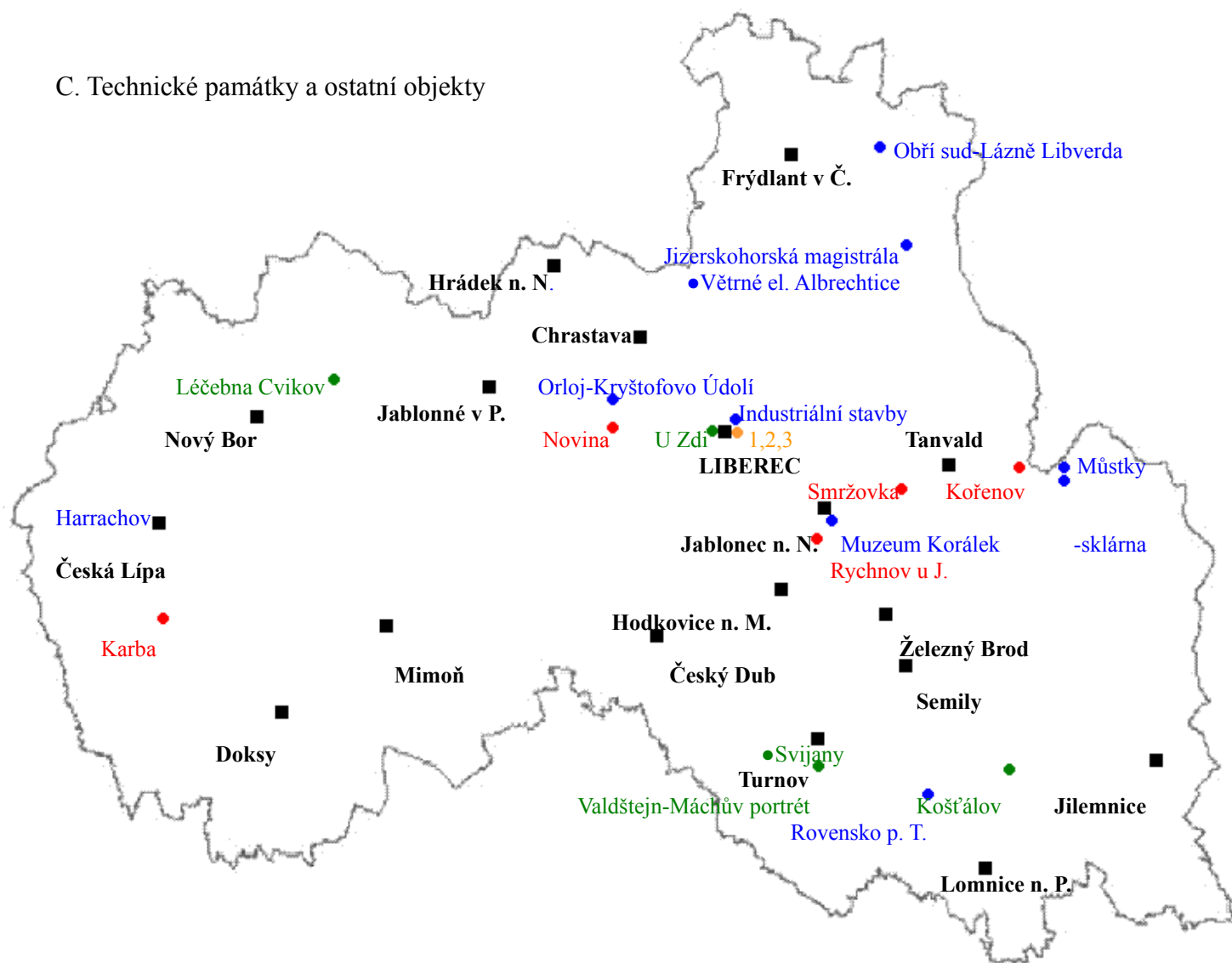

B. Architektonické památky

Hrady	Zámky	Duchovní architektura	Moderní architektura	Lidová architektura	Památné budovy
Sloup v Č.	Frýdlant	Bazilika v Hejnicích	Restaurace Ajeto v Novém Boru	Podstávkový dům ve Václavících	1-Radnice v Liberci
Lipý	Grabštejn	Bazilika v Jablonném v P.	1-Ještěd	Vísecká rychta v Kravařích	2-Novorenesanční trojúhelník v Lbc
Bezděz	Lemberk	Kostel U Obrázku v Liberci	2-KVK a synagoga v Liberci	Kittelovsko	3-Valdštejnské domky v Liberci
Ralsko	Zákupy	1-Augustiniánský klášter v Č. Lípě	3-Tipsport Aréna v Liberci	Bělíště v Železném Brodu	4-Liebiegova vila v Liberci
Houska	Sychrov	2-Starokatolický kostel v Jablonci	4-Krajský soud v Liberci	Dlaskův statek v Dolánkách	5-Lidové sady v Liberci
Valdštejn	Hrubý Rohozec	3-Kostel sv. Anny v Jablonci	5-ZUŠ v Liberci	Kopicův statek v Kacanovech	6-Dům Union v Č. Lípě
Trosky		4-K. Nejsvět. srdce Páně v Jablonci	6-Infomační středisko TUL		7-Červený dům v Č. Lípě
		Johanitská komenda v Č. Dubu	7-Terminál MHD v Liberci		8-Radnice v Jablonci
			Smuteční síň v Turnově		9-Městské divadlo v Jablonci
					Budova SUPŠ v Turnově
					Vranov-Pantheon

C. Technické památky a ostatní objekty

Železniční stavby	Ostatní technické památky	Turistické atrakce	Ostatní objekty
Viadukt v Kryštofově Údolí-Novině Viadukt ve Smržovce Ozubnicová železnice Tanvald-Kořenov Viadukt v Rychnově u Jablonce Viadukt Karba	Obří sud v Lázních Libverda Jizerskohorská magistrála Industriální stavby v údolí Černé Nisy Větrné elektrárny v Albrechticích Orloj v Kryštofově Údolí Muzeum Korálek v Kokoníně Skokanské můstky v Harrachově Sklárna Novosad v Harrachově Zvonice v Rovensku pod Troskami	1-Zoologická zahrada v Liberci 2-Botanická zahrada v Liberci 3-Zábavní centrum Babylon v Liberci	Dětská léčebna ve Cvikově Autobusová zastávka U Zdi v Liberci Svijanský pivovar Máchův portrét na Valdštejně Skládky v Košťálově